

Juridiska institutionen
Juristprogrammet höstterminen 2014
Examensarbete 30 hp

Kollisionen mellan barnets och vårdnadshavarens rätt till privat- och familjeliv

Om barnets integritet vid vårdnadshavarens användning av sociala medier

Moa Berglund

Handledare: Torbjörn Odlöw

GÖTEBORGS UNIVERSITET
HANDELSHÖGSKOLAN

Sammanfattning

Människan har, oavsett ålder, rätt till privat- och familjeliv enligt artikel 8 EKMR. Barns rätt till privat- och familjeliv kommer även till uttryck i artikel 16 barnkonventionen. Privat- och familjeliv innefattar flera aspekter, däribland rätten till integritet. Integritet är ett begrepp som omfattar dels den fysiska integriteten, men även den psykiska integriteten. Den fysiska integriteten mellan individer skyddas genom flertalet av brottsbalkens bestämmelser, men skyddet för den psykiska integriteten är mer sporadiskt. Vissa former av integritetskränkningar fångas upp av bestämmelserna om förtal i 5 kap. 1§ BrB, eller kränkande fotografering enligt 4 kap. 6a§ BrB. Individens skydd mot integritetskränkningar av det allmänna berörs i RF.

Vårdnadshavaren har en rätt, och en skyldighet, att fatta beslut som rör barnets personliga angelägenheter, 6 kap. 11 § FB. Vid beslut som rör vårdnaden föreligger dock en skyldighet för vårdnadshavaren att sätta barnets bästa i främsta rummet, 6 kap. 2a§ FB. Vidare är vårdnadshavaren skyldig att tillgodose barnet skydd för dennes person och egenart, 6 kap. 1§ FB. Samma lagregel förbjuder vårdnadshavaren från att utsätta barnet för kroppslig skada eller annan kränkande behandling. I förarbetet till 6 kap. 1§ FB framgår att en integritetskränkande handling kan klassificeras som en sådan kränkning som är förbjuden enligt lagregeln. Enligt barnkonventionen, vilken Sverige har ratificerat och därmed är skyldiga att följa, ska det allmänna vidta flertalet olika åtgärder för att förhindra att barn far illa i hemmet, barnkonventionens 19:e artikel.

Uppsatsen har med utgångspunkt i ovan nämnda lagregler avsett att utreda om barnets rätt till integritet kränks när vårdnadshavaren brukar sociala medier och publicerar information som rör barnet eller barnets privatliv. Vårdnadshavarens beslut grundar sig i vårdnadshavarens egen rätt till privat- och familjeliv. Kollisionen mellan de två individernas rätt till privat-och familjeliv är därmed ett faktum.

Utredningen visar att barnets integritet kränks av någon som är skyldig att skydda barnets rättigheter. Vårdnadshavarens skyldigheter att sätta barnets bästa i främsta rummet verkar i det här avseendet vara något som får stå tillbaks till förmån för vårdnadshavarens självbestämmanderätt. Trots att barnets integritet kränks och att det beroende på informationen finns en risk att barnet far illa, erbjuder föräldrabalken få bestämmelser som kan reglera ett problem av den här karaktären. Situationen är med största sannolikhet inte så allvarlig att 6 kap.

7§ FB regler om överflyttning av vårdanden kan tillämpas. Några andra verktyg erbjuder inte FB. Uppsatsen visar dock att det finns skäl för det allmänna att vidta åtgärder för att förhindra att barn far illa. För att barn ska få fullt skydd för sin personliga integritet behöver det allmänna bl.a. förse vårdnadshavare med kunskap om vårdnadshavaransvaret och barnets rättigheter, speciellt utformat för att förhindra att integritetskränkningar sker slentrianmässigt. Det kan även finnas skäl att vidta andra åtgärder, däribland lagstiftningsåtgärder.

I det fall det allmänna skapar verktyg för att hantera problemet innebär det att staten beblandar sig med familjeangelägenheter och kanske till och med befattar sig med en form av censur. Det kommer förmodligen att möta stort motstånd och kritiseras både inom politiken och bland medborgarna. Det innebär att ett möjligt framtidsscenario är att statens fortsätter stå passiv och därmed accepterar dessa integritetskränkningar, för att respektera vårdnadshavarens rätt till privat-och familjeliv.

Förord

Mina år vid juristprogrammet i Göteborg har varit en spännande resa med många olika insikter, kunskaper, utmaningar och möten. Min syn på omvärlden, men framförallt juridiken, har både breddats och fördjupats. Snart är det dags för mig att lämna studietiden bakom mig, något jag gör med skräckblandad förtjusning. Parallellt med mina studier påbörjade jag min resa genom föräldraskapet. En resa som förhoppningsvis kommer vara livet ut och ständigt utmana och utveckla mig som människa. Den här uppsatsen är ett möte mellan mina två resor. Att skriva en uppsats har för mig varit en spännande prövning, som har gett mig insikter och kunskaper om mig själv och hur jag arbetar. Jag är väldigt tacksam för den här erfarenheten.

Jag vill passa på att tacka alla er som hjälpt mig under denna tid.

Först och främst; Tack till min handledare Torbjörn för att du visat stort engagemang, givit mig kloka råd och visat stöd under denna resa.

Tack till min familj och mina vänner, ingen nämnd och ingen glömd. Er övertygelse och tilltro till min förmåga att skriva den här uppsatsen har varit en trygghet jag lutat mig mot, när min egen tilltro dalat.

Ett speciellt tack till Emma, Anna, Anna och Isabel: Ni har räddat mig från galenskapen genom era råd och tankar. Evigt tacksam för all er tid och omtanke.

Till min man Erik: Tack för att du är Du. Tack för allt stöd och allt tålamod!

Uppsatsen tillägnar jag min dotter Amelie. Du är min färgsprakande källa till glädje och inspiration här i livet. Jag lovar att respektera din rätt till integritet på internet.

Moa Berglund,

Göteborg den 26 februari 2015

Innehållsförteckning

Sammanfattning.....	II
Förord.....	IV
Innehållsförteckning.....	V
Förkortningslista	VII
1. Inledning	1
1.1 Introduktion till ämnet.....	1
1.2 Syfte och Frågeställningar.....	2
1.3 Metod.....	3
1.4 Disposition och material.....	4
1.5 Avgränsning.....	7
1.6 Terminologi och definitioner	8
2. Integritet.....	9
2.1 Inledning.....	9
2.2 Svensk lagstiftning	9
2.2.1 Regeringsformen	9
2.2.2 Förtal 5 kap. 1§ BrB.....	12
2.2.3 Kränkande fotografering 4 kap 6a§ BrB.....	14
2.2.4 EKMR.....	15
2.2.5 Rättsfall från Europadomstolen.....	17
2.3 Begreppet integritet mellan två individer	19
2.4 Integritetsbegreppet i litteraturen	20
2.5 Integritet och internet.....	24
3. Barnet	25
3.1 Inledning.....	25
3.2 Barnets rättigheter genom historien – en tillbakablick.....	25
3.3 Barnets rättigheter i svensk lagstiftning.....	27
3.4 Barnets integritet i den svenska lagstiftningen.....	28
3.5 Principen om barnets bästa i svensk lagstiftning	30
3.6 Berörda myndigheter	31
3.6.1 Barnombudsmannen.....	31
3.6.2 Socialtjänsten.....	31

3.7 Barnkonventionen.....	32
3.8 Barnets integritet i Barnkonventionen.....	34
3.9 Barnets rätt till skydd mot övergrepp i Barnkonventionen.....	35
3.10 Principen om Barnets bästa i Barnkonventionen	37
4. Vårdnadshavaren	39
4.1 Inledning.....	39
4.2 Vårdnadshavaren, rättigheterna och de sociala medierna.....	39
4.3 Vårdnadsansvarets innebörd och omfattning.....	40
4.4 Agaförbudet 6 kap. 1§ FB.....	42
4.5 Konsekvenser från det allmänna när vårdnadshavare brister i omsorgen av barnet.....	44
5. Analys	46
5.1 En återkoppling till frågeställningarna	46
5.2 Frågeställning 1.....	46
5.3 Frågeställning 2.....	50
5.4 Frågeställning 3.....	51
5.5 Frågeställning 4.....	54
5.6 Frågeställning 5.....	56
5.7 Frågeställning 6.....	59
5.8 Uppsatsens huvudfråga	61
6. Slutsats och egna reflektioner	65
Käll- och litteraturförteckning	68

Förkortningslista

Barnkonventionen	Förenta nationernas konvention om barnets rättigheter
BO	Barnombudsmannen
Barnrättskommittén	FN:s kommitté för barnets rättigheter
BrB	Brottsbalken
Ds	Departementsserien
EKMR	Europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna
EU	Europeiska Unionen
FB	Föräldrabalken
FEU	Fördraget om Europeiska Unionen
FN	Förenta Nationerna
IKT	Informations-och kommunikationsteknik
OSL	Offentlighet- och sekretesslagen
Prop.	Proposition
RF	Regeringsformen
SoL	Socialtjänstlagen
SOU	Statens offentliga utredningar

1. Inledning

1.1 Introduktion till ämnet

Sociala medier är ett relativt nytt fenomen som har kommit att påverka dagens samhälle väsentligt. Nationalencyklopedin beskriver sociala medier som ett *”samlingsnamn på kommunikationskanaler som tillåter användaren att kommunicera direkt med varandra genom exempelvis text, bild eller ljud.”*¹ Exempel på sociala medier kan vara internetforum, sociala nätverkstjänster, bloggar, vloggar, poddradio och artikelkommentarer. I motsats till mer traditionella medier är syftet med de sociala medierna att de bygger på innehåll från de som använder dem, exempelvis individens åsikter, vardagsupplevelser, utmaningar eller liknande. Sociala medier kan användas för socialt umgänge, nyhetsförmedling, marknadsföring, organisering, kulturutbyte och underhållning.² Sammanfattningsvis så är sociala medier den moderna människans verktyg för att interagera och kommunicera med sina medmänniskor.³

Enligt mina iakttagelser innebär den virtuella samvaron på sociala medier bl.a. att barn ideligen medverkar passivt till föräldrarnas publiceringar. Om du som läser undersöker dina olika sociala medier kanske du finner information eller en bild om ett barn som någon i din bekantskapskrets valt att publicera. Min egen åsikt är att internet verkar ha blivit en plattform där familjen ibland exponeras utan eftertanke, både genom ord, bild eller film. En stor anledning kan vara att tekniken gjort det lättare än någonsin att föreviga en händelse. Det innebär att bilder numera tas i miljöer som förr var tillgängliga endast för individen själv. Exempelvis när individen badar, besöker toaletten, är naken eller kanske sjuk. Vuxna har möjlighet att själva välja vilken typ av information de ska publicera genom sociala medier. Barnet är en egen individ som har samma rättigheter som den vuxna, men saknar möjligheten att välja sin roll på sociala medier. Istället verkar vårdnadshavare omedvetet betrakta barnet som en förlängning av sitt eget jag, snarare än en egen individ. Sociala medier fungerar som en officiell anslagstavla med en räckvidd aldrig tidigare skådad. Här blir barnen mottagare för både kärleksförklaringar och andra viktiga budskap. Det förekommer också att barnet omtalas i negativa ordalag och framställs i dålig dager, exempelvis genom att föräldern beklagar sig för de hyss barnet gjort eller barnets olämpliga beteende. Det verkar bli en allt vanligare företeelse att plocka fram sin kamera och filma barnet

¹ Weibull, Eriksson ”Sociala medier” NE, länk i källförteckning

² Ibid.

³ Läs gärna mer om detta i sociologen och psykologen Sherry Turkle resonemang kring sociala medier i boken

³ Läs gärna mer om detta i sociologen och psykologen Sherry Turkle resonemang kring sociala medier i boken ”Alone together”

och dennes reaktion, istället för att erbjuda barnet tröst, stöd eller förklaring.⁴ På sociala medier cirkulerar flertalet filmer där ett barn skriker, gråter eller visar andra starka känslor. Känslor som många av oss vuxna väljer att visa och uppleva i ensamhet eller med våra närmaste. Genom internet kan informationen spridas till ett okontrollerbart antal människor, där den förblir tillgängligt i en obestämd framtid. Vem som har tillgång till informationen och till vilket syfte, blir för individen själv i många fall okänt. Parallellt med teknikens utveckling verkar människans behov av integritet och en privat sfär som tillåter eftertanke ha ökat.⁵ Integritet är ett av samhället erkänt intresse och lagstiftaren har valt att göra vissa former av intrång straffbara.

Eftersom barn enligt 6 kap.1§ FB har rätt till omvårdnad, trygghet och god fostran och inte får utsättas för kroppslig bestraffning eller en annan kränkande behandling kan det uppstå en intressekonflikt i och med att det primära ansvaret att säkerställa barnets grundläggande behov åligger barnets föräldrar.⁶ Sverige har ratificerat FN:s barnkonventionen, vilken uttrycker att familjen utgör en grundläggande enhet i samhället som är den naturliga miljön för alla dess medlemmar. Familjen är även av särskild vikt för barnens utveckling och välfärd. Det allmänna ska genom nödvändigt skydd och bistånd tillgodose familjen och möjliggöra deras förmåga att förverkliga sitt ansvar. Barnet bör växa upp i en miljö omgiven av lycka, kärlek och förståelse för att kunna utveckla sin person fullständigt och harmoniskt.⁷ Vidare stadgar barnkonventionen att staten har en skyldighet att ge barn skydd för övergrepp i form av fysiskt eller psykiskt våld.⁸

Här uppstår nu ett problem. För vad händer när vårdnadshavaren, vars roll är att skydda barnet, är den som genom sina handlingar kränker barnets rättigheter?⁹

1.2 Syfte och Frågeställningar

Syftet med denna uppsats är att undersöka om barnets och vårdnadshavarens rättigheter kolliderar när vårdnadshavaren fattar ett beslut att bruka sociala medier genom att exploatera barnets personliga information. För att uppnå detta syfte krävs en undersökning av barnets och vårdnadshavarens respektive rätt till integritet. Eftersom uppsatsen fokuserar på den personliga integriteten, syftar uppsatsen även att förklara begreppet integritets innebörd.

⁴ Sök gärna på exempelvis ”Child crying/lauging/screaming”

⁵ Läs mer i kapitel 2.3

⁶ 6 kap. 2§ FB

⁷ Inledningen i Barnkonventionen

⁸ Barnkonventionen artikel 19

⁹ Läs gärna Tor Lindbergs artikel i DN från den 2 december 2014, länk i källförteckning

Vidare syftar uppsatsen på att utreda hur den personliga integriteten skyddas i svensk lagstiftning och det eventuella skyddets karaktär och omfattning. Uppsatsen syftar även att undersöka huruvida publiceringar med känsligt innehåll kan innebära en sådan kränkning som avses i 6 kap. 1§ FB, eller sådan psykisk skada som avses i artikel 19 barnkonventionen. För att kunna undersöka huruvida vårdnadshavaren kan skada barnet genom sitt agerande syftar uppsatsen att redogöra för vårdnadshavarens ansvar och innebörd och omfattning.

Uppsatsens huvudfråga kan med hänsyn till det ovan beskrivna syftet formuleras som följande: Hur förhåller sig vårdnadshavarens rätt till privat- och familjeliv och självbestämmanderätt till barnets motsvarande rätt till privat- och familjeliv, när vårdnadshavaren använder sociala medier?

Uppsatsens huvudfråga avser undersöka själva kollisionen mellan de båda individernas rätt till privat- och familjeliv. Innan det är möjligt att besvara huvudfrågan anser jag att det finns andra frågor som behöver utredas och besvaras. Dessa frågor avser även skapa en tydligare röd tråd. Av denna anledning tillkommer följande frågor:

Frågeställning 1: Vilket integritetsskydd finns i svensk rätt?

Frågeställning 2: Har barn rätt till integritet?

Frågeställning 3: Kan en publicering på ett socialt medium innebära en integritetskränkning?

Frågeställning 4: Hur förhåller sig principen om barnets bästa till publiceringar av vårdnadshavaren på sociala medier innehållande privat information om barnet?

Frågeställning 5: Kan en publicering på sociala medier innebära en sådan kränkning som avses i 6 kap. 1§ FB eller en sådan psykisk skada som avses i artikel 19 barnkonventionen?

Frågeställning 6: Har det allmänna någon skyldighet att förhindra att barn utsätts för integritetskränkningar på sociala medier?

1.3 Metod

Att analysera den eventuella kollisionen mellan de båda individernas rätt till privat- och familjeliv och vårdnadshavarens eventuella kränkning av barnets integritet kräver enligt min mening en utredning om innebörden av integritet och hur den skyddas, för att sedan undersöka innebörden och omfattningen av vårdnadshavarens ansvar, innan det är möjligt att avgöra om en integritetskränkning föreligger samt om barnet kan fara illa vid detta beteende. De frågeställningar som presenteras ovan kräver också en undersökning av vilka bakomliggande intressen och

principer som problemet berör. För att kunna problematisera vårdnadshavarens beslut krävs därmed en undersökning av många rättsområden, såsom RF, EKMR, FB och barnkonventionen. För att möjliggöra en sådan undersökning och analys har jag valt att tillämpa rättsdogmatisk metod.

Den sedvanliga rättsdogmatiska metodens syfte kan beskrivas så att man med hjälp av rättskälleläran identifierar tillämpliga rättsregler vid ett specifikt problem, för att sedan problematisera lösningen.¹⁰ Därmed överensstämmer syftet med uppsatsen med den rättsdogmatiska metodens syfte. Det är således min mening att den rättsdogmatiska metoden är den mest lämpade metoden att använda som utgångspunkt, för att kunna uttala mig om det normativa innehållet i de berörda rättsreglerna.

Den svenska rättskälleläran är enligt den klassiska uppfattningen bestående av lagstiftning, domstolspraxis, förarbeten och doktrin. Detta material har således studerats för att utreda och fastställa gällande rätt.

Utöver den rättsdogmatiska metoden sker utredningen och tolkningen av materialet med inslag av, vad Olsen betecknar, som en konstruktiv rättsvetenskaplig metod. Det innebär att det i analysen förs resonemang kring ”de lege lata”- vad lagen är, samt ”de lege ferenda”- vad lagen borde vara. Vidare har även uppsatsen ett inslag av det Olsen betecknar som ”intern komparativ rättsanalys”, vilket innebär att en jämförelse med material från närliggande ämnen, exempelvis reglerna om förtal och kränkande fotografering, har använts för att undersöka om integritetskränkning föreligger.¹¹

Uppsatsen innehåller även vissa rättshistoriska inslag för att möjliggöra en analys om varför rätten ser ut som den gör idag.

1.4 Disposition och material

I kapitel 2 diskuteras den personliga integritetens skydd i svensk lagstiftning. Uppsatsen utgår från förarbeten och statliga utredningar som behandlar den personliga integriteten, så som Integritetsskyddskommitténs utredning samt andra statliga utredningar. Begreppet integritet

¹⁰ Jfr Kleineman, ”Rättsdogmatisk metod” utdrag ur Korling, Zamboni, ”Juridisk metodlära” s.35

¹¹ Olsen, ”Rättsvetenskapliga perspektiv” s.125 (länk i källförteckningen)

används i många olika sammanhang och har därmed inte någon allmängiltig definition, utan ges en nästintill flytande definition vilken preciseras först i den konkreta situationen. Uppsatsen inleder med att undersöka vilket integritetsskydd som skyddas av svensk rätt. Undersökningen har studerat RF, förtalsregeln i 5 kap. 1§ BrB samt bestämmelsen om kränkande fotografering i 4 kap. 6a§ BrB. Till hjälp undersöks olika proportioner och rättsfall samt olika artiklar skrivna av Märten Schultz.

Därefter undersöks artikel 8 EKMR, om rätten privat- och familjeliv. Utöver konventionstexten och rättsfall har även doktrin såsom: Van Dijk m.fl. "Theory and practice of the European Convention on Human Rights", White m.fl. "Jacobs, White and Ovey the European Convention on human rights", Harris m.fl. "Law of the European convention in human rights". Uppsatsen har, utöver Europadomstolens domar, sökt vägledning genom SOU 2008:3. Rättsfallen har inte citerats och undersökts i syfte att försöka slå fast vad Europadomstolens åsikt kring barnets passiva medverkan på internet är, utan endast för att belysa hur långt statens positiva skyldighet att skydda artikel 8 i praxis. Härmed exemplifieras olika former av åtgärder som har ansetts rimliga metoder för staterna att vidta för att uppfylla sina skyldigheter enligt konventionen.

Kapitel 2 fortsätter med att undersöka begreppet integritet genom en litteraturstudie av. Detta avser ge läsaren kännedom om begreppets komplexitet och därmed skapa utrymme för en diskussion kring svårigheterna med just barnets rätt till integritet vid vårdnadshavarens bruk av sociala medier. För att identifiera begreppet samt avgöra om en integritetskränkning föreligger har jag undersökt teorier och resonemang från etablerade författarna inom området, så som Altman, Westin, Strömholm. Jag har även valt att studera Marcus Bylunds, trots att Bylunds reflektioner inte lika väl citerade inom den svenska doktrinen. Bylund tillför dock ett djup i integritetsdiskussionen genom hans kritiska sätt att diskutera de mer etablerade författarnas synsätt. För att belysa integritet och internet citeras Ulf Widebäcks artikel "Något om integritetsskydd och Internet". Detta avsnitt av uppsatsen som behandlar begrepps innebörden strävar efter att ge en introduktion till ett mycket komplext och intressant ämne, och någon ambition att göra en fullständig redogörelse för integritetens betydelse finns ej.

I kapitel 3 diskuteras barnet och dennes rättigheter, vilket är ett relativt nytt juridiskt ämne. Genom att ge en historisk tillbakablick i början av det tredje kapitlet avser jag belysa det faktum att se barn som en bärare av rättigheter är något som skett under det senaste århundradet. Uppsatsen utgår från att en historisk tillbakablick krävs för att förstå nutidens syn på barnet. Den

historiska delen citerar erkända författare så som Singer, Schiratzki och Sjösten. Därefter diskuteras barnets rättigheter i den svenska lagstiftningen, samt barnets integritet i den svenska lagstiftningen. Principen om barnets bästa återfinns både i svensk rätt och barnkonventionen. För att utreda principens innebörd i den svenska rätt undersöks främst Prop. 1997/98:7, men även prop.1989/90:107 samt Schiratzki bok "Barnets bästa i ett mångkulturellt Sverige". Generellt kan principen inte undersökas enligt rättsdogmatisk metod eftersom rättsdogmatiken inte tillåter andra källor än de som ingår i rättskällevärdet. Principen definieras ej i rättskällorna, då den är utformad så att först får sitt innehåll i det unika fall och anpassas efter individen. Innehållet ska även baseras på kunskaper från andra områden än juridiken, exempelvis psykologin.

Kapitel 3 fortsätter med att undersöka barnombudsmannen och socialtjänstens ansvar gentemot barn i Sverige, och lagtext samt förarbeten är den primära källan. Utöver det har även barnombudsmannens egna remissvar undersökts för att redogöra för deras inställning till barnets rättigheter i Sverige. Därefter undersöks barnkonventionen och dess syn på barnets rättigheter och barnets rätt till integritet, och tar författare såsom Åhman och Singer till hjälp, men undersöker främst propositioner såsom Prop. 1997/98:182 och 1989/90:107. Genom att undersöka Barnrättskommitténs kommentarer avser jag tydliggöra rättighetens behov av skydd och det allmännas ansvar att förse detta skydd. Uppsatsen utgår från artikel 16, artikel 12, artikel 3 samt artikel 19 i barnkonventionen, då de anses påverkas av vårdnadshavarens beslut att exponera barnet på sociala medier.

Kapitel 4 utgår från vårdnadshavaren och inleder med att reflektera över vårdnadshavarens egna rättigheter och skyldigheter, och därmed sker många återkopplingar till innehållet i kapitel 2. Därefter undersöks vårdnadshavarens ansvar och omfattningen, även detta sker genom rättsdogmatisk metod genom att undersöka aktuell lagstiftning. Här används Singer och Saldeen till hjälp, men även den statliga utredningen SOU 2005:43 och barnrättskommitténs allmänna kommentar nr 7. Av disponeringsskäl undersöker uppsatsen misstankar om att barn far illa i kapitel 4, istället för i kapitel 3. Anledningen är för att förbudet riktar sig mot vårdnadshavaren, trots att våldet riktar sig mot barnet. Ägandeförbudet kommer till uttryck i 6 kap. 1§ FB och dess innebörd undersöks genom prop, 1978/79:67, samt Mattssons "Rätten till familj inom barn- och ungdomsvården." Kapitel avslutas med att redogöra för det rättsliga verktyget överflyttning av vårdnaden, där Mattsson, Sjösten och Singer citeras.

1.5 Avgränsning

I uppsatsen har barns egen medverkan och val att bruka sociala medier utelämnats helt, trots att detta är ett mycket intressant ämne. Dock är sådana frågeställningarna väldigt breda och kan beröra flera rättsområden som avtalsrätt, straffrätt, upphovsrätt o.s.v. Det berör dock inte den intressanta kollisionen mellan barnets rättigheter och vårdnadshavarens, och har därför utelämnats. I uppsatsen har även andra immaterialrättsliga frågor lämnats utan fördjupande analys eftersom dessa bedömts ligga alltför långt från uppsatsens kärna.

Mårten Schultz hävdar att de mänskliga rättigheterna i EKMR har påverkat vårt synsätt på rättigheterna i RF. Detta har i sin tur kommit att påverka både offentligrätt och civilrätt, framförallt i förhållandet till skadeståndsrätt. Förhållandet mellan rättigheterna i RF och skadeståndsrätt är ett mycket intressant och viktigt ämne, som till viss del kan tangeras på uppsatsens ämne. På grund av plats- och tidsbrist kommer Schultz resonemang endast beröras i en mycket begränsad omfattning. Skadestånd kan dock diskuteras i andra sammanhang, då det är ett effektivt rättsmedel.

Jag har även valt att avstå från att fördjupa mig i yttrandefriheten, vilket är ett ämne som genom uppsatsens hantering av sociala medier kan anses vara aktuellt. Yttrandefriheten kan dock fortfarande beröras, främst genom rättsfall kring förtal och kränkande fotografering i avsnitt 2.2.2-3. Syftet med att redogöra för dessa brottsbestämmelser är att belysa integriteten och dess skyddsområde i den svenska rätten, inte yttrandefriheten som sådan. Detta avgränsningsval härleds till plats- och tidsbrist.

Vidare kommer det i uppsatsen inte reflekteras kring bilder och filmer som kan utgöra barnpornografibrott, då en sådan fördjupning tar ämnet till en annan, mer straffrättslig inriktning. Det är dock värt att nämna att vissa former av material som vårdnadshavare sprider kan komma att kvalificeras som barnpornografi enligt 16 kap 10a§ BrB.

Avslutningsvis, den här uppsatsen behandlar konflikten mellan vårdnadshavarens och barnets rättigheter och skyldigheter. Det finns givetvis många andra vuxna i barnets omgivning som kan vidta åtgärder i sociala medier som skulle kunna anses som integritetskränkande för barnet. Men den problematiken och det ansvaret är något som för diskussionen från huvudsyftet, nämligen kollisionen mellan vårdnadshavaren och barnet, och avgränsas därmed bort.

1.6 Terminologi och definitioner

Barn

Person under 18 år, i enlighet med 9 kap. 1§ FB om barns omyndighet, samt barnkonventionen artikel 1.

Vårdnadshavare

I uppsatsen används vårdnadshavare sin rätta bemärkelse, alltså den person som har den rättsliga vårdanden om barnet.

Publicera information

Att publicera information innebär många olika handlingar, många olika typer av information i många olika typer av internetsammanhang. Det kan röra sig om bilder på barnet eller om olika former av information om barnet. Det kan även röra sig om information om familjen, som berör barnet då den är en del av familjen.

2. Integritet

2.1 Inledning

Syftet med kapitlet är att utröna hur den personliga integriteten skyddas och behandlas i den svenska rätten. Kapitlet inleder därför med att undersöka integritetsskyddet mellan det allmänna och enskilda i RF, för att sedan titta närmare på aktuella regler i BrB. Som det framgår i avgränsningarna i 1.5 berörs de mänskliga rättigheternas relation till offentlighetsrätten och civilrätten endast ytligt. Därefter undersöks EKMR ställning i den svenska rätten, för att sedan gå vidare till den för uppsatsen aktuella artikel 8. För att undersöka medlemsstaternas skyldighet att säkerställa medborgarnas skydd för artikel 8 undersöks några rättsfall från Europadomstolen. Eftersom uppsatsen behandlar begreppet integritet såsom det brukas i relationen mellan individ-stat i en helt annan relation, nämligen den mellan vårdnadshavare-barn, försätter kapitlet med att redogöra varför en sådan jämförelse är försvarbar. För att möjliggöra ytterligare fördjupning fortskrider kapitlet med att belysa begreppet integritets mycket invecklade karaktär genom att studera begreppet i litteraturen. Avslutningsvis diskuteras integritet i förhållande till internet.

2.2 Svensk lagstiftning

2.2.1 Regeringsformen

I 1 kap. 2§ 4.st RF finns ett så kallat målsättningsstadgande – *”det allmänna ska verka för att demokratins idéer blir vägledande inom samhällets alla områden samt värna om den enskildes privatliv och familjeliv”*. Det innebär att individens privatliv är ett skyddsvärt intresse som samhället ska värna. Bestämmelsen är ett som sagt ett målsättningsstadgande, och syftar därmed till att få en politisk innebörd samt att föranleda politisk kontroll för att utreda dess effekt.¹² Fri-och rättighetsutredningen antydde att detta stadgandes mest väsentliga funktion var att ålägga det allmänna en skyldighet att positivt verka för att rättigheten skulle skyddas, främjas och så långt som möjligt även förverkligas.¹³

De grundläggande fri- och rättigheterna stadgas i RF:s andra kapitel. Den personliga integriteten omnämns i 2 kap. 6§ 2.st RF: *”Utöver vad som föreskrivs i första stycket är var och en gentemot det allmänna skyddad mot betydande intrång i den personliga integriteten, om det sker utan samtycke och innebär övervakning*

¹² Holmberg/Stjernquist m.fl ”Grundlagarna” s.55f

¹³ SOU 1975:75

eller kartläggning av den enskildes personliga förhållanden.”¹⁴ Detta skydd härleds från en lagändring 2010 och syftet med ändringen var att förstärka och tydliggöra den enskildes skydd mot intrång i fri- och rättigheterna från det allmänna.¹⁵ Skyddet är dock begränsat, med intrång avser lagstiftaren olika former av hemlig övervakning eller kartläggning av den enskildes personliga förhållanden.¹⁶ Behovet av ett utökat grundlagsskydd mot intrång av den karaktären uppkom genom Sveriges ratificering av EKMR, vilket ökade kraven på svensk lagstiftning.¹⁷ Grundlagsförändringen syftade till att främja demokratins välmående och fortlevnad, genom att stärka intresset av fri åsiktsbildning. Den nya regeln är utformad så att inskränkningar i den personliga integriteten är möjliga, dock endast genom lagstiftning. Rätten är således inte en absolut rättighet.¹⁸ Dock finns ett starkt krav på att eventuella inskränkningar i skyddet är förenliga med ändamål som är accepterade i ett demokratiskt samhälle. Om inskränkningar sker krävs att lagstiftaren genom en proportionalitetsbedömning motiverar de avvägningar som föranlett inskränkningen.

Eftersom skyddet i 2 kap. 6§ 2.st RF inte omfattar alla former av intrång i den personliga integriteten, är följande citat ur prop.2009/10:80 av stort intresse: *”Regeringen vill framhålla att integritetsintresset givetvis inte kommer att sakna skydd i de situationer en åtgärd faller utanför tillämpningsområdet för den föreslagna bestämmelsen.”*¹⁹ Det finns nämligen en bestämmelse i 8 kap. 2§ RF vilket stadgar att åtgärder som innebär ett intrång i den enskildes personliga förhållanden också kräver stöd i lag.²⁰ Uttrycket ”den enskildas personliga förhållanden” har samma innebörd som det har i tryckfrihetsförordningen och offentlighet- och sekretesslagen.²¹ Regleringen kan således komma att beröra vitt skilda slag av information. Exempel som räknas upp i propositionen är uppgifter om namn och andra personliga identifieringsuppgifter, adress, familjeförhållanden, hälsa och livsstil/sätt att leva. Även fotografisk bild omfattas av uttrycket. Vid en prövning av uttryckets närmare innebörd får vägledning hämtas från vad som åsyftas vid ett normalt språkbruk.²² Sammanfattningsvis innebär detta att kränkningar som faller utanför 2 kap. 6§ 2.st RF fortfarande ska vara proportionerliga i förhållande till målet med inskränkningen, samt ha stöd i gällande nationella normer för den konstitutionellt föreskrivna ordningen. Utöver

¹⁴ RF 2:6 2st (Lag 2010:1408)

¹⁵ Prop. 2009/10:81 s.1

¹⁶ Prop. 2009/10:81 s.172

¹⁷ Prop. 2009/10:80 s.174

¹⁸ Prop. 2009/10:80 s.174-176

¹⁹ Prop. 2009/10:80 s.177

²⁰ Ibid.

²¹ Ibid.

²² Prop. 2009/10:80 s.177 jfr Prop. 1975/76:160 s.109 samt Prop. 1979/80:2 s.84

detta tillkommer kravet på att uppfylla sedvanliga krav på rättssäkerhet (exempelvis förutsägbarhetsprincipen).²³

Rättigheterna i RF har enligt Mårten Schultz traditionellt varit ”*tandlösa som verktyg*”.²⁴ Detta innebär att de sällan varit aktiva i den svenska rätten, utan snarare spelar rollen som politiska ledord. Schultz påstår dock att det synsättet har förändrats under de senaste åren, då enskilda begärt skadestånd för kränkning av sina rättigheter enligt RF, samt grundat sin talan direkt på RF. Åsikterna kring en användning av RF på ett sådant sätt skiljer sig åt, menar Schultz, medan han själv uttrycker att en sådan användning av rättigheterna är naturligt eftersom det stämmer väl överens med hur rättigheterna i EKMR hanteras och åberopas.²⁵ Traditionellt sett har de mänskliga rättigheterna ansetts tillhöra offentlig rätt, men genom de förändringar som skett på området har det visat sig att det reella rättighetsskyddet istället återfinns i civilrätten. Det är dock inte rättigheterna i RF som åberopas, utan rättigheterna i EKMR.²⁶ Schultz övertygelse om att rättsläget närmade sig en förändring verkar ha visat sig stämma. I NJA 2014 s.323, den s.k. Blake Petterson-domen, förpliktigade HD staten att betala ut ett ideellt skadestånd á 100 000 kr till en man som fått sina rättigheter enligt 2 kap. 7§ RF kränkta när han avregistrerats sitt svenska medborgarskap. Staten åberopade som grund för bestridandet att enskilda inte kan grunda ersättningsanspråk på 2 kap. 7§ RF, då rättsregeln inte föreskriver någon rätt till skadestånd. Domen klargör således att brott mot rättigheterna i grundlagen kan föranleda skadestånd för ideell skada. Ett citat från tingsrättens domskäl i Blake Petterson-målet illustrerar här hur synen på rättigheterna i RF var innan domen: ”*Utformningen av regeringsformen präglas av synsättet att den främst ger spelregler för riksdagen och regeringen. Förarbetena tar sikte på att fri- och rättighetsreglerna är riktade till de normgivande organen, varvid man noga övervägt hur skyddet för fri-och rättighetskatalogens efterlevnad ska skyddas.*”²⁷

Innebörden av begreppet integritet har varit ett diskussionsämne i flertalet av lagstiftarens statliga utredningar.²⁸ Under våren 2014 utfärdade regeringen ett direktiv där en kommitté ska utreda behovet av skydd från ett individperspektiv.²⁹ Dock är det avsett att utreda förhållandet individstat och barnets lämnas utanför. Under 2007/2008 publicerades integritetsskyddskommittén en

²³ Prop. 2009/10:80 s.177

²⁴ Schultz, ”Förtal och Integritet”, ur Juridisk Publikation 2/2012 s.212

²⁵ Ibid, se gärna med vidare hänvisningar i fotnot 16 och 17.

²⁶ Schultz, ”Skadestånd som medel för ersättning vid kränkningar av mänskliga rättigheter”, s.217, (länk i källförteckning)

²⁷ NJA 2014 s.323 med hänvisning till Prop.1973 s.196ff, samt prop. 1975/76:209 s.83 ff.

²⁸ Prop. 2009/10:81 s.174, med hänvisning till SOU 1984:54 s.42 och Strömholm i SVJT

²⁹ Dir. 2014:65 (länk i källförteckning)

omfattande utredning kring den personliga integritets befintliga skydd i lagstiftningen.³⁰ Deras bedömning var att behovet av utökat skydd för den personliga integriteten kunde härledas till den enskildes intresse av att kontrollera och skydda information om sina personliga förhållanden.³¹ Integritetsskyddskommittén påtalade bland annat stora brister i redovisningen kring beslut som innebar intrång i den personliga integriteten, i första hand de som innebar negativa återverkningar för individen.³² I slutet av december 2014 publicerade regeringen dir.2014:164 *”En myndighet med ett samlat ansvar för tillsyn över den personliga integriteten”* – ett uppdrag som ska redovisas senast den 31 januari 2016. Utredaren ska bl.a. kartlägga den tillsyn över behandling av personuppgifter som i dag bedrivs av flera myndigheter samt analysera fördelar och nackdelar med att i högre grad samla tillsynen över behandling av personuppgifter hos en myndighet. Vidare ska de lämna förslag på hur den tillsynen kan samlas hos en myndighet och hur en sådan eventuell myndighet bör vara utformad och vilka dess befogenheter för att upprätthålla en effektiv tillsynsverksamhet ska vara.

2.2.2 Förtal 5 kap. 1§ BrB

Förtalsregeln i 5 kap. 1§ BrB har följande lydelse: *”Den som utpekar någon som brottslig eller klandervärd i sitt levnadssätt eller eljest lämnar uppgift som är ägnad att utsätta denne för andras missaktning döms för förtal till böter.”* I det andra stycket finns en ansvarsfrihetsmöjlighet: *”Var han skyldig att uttala sig eller var det eljest med hänsyn till omständigheterna försvarligt att lämna uppgift i saken, och visar han att uppgiften var sann eller att han hade skälig grund för den, skall ej dömas för ansvar.”*

I 5 kap. 2§ BrB framgår följande: *”Om uppgiften genom sitt innehåll eller den omfattning i vilken den blivit spridd eller eljest var ägnad att medföra allvarlig skada kan brottet anses som grovt.”* 5 kap. 5§ 1 st. anger att brott mot 1§ endast får åtalas av målsägande. Om målsägande är under 18 år får åklagaren väcka åtal.

Regeln skyddar primärt individens ära i en objektiv mening, med andra ord individens goda namn och ryckte.³³ Offrets egna känslor och upplevelser utgör inte kärnan i regeln, utan fokus ligger istället på vad andra anser om brottsoffret. Något reellt skydd för privatlivet i sin helhet erbjuder således inte rättsregeln.³⁴ Först och främst förutsätter förtal att handlingen riktar sig mot en människa. Att sprida ärekränkande uppgifter om företag och grupper är i dagsläget inte något

³⁰ SOU 2007:22 samt SOU 2008:3

³¹ Prop. 2009/10:81 s.174

³² Ibid.

³³ Holmqvist, Leijonhufvud m.fl. ”Brottsbalken – en kommentar del 1” s.5:1

³⁴ Schultz, ”Förtal och Integritet”, ur Juridisk Publikation 2/2012 s.222

som föranleder ansvar för förtal i svensk rätt.³⁵ Här identifierar dock Schultz ett aktuellt problem med kravet på en identifierbar fysisk människa, nämligen internet och dess påverkan. Internet kan nämligen ha förändrat hur vi identifierar oss själva, då en digital alias kan vara en viktig aspekt av en människas personlighet.³⁶ Den digitala världen existerar parallellt med den fysiska världen. Dessa digitala liv kan för en del individer värderas högre än deras fysiska liv. Schultz menar att en ärekränkning av en sådan pseudonym i vissa fall vara lika skadlig som en ärekränkning av en fysisk person.³⁷ Brottet förutsätter att uppgiften kommit till tredje mans kännedom.³⁸ Det föreligger inget krav på att gärningsmannen ska vara upphovsman till uppgiften, utan det räcker med att denne fortsätter att sprida uppgiften. Det innebär att det kan bli många som kan hållas ansvariga.³⁹ Slutligen förutsätter straffbarhet att uppgiften är av nedsättande beskaffenhet, vilken är ägnad att utsätta offret för andras missaktning. I lagtexten exemplifieras detta med uppgift om någon är brottslig eller klandervärd i sitt levnadsätt. Med brottslig åsyftas brott av allvarligare beskaffenhet.⁴⁰ Bedömningen huruvida en uppgift kan klassas som nedsättande eller ej tar utgångspunkt i den kontext det eventuella brottsoffret befinner sig i.⁴¹ Om uppgiften är osann eller sann är för denna bedömning helt oväsentligt.⁴² Således är detta en bedömning som inte tar hänsyn till uppgiftsspridarens egna åsikter om uppgiften.

I rättsfallet NJA 1992 s.594 tänjer HD på förtalsregeln och skapar därigenom ett skydd för några situationer som kan uppkomma genom dagens teknik. I fallet hade en man filmat ett samlag mellan honom själv och en kvinna som var ovetande om inspelningen. Därefter hade mannen visat filmen för andra. HD konstaterade att trots att det kan vara djupt integritetskränkande för den berörda personen som inte samtyckt till filmen, så existerar det inget generellt förbud mot att filma en enskild eller visa en film för andra där en enskild person medverkar. Något annat skydd än ärekränkingsreglerna erbjuder inte rättsordningen, konstaterade HD, varpå en bedömning om de uppgifterna förmedlades genom filmen kunde anses ägnade åt att utsätta kvinnan för andras missaktning. Vidare ansåg HD att det faktumet, att kvinnan haft samlag med mannen, i sig inte kan anses nedsättande, men den som ser filmen får intrycket av att kvinnan kände till att samlaget filmades, något som var felaktigt. Personerna som tittade på filmen kunde därmed dra slutsatsen att kvinnan inte motsatte sig att filmen spreds till andra. Den bilden av kvinnan som

³⁵ Holmqvist, Leijonhufvud m.fl. ”Brottsbalken – en kommentar del 1” s.5:9

³⁶ Schultz, ”Förtal och Integritet”, ur Juridisk Publikation 2/2012 s.223

³⁷ Ibid.

³⁸ Holmqvist, Leijonhufvud m.fl. ”Brottsbalken – en kommentar del 1” s.5:10

³⁹ Schultz, ”Förtal och Integritet”, ur Juridisk Publikation 2/2012 s.222

⁴⁰ Holmqvist, Leijonhufvud m.fl. ”Brottsbalken – en kommentar del 1” s.5:11

⁴¹ Ibid.

⁴² Holmqvist, Leijonhufvud m.fl. ”Brottsbalken – en kommentar del 1” s.5:8

förmedlas genom detta ansåg HD var nedsättande för kvinnan, något som bekräftas av omgivningens reaktioner och bemötanden efter att de tagit del av filmens innehåll. Schultz menar att HD:s resonemang är avigt och ett resultat av bristen på andra privatlivsregler.⁴³

2.2.3 Kränkande fotografering 4 kap 6a§ BrB

Den 1 juli 2013 infördes brottet kränkande fotografering i 4 kap. 6a§ BrB och har följande lydelse:

”Den som olovligen med tekniskt hjälpmedel i hemlighet tar upp bild av någon som befinner sig inomhus i en bostad eller på en toalett, i ett omklädningsrum eller annat liknande utrymme, döms för kränkande fotografering till böter eller fängelse i högst 2 år. Till ansvar ska det inte dömas om gärningen med hänsyn till syftet eller övriga omständigheter är försvarligt. Första stycket gäller inte heller den som med tekniskt hjälpmedel tar upp bild av någon som ett led i en myndighets verksamhet.”

I förarbetena framgår att en sådan händelse som brottet avser skydda kan orsaka en allvarlig kränkning av den enskildes personliga integritet.⁴⁴ Genom förarbetat framgår även att det länge ansetts finnas brister i skyddet mot integritetskränkningar, men att skyddet för den personliga integriteten står och vägs mot andra viktiga och befogade samhällsintressen, exempelvis yttrandefriheten och informationsfriheten.⁴⁵ Behovet av rättsregeln kan härledas till den tekniska utvecklingen, vilken fört med sig nya former av missbruk, både möjligheten att enkelt fotografera men också möjligheten att sprida.⁴⁶

Gärningsman är den som fotograferar. Om andra medverkar till fotograferingen kan de dömas enligt medverkansbestämmelserna i 23 kap. 4§ BrB. Den som fotograferas ska vara en annan levande människa och det som straffbeläggs är själva fotograferandet. Fotograferingen måste ske olovligen, det är grundläggande förutsättning för att den ska anses straffbar. Finns samtycke innebär det att situationen inte omfattas av kriminaliseringen. Vidare måste ett samtycke ske frivilligt och med full insikt om det förhållande fotografering sker.⁴⁷ Frågan om vem som är behörig att lämna samtycke för individer som saknar full rättshandlingsförmåga, däribland barn, väcktes av Sveriges Radio. Samtycke från barn och deras företrädare ska enligt förarbetarna bedömas om vad som i allmänhet gäller, vill säga, barn saknar rättshandlingsförmåga, men är alltid att anse som ett rättssubjekt med rättskapacitet. Det är således vårdnadshavaren som ska

⁴³ Schultz, ”Förtal och Integritet”, ur Juridisk Publikation 2/2012 s.227-228

⁴⁴ Prop. 2012/13:69 s.7

⁴⁵ Ibid.

⁴⁶ Prop. 2012/13:69 s.9

⁴⁷ Prop. 2012/13:69 s.23

företräda barnet.⁴⁸ Fotograferingen måste dessutom ske i hemlighet för att straffansvaret ska aktualiseras.⁴⁹ Det innebär att offret ska vara omedveten om att bildupptagning sker.⁵⁰

2.2.4 EKMR

Sverige ratificerade EKMR 1953. Enligt Schultz, samt fler med honom, verkar inställningen vid den tidpunkten vara att Sverige väldigt sällan skulle kritiseras av domstolen.⁵¹ Sverige hade undgått kriget utan större utmaningar och var en väl fungerande demokrati utan upplevelser av folkmord, slaveri eller folkfördrivningar. Denna inställning kom dock att förändras genom fallet ”Sporrong och Lönnroth mot Sverige”, där Europadomstolen ansåg att svensk rätt inte uppfyllde kraven i Europakonventionen.⁵² Det blev tydligt att ett reellt rättighetskydd behövde vara en arbetsuppgift för de nationella domstolarna, vilket så småningom ledde till inkorporeringen av EKMR i svensk lag 1995.⁵³ EKMR är därmed direkt tillämplig för de rättsvårdande myndigheterna. Det är i första hand lagstiftaren som löpande ska se till att svensk rätt överensstämmer med bestämmelserna i konventionen.⁵⁴ Genom tillägget i 2 kap. 19§ RF får ingen lag eller föreskrift meddelas i strid med Sveriges åtaganden genom EKMR.⁵⁵ Det primära ansvaret att respektera konventionens rättigheter åligger därmed konventionsstaten. I artikel 1 framkommer att konventionsstaterna ska garantera att de mänskliga fri- och rättigheterna som anges i konventionen gäller för alla individer inom dess jurisdiktion.⁵⁶ Dessutom ska rättigheterna ha ett praktiskt och effektivt innehåll, inte endast ett teoretiskt eller exemplifierande innehåll.⁵⁷ Det är Europadomstolen i Strasbourg som övervakar huruvida konventionsstaterna efterlever de förpliktelser de åtagit sig. Dock har det internationella övervakningssystemet en subsidiär karaktär till den nationella tillämpningen. Kraven på det materiella skyddet kommer till uttryck i flertalet av Europadomstolens domar.⁵⁸

I de fall konflikter uppstår mellan rättigheter krävs en balanserad avvägning innan beslut kan fattas. Det finns dock ingen rangordning eller formell hierarki mellan rättigheterna. Det är

⁴⁸ Singer, ”Barnets bästa - Om barns rättsliga ställning i familj och samhälle” s.104-109

⁴⁹ Prop. 2012/13:69 s.26

⁵⁰ Prop. 2012/13:69 s.28

⁵¹ Schultz, ”Förtal och Integritet”, ur Juridisk Publikation 2/2012 s.213

⁵² Sporrong och Lönnroth mot Sverige, avgörande från 23 september 1982, Ser A Vol. No.88

⁵³ Schultz, ”Förtal och Integritet”, ur Juridisk Publikation 2/2012 s.213

⁵⁴ Prop. 1993/94:117 s.36

⁵⁵ Lag 2010:1408

⁵⁶ Lag (1994) om den europeiskakonventionen angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna

⁵⁷ SOU 2008:3 s.85

⁵⁸ Ibid.

vanligast att konflikt uppstår mellan individers rättigheter och samhällets skyldigheter. Ibland förekommer det dock fall där en persons rättigheter måste vägas mot en annan persons rättigheter.⁵⁹ Vissa rättigheter kan dock sägas vara absoluta i den meningen att undantag är oacceptabla. Exempel är rätten till liv, förbud mot tortyr, förbud mot slaveri. Dock finns det rättigheter där konventionen erkänner att det finns möjligheter för konventionsstaten att interferera i rättigheten för att tillgodose speciella intressen.⁶⁰ Exempel på en sådan rättighet är den för uppsatsen aktuella:

Artikel 8 – Rätt till skydd för privat- och familjeliv

1. *Var och en har rätt till skydd för sitt privat- och familjeliv, sitt hem och sin korrespondens.*
2. *Offentlig myndighet får inte ingripa i denna rättighet annat än med stöd av lag och om det i ett demokratiskt samhälle är nödvändigt med hänsyn till den nationella säkerheten, den allmänna säkerheten eller landets ekonomiska välbefinnande, till förebyggande av oordning eller brott, till skydd för hälsa eller moral eller till skydd för andra personers fri- och rättigheter.*

I resolutionen 428(1970), i vilken Europarådet behandlar de mänskliga rättigheterna och massmedia, definieras innebörden av rätten till privatliv som följande:

*"The right to privacy consists essentially in the right to live one's own life with a minimum of interference. It concerns private, family and home life, physical and moral integrity, honour and reputation, avoidance of being placed in a false light, non-revelation of irrelevant and embarrassing facts, unauthorised publication of private photographs, protection from disclosure of information given or received by the individual confidentially."*⁶¹

Vid en inskränkning av en icke-absolut rättighet krävs hänsyn till proportionalitetsprincipen.⁶² Eftersom artikel 8 reglerar både rätten till privatliv och rätten till familjeliv leder det till en del förvirring. Rätten till privatliv är ett begrepp med många olika aspekter, till skillnad från det mycket snävare familjelivsbegreppet.⁶³ Enligt författarna Van Dijk och van Hoof går det inte att tydligt särskilja de olika rättigheterna som stadgas, något som heller inte är nödvändigt. Ett klagomål på intrång i den privata sfären kan baseras på artikeln i sin helhet.⁶⁴

Det klassiska synsättet och uppfattningen av de fundamentala fri- och rättigheterna i EKMR är att det föreligger skyldighet för staten att avhålla sig från att kränka rättigheterna genom sina handlingar. Staten har således en negativ skyldighet att inte tortera/förhindra yttrandefriheten

⁵⁹ Jacobs, White & Ovey "The European Convention on the human rights" s.8

⁶⁰ Jacobs, White & Ovey "The European Convention on the human rights" s.9

⁶¹ Ibid, med hänvisning till Resolution 428 (1979) Europarådet, Cons Ass., 21 ordinary session (third part)

⁶² Jacobs, White & Ovey "The European Convention on the human rights" s.10

⁶³ Mattsson, "Rätten till familj inom barn-och ungdomsvården" s.52

⁶⁴ van Dijk, van Hoof "Theory and practice of the European Convention on Human Rights" s.489

eller liknande.⁶⁵ I avsnittet nedan redogörs för rättsfall där domstolen påvisar en positiv skyldighet för staten att skydda fri-och rättigheterna.

I den ovan nämnda artikeln ”Förtal och integritet” behandlar även Professor Mårten Schultz en del av den problematiken som internet medfört. Schultz menar att de största hoten människans integritet utsätts för i dagens samhälle inte kommer från ”storebror” utan ”lillasyster – således inte det allmänna utan andra enskilda individer.⁶⁶ I början av 2000-talet, nämligen när EKMR hanteras i den svenska skadeståndsrätten, uppstår funderingar om kränkningar av rättigheterna i EKMR kunde föranleda skadestånd. Inledningsvis var skadestånd inte en självklar utveckling, menar Schultz. Med NJA 2005 s.462, den s.k. Lundgren-domen, uppkom vad Schultz benämner som ett ”paradigmskifte”. I fallet fick Lundgren vänta ungefär åtta år på ett slutgiltigt avgörande efter att han delgivits misstanke om brott. Europadomstolen ansåg att Lundgrens rätt till en rättvis rättegång enligt artikel 6 kränkts. Avgörandet föranledde bl.a. att HD fick ifrågasätta föreställningen kring ideella skador och deras möjlighet att föranleda skadestånd endast om det finns särskilt lagstöd. Genom Lundgren-domen intensifierades relationen mellan skadeståndsrätten och EKMR.⁶⁷ I NJA 2007:584 konstateras att även artikel 8 i EKMR var skadeståndsrättsligt sanktionerad när det gäller statens ansvar gentemot enskilda individer.

2.2.5 Rättsfall från Europadomstolen

Det finns ett flertal rättsfall från Europadomstolen där man funnit en positiv skyldighet för staterna att aktivt skydda individens rättigheter i artikel 8.⁶⁸ Den positiva skyldigheten för staten diskuterats och utvecklats i flertal fall, i vilka domstolen har lagt vikt vid rekvisitet ”respekt” som återfinns i första stycket i den engelska översättningen, då ordet har en icke entydig innebörd.⁶⁹ För att bestämma om en positiv skyldighet existerar eller ej ”*måste hänsyn tas till rättvis balans som måste råda mellan de allmänna intressena i samhället och individens intressen...*”⁷⁰

I fallet ”X och Y mot Nederländerna” klagade en far på det faktum att en person som sexuellt förgripit sig på hans mentalt handikappade dotter undgått åtal. De nederländska myndigheterna ansåg att ett åtal inte var aktuellt eftersom kvinnan själv inte kunde kräva åtal, något som hennes

⁶⁵ Prop. 2012/13:69 s.10

⁶⁶ Schultz, ”Förtal och Integritet”, ur Juridisk Publikation 2/2012 s.209

⁶⁷ Läs mer om detta i Schultz, ”Förtal och Integritet”, ur Juridisk Publikation 2/2012 s.214f

⁶⁸ van Dijk, van Hoof ”Theory and practice of the European Convention on Human Rights” s. 535

⁶⁹ Reese Case, Powell and Rayner Case, The Cossey Case, B v. France, Lopez Ostra Case m.fl.

⁷⁰ van Dijk, van Hoof ”Theory and practice of the European Convention on Human Rights” s.535 + Utdrag från Cossey Case, 27 september 1990 A.184. p.15

far inte kunde göra hennes ställe. Detta resonemang höll inte i Europadomstolen. Domstolen resonerade så att det kan förekomma positiva skyldigheter för staten att skydda rättigheterna i artikel 8, även om åtgärderna handlar om att skydda respekten för privatliv mellan två individer.⁷¹

I fallet ”von Hannover mot Förbundsrepubliken Tyskland” identifieras återigen den positiva skyldigheten att se till att rätten tillförsäkras även i enskilda i förhållande till andra enskilda.⁷² Ett sätt att tillgodose denna positiva skyldighet är till exempel att genom lag kriminalisera olika åtgärder som kan innebära integritetskränkningar. Det finns emellertid även andra alternativ för medlemsstaterna att fullgöra sitt skydd. Hur höga kraven är beror på vilken aspekt av privatlivet som berörs samt hur allvarlig kränkningen anses vara.⁷³ Således gäller kravet på rättsligt skydd i artikel 8 oavsett om den integritetskränkande handlingen utförs av staten eller en enskild person. I fallet ansågs Tysklands avsaknad av skydd mot för närgångna fotografer utgöra ett brott mot rätten till privatliv.⁷⁴ Att vidta lagstiftningsåtgärder har i vissa fall inte ansetts tillräckligt.

I målet ”Osman mot Förenade konungariket” ansågs staten även ha en skyldighet att vidta andra rimliga åtgärder för att avvärja hot och få trakasserier mot enskilda att upphöra.⁷⁵ Vidare har Europadomstolen i flera mål (se exempel ”Z m.fl. mot Förenade konungariket”) ansett att staten genom sin underlåtelse att ingripa och vidta effektiva åtgärder för att förhindra övergrepp och vanvård av barn kränkt både artikel 3 (förbud mot tortyr) och artikel 8. Staten åläggs således ett aktivt ansvar att ingripa om vårdnadshavarens omsorg sviktar.⁷⁶

I ”Scordino mot Italien” poängteras följande: Staterna kan upprätthålla två former av rättskydd, antingen av preventiv art eller av reparativ art. Ibland har det gjorts gällande att det skulle räcka med en möjlighet för enskilda att föra exempelvis en skadeståndstalan mot staten om den har kränkt individens rättigheter. EKMR måste dock rimligtvis tolkas om ett krav på positiv förpliktelse åligger staten är det inte tillräckligt att möjliggöra en skadeståndstalan, då rättigheten redan har kränkts.⁷⁷ Det finns en stor angelägenhet att genom förebyggande åtgärder förhindra uppkomsten av kränkningar, inte endast kompensera dem i efterhand.

⁷¹ van Dijk, van Hoof ”Theory and practice of the European Convention on Human Rights” s.535

⁷² Se Von Hannover mot Tyskland (Europadomstolens dom den 24 juni 2004) och Von Hannover mot Tyskland (nr. 2) (Europadomstolens dom den 7 februari 2012).

⁷³ Prop. 2009/10:80 s.174 samt SOU 2008:3 s.86

⁷⁴ SOU 2008:3 s.86

⁷⁵ Ibid.

⁷⁶ Mattsson, ”Rätten till familj inom barn-och ungdomsvården”s.51

⁷⁷ SOU 2008:3 s.86-88

2.3 Begreppet integritet mellan två individer

Det finns en stor skillnad mellan uppsatsens problem och diskussionerna kring integritet i rättskällorna. Lagstiftaren utreder det allmännas eventuella integritetskränkningar gentemot den enskilde. Uppsatsens problematik är av helt annan karaktär. Den eventuella integritetskränkningen sker mellan två enskilda rättssubjekt. Uppsatsen frångår således det vertikala förhållande som råder mellan stat och individ, men likväl används den innebörd begreppet integritet har i det vertikala förhållandet även i det horisontella förhållandet mellan två individer. Detta möjliggörs då det aktuella förhållandet, mellan vårdnadshavaren och barnet, har många likheter med förhållandet individ och stat. Det tydligaste exemplet är den ojämna maktbalansen som råder i båda förhållanden. Både barnet och den enskilde individen är under perioder av livet beroende av vårdnadshavaren/det allmänna. Således befinner sig barnet och vårdnadshavaren mer i ett vertikalt förhållande, till skillnad från förhållandet mellan andra individer som är tydligt horisontellt. Med makt kommer ansvar och det allmänna har ett ansvar att inte kränka individens mänskliga fri-och rättigheter. Det vore mer än rimligt om det ansvaret även åligger vårdnadshavaren.

I SOU 2007:22, vilken är en omfattande utredning om den personliga integriteten, diskuteras barns integritetsskydd, vilket belyser det ojämna förhållandet som råder mellan barn och vårdnadshavare.⁷⁸ Där konstateras att några särregler för barns integritetsskydd inte finns i den svenska rätten. De menar dock att det finns ett stort intresse av att diskutera barnens integritetsskydd eftersom det begränsas genom det faktum att barnen står under förmyndarskap. Begränsningen i integriteten förvisso delvis nödvändig, men integritetsskyddskommittén menar att begränsningarna i vissa fall allt för långtgående. Rätten till personlig integritet gäller alla individer, men det finns stora svårigheter för barnet att själv hävda sin rätt till integritet. En grundläggande princip inom barnrätten är principen om barnets bästa, se mer om den i kapitel 3.5 och 3.8.⁷⁹ Vårdnadshavarens bestämmanderätt uttrycks i 6 kap.11§ FB, vilken också behandlas närmare i kapitel 4. Integritetsskyddskommittén menar att när vårdnadshavarens och barnets intressen inte är samstämmiga går föräldrarnas bestämmanderätt i de allra flesta fall före principen om barnets bästa.⁸⁰ I de situationer en myndighet agerar mot vårdnadshavarens vilja är det ett ingrepp i vårdnadshavarens bestämmanderätt. Det är sällan så sker, men ett exempel på en situation när lagstiftaren har löst problemet med motstridig vårdnadshavare, är ändringar i

⁷⁸ SOU 2007:22, del 2, s.466

⁷⁹ SOU 2007:22, del 2, s.467

⁸⁰ SOU 2007:22, del 2, s.468

passlagen. I det fallet löste lagstiftaren problemet genom att ta bort kravet på samtycke från vårdnadshavaren. Detta val av problemlösning ifrågasätts av integritetsskyddskommittén, då lagstiftaren i ena stund löser konflikten utan att tveka till vårdnadshavarens fördel för att sedan frångå kravet på samtycke vilket sker till vårdnadshavarens nackdel. Det uppstår därmed en oklarhet i lagstiftningen och kan skapa en ovisshet om var gränserna för barnets integritetsskydd egentligen går. Vidare ifrågasätter integritetsskyddskommittén om lagstiftaren verkligen har insett att barnen, både principiellt och i enlighet med barnkonventionen, har samma rätt till skydd för sin personliga integritet som vuxna.⁸¹ Därefter uppmanar integritetsskyddskommittén lagstiftaren att i sammanhang som begränsar den personliga integriteten eller specifikt berör barnet vara uppmärksamma på den problematik som finns när barns integritetsskydd diskuteras: *“Härigenom bör det för framtiden åtminstone kunna undvikas att deras integritetsskydd slentrianmässigt får vika för föräldrars rätt att bestämma över sina barn.”*⁸² Således finns det en medvetenhet om den ojämna maktfördelningen mellan barn och vuxna i diskussionen om barnets rätt till integritet.

2.4 Integritetsbegreppet i litteraturen

Integritet är ett värdeladdat begrepp som förkommer i många olika kontexter; i psykologin, sociologin, antropologi, politiken, samt i lagstiftningen.⁸³ Ordet beskrivs i svenska akademins ordbok som *”orubbat tillstånd, okränkbarhet; oberoende.”*⁸⁴

Alan Westins tankar i sin bok ”Privacy and freedom” utgör grunden i många dataskyddslagar som utformades under sjuttio- och åttiotalet.⁸⁵ Westin avstår från att definiera begreppet utan skapar istället en analysmetod för att förstå vilken funktion integritet har för individerna i ett demokratiskt samhälle. Westin pekar ut fyra speciella funktioner som ett modernt samhälle tillgodoser genom att skapa ett rättsligt skydd för integritet. De fyra faktorerna är: individens självbestämmanderätt; känslomässig befrielse; självvärdering och slutligen, en begränsad och skyddad kommunikation.⁸⁶ I vårt sammanhang är funktionen självbestämmanderätt intressant att utveckla, eftersom den påverkas av vårdnadshavarens beslut att publicera information på sociala medier. Även vårdnadshavarens agerande kan härledas till självbestämmanderätten. Det demokratiska samhället vilar på den grundläggande övertygelsen om att varje individ är unik.

⁸¹ SOU 2007:22, del 2, s.468

⁸² SOU 2007:22, del 2, s.469

⁸³ Altman, ”The environment and social behavior” s.17

⁸⁴ SAOL

⁸⁵ Bylund, ”Personlig integritet på nätet” s.22

⁸⁶ Westin, ”Privacy and Freedom”, s. 32-35

Westins resonemang grundar sig i att alla individen har en fundamental värdighet och rättighet bara genom att vara människa. Samhället har ett ansvar att skapa sociala processer med syfte att bevara den heliga individualiteten okränkta. Individen har ett starkt behov av att undvika att helt och hållet bli dominerad och manipulerad av andra individer.⁸⁷ Westin beskriver individens inre känsloliv som cirklar i lager, inte helt olik en lök. Allra längst in finns kärnan, ”the core self”, därefter följer lager som innehåller våra olika former av sociala relationer. Längst ut är allra yttligaste relationer, samt våra känslomässiga reaktioner som är tillgängliga för alla att observera. Därefter följer olika zoner för relationer med bekanta, med vänner och med närstående. I den innersta zonen, ”the core self”, skyddar individen sina djupaste hemligheter - där inne finns de tankar, åsikter, rädslor och önskningar som enligt Westin aldrig bör delas med andra individer.⁸⁸ Westin menar att i de fall någon släpps in i individens kärna medför det stor psykisk smärta och innebär att den som brutit sig igenom skyddsbarriären till det innersta har tagit över kontrollen över individen. Således förlorar individen sin självbestämmanderätt.⁸⁹ Alla människor är medvetna om det jaget man strävar efter att vara och ens faktiska jag. Likväl är individen medveten om hur världen uppfattar honom och hur komplext hans liv egentligen är. Vi människor är beroende av den sociala mask vi använder dagligen i våra möten. Skulle vi förlora vår mask i ett sammanhang där alla runt omkring behåller sina masker, innebär det en stor risk för tragiska självmord eller nervösa sammanbrott, menar Westin. Ett intrång i någons inre kärna innebär att självbestämmanderätten sätts ur spel och detta kan således endast rättfärdigas genom ett allvarligt socialt behov.⁹⁰ Vad ett sådant behov kan vara exemplifieras ej.

I sin bok ”Integritet på nätet” ifrågasätter författaren Markus Bylund Westins sätt att se på personlig integritet. Han menar att Westin etablerar synsättet att integritet handlar om rätten att kontrollera utflödet av personlig information, genom att han likställer optimal personlig integritet med fullständig isolering och att detta väger mot social interaktion. I ett samhälle där det finns stora mängder information i datainsamlingar innebär perspektivet att vi har en låg grad av personlig integritet, något som Bylund menar ger ett nedslående resultat, då den synen är defensiv och begränsande. Fokus hamnar istället på att identifiera vad som är att anse som kränkningar.⁹¹ Bylund menar att det problematiska med att tillämpa Westins perspektiv inte ligger i svårigheter att beskriva sociala värden, utan att dessa värden är så pass beroende av en social omgivning som

⁸⁷ Westin, ”Privacy and Freedom”, s.33

⁸⁸ Westin, ”Privacy and Freedom”, s.34

⁸⁹ Westin, ”Privacy and Freedom”, s.33

⁹⁰ Westin, ”Privacy and Freedom”, s.34

⁹¹ Bylund, ”Personlig integritet på nätet” s.23-24

i sig har stora variationer av situationer och sammanhang. Detta skapar en svårhanterlig dynamik.⁹²

Några år efter Westin kommer Irvin Altman med ett alternativt synsätt på integriteten och dess innebörd. Altman hävdar att integritet innebär ”*sektiv kontroll över tillträde till jaget eller till sin grupp*”.⁹³ I motsvarighet till Westins antisociala beskrivning av integritet presenterar Altman istället en tillåtande syn; integriteten är en process. Processen är dubbelriktad då det är ett konstant flöde av påverkan mellan ens jag och andra individer.⁹⁴ Altman undersöker även hur integritet utspelas i olika relationer, exempel förhållandet mellan två individer, förhållandet mellan en individ och en grupp individer och så vidare. Den sociala samvaron är inte en motsättning till integritet, menar Altman, utan den utgör en funktion av den personliga integriteten. Integritet skulle således beskrivas som en dynamisk process med en målsättning om att uppnå optimal balans mellan privat och offentligt vid varje tillfälle. Balansen uppnår man genom att ha stor inflytelseförmåga i vilken typ av information som passar i vilket forum.⁹⁵ Altmans resonemang innebär att personlig integritet inte är något vi har, utan något vi hela tiden väljer att skapa. Vi gör en bedömning om hur omfattande integriteten ska vara beroende på vilket socialt sammanhang vi rör oss i. I denna process spelar alla inblandade parter en viktig och aktiv roll för vilken typ av integritet processen skapar.⁹⁶ Markus Bylund menar att Altmans synsätt handlar om att skapa en närvaro, snarare än att eftersträva avskildhet.⁹⁷ Altman nämner att respekten för integritet kan vara beroende av personens sociala ställning. Han menar att exempelvis barn och lågutbildade inte är lika berättigade till integritetsmekanismer som personer med högre social rang.⁹⁸

Professor Stig Strömholm och hans åsikter kring integritet refereras flitigt i olika förarbeten som berör den personliga integriteten.⁹⁹ Strömholm förklarar den intensiva integritetsdebatt, som rådde under 70-talet och råder än idag, är en respons på samhällets utveckling. Genom industrialiseringen förtätades städerna och den anonymitet som uppstår i stora samhällen verkar ha påverkat individernas sätt att se på sin omgivning. Anonymitet känns lätt hotfullt, menar Strömholm.¹⁰⁰ Ytterligare ett skäl för det ökade behovet av en privat sfär är de ökade och förändrade krav som individen möter i det demokratiska samhället när denne lämnar den

⁹² Bylund, ”Personlig integritet på nätet” s.23-24

⁹³ Altman, ”The environment and social behavior” s.17

⁹⁴ Ibid.

⁹⁵ Altman, ”The environment and social behavior” s.26

⁹⁶ Altman, ”The environment and social behavior” s.23

⁹⁷ Bylund, ”Personlig integritet på nätet” s.26

⁹⁸ Altman, ”The environment and social behavior” s.41

⁹⁹ Se ex. SOU 1984:54 s.42, SOU 2007:22

¹⁰⁰ Altman, ”The environment and social behavior” s.41

skyddade kretsen. Samhället ställer nya krav på individen, där åtminstone den idealtypiska människan ska lämna självständiga bidrag till den kollektiva massan. För individen blir det nödvändigt att kunna lägga ifrån sig den sociala rollen och dra sig tillbaka till sitt inre rum för eftertänksamhet och överväga sin ståndpunkt i olika beslut.¹⁰¹ Strömholm uttrycker följande: *”Den offentliga masskommunikationens dygnsomfattande och högröstade tryck borde på samma sätt öka behovet av en sfär, där förtrolig kommunikation på egna villkor är möjlig.”*¹⁰²

Strömholm menar att teknikens utveckling möjliggör nya former av intrång i områden som tidigare var oåtkomliga. Tekniska hjälpmedel, datortekniken, samt nya former av psykologiska tester vilka används för att rekrytera elever och personal, är tre exempel som påverkar hela den moderna integritetsdebatten. Enligt Strömholm har diskussionen att identifiera innebörden av begreppet integritet blivit så stor och spretande att lagstiftare, jurister och beslutsfattare helt enkelt har resignerat inför uppdraget att ge en positiv benämning av begreppet. I stället har man valt att göra en negativ bestämning av begreppet genom att beskriva vilka sorts handlingar som kan kränka den personliga integriteten. Strömholm har gjort en förteckning av vad som anses som integritetskränkningar. Han delar upp kränkningar i tre huvudgrupper: 1) intrång i en annan persons privata sfär, vare sig fysiskt eller i annan mening; 2) insamlande av uppgifter om en person; 3) offentliggörande eller annat utnyttjande av material om en persons privata förhållanden. Därefter kommer en lista på handlingar som kan anses som integritetskränkande. Exempel ur Strömholms förteckning, vilka kan vara aktuella vid publicering på internet: olovlig ljudupptagning, fotografering eller filmupptagning; spridande av förtroliga uppgifter; avslöjande inför offentlighet om annans privata förhållande; olika former av utnyttjande av annans namn, bild eller liknande identifieringsmedel; missbruk av annans ord eller meddelande; angrepp på annans heder och ära.¹⁰³ Enligt Strömholm är en grov sammanfattning av ordet sfär: *”en beteckning för den enskildes intresse av att själv och ensam s.a.s. reglera dels flödet av den information som utgår beträdande hans förhållanden dels nyttjandet av sådan information samt av speciella identifikationsdata.”*¹⁰⁴ Strömholm poängterar att skyddet för den psykiska integriteten är väsentligt mycket svårare för rättsordningen att upprätthålla jämfört med skydd för den fysiska integriteten. Inte nog med att intrången i sig är svårdefinierade, dessutom är effekten av intrången varierande från individ till individ. Vad som är accepterat och omärkbart intrång för den ena kan leda till stora psykiska

¹⁰¹ Strömholm, ”Individens skyddade personlighetssfär”, s.39 ur våra rättigheter, festskrift till Gustaf Petrén

¹⁰² Ibid.

¹⁰³ Strömholm, ”Right of privacy and rights of the personality”, s.60-62

¹⁰⁴ Strömholm, ”Right of privacy and rights of the personality”, s.61

skador hos den andra.¹⁰⁵ Vidare säger Strömholm att det ur juridisk synpunkt bör vara oväsentligt om intrången begåtts av enskilda individer, organisationer eller företrädare för massmedia. Massmedia kan dock ge större konsekvenser eftersom den har större räckvidd och informationen kan således spridas till en större skara.¹⁰⁶

2.5 Integritet och internet

Ulf Widebäck diskuterar några av de problem internet medfört i sin artikel ”Något om integritetsskydd och Internet”. Inledningsvis belyser Widebäck de svårigheter individen numera har när denne försöker att skydda sin integritet, vilket är ett resultat av den raska datatekniska utvecklingen. Privatlivsskyddet tenderar att hamna på efterkälken, något som ligger i sakens natur då skyddsregleringar inte hinner med och det finns svårigheter med att förutse konsekvenserna på alla berörda områden.¹⁰⁷ Den svenska rätten saknar något egentligt allmänt privatlivsskydd. Det finns inget privatlivsskydd i någon allmän rättsgrundsats, utan det skydd som i olika avseenden skyddar privatlivet återfinns i lagar och författningar inom skilda rättsområden.¹⁰⁸ Widebäck konstaterar att skydd för den fysiska integriteten finns i svensk rätt, genom exempelvis brottsbalkens straffstadganden för våldsbrott, hemfridsbrott m.m. De grövsta brotten mot psykisk integritet är också straffbelagda enligt brottsbalken, några exempel Widebäck nämner är ärekränkingsbrotten förtal och förolämpning, olaga hot, hets mot folkgrupp och barnpornografibrott. Hur hanteras de uppgifter, som faller utanför ärekränkning, där individen ändå känner ett behov av skydd. I vissa sammanhang är olika sekretessregler och personuppgiftslagen tillämpliga. Widebäck menar att internettekniken givit resultatet att det numera inte endast är staten som kan kränka individens integritet, utan även enskilda personer eller företag kan få tillgång till känslig information. ”Häri genom kan den enskilde uppleva sig som angripen på två fronter.”¹⁰⁹

¹⁰⁵ Strömholm, ”Individens skyddade personlighetssfär”, s.43

¹⁰⁶ Strömholm, ”Individens skyddade personlighetssfär”, s.41-44

¹⁰⁷ Widebäck, ”Något om integritetsskydd och internet” – Vänbok till Per Anclow

¹⁰⁸ Ibid.

¹⁰⁹ Ibid.

3. Barnet

3.1 Inledning

Syftet med kapitel tre är att klargöra barnets rätt till integritet i den svenska rätten och enligt barnkonventionen. Kapitlet inleder med en historisk tillbakablick på barnrättens utveckling, för att sedan redogöra för barnets grundläggande fri-och rättigheter i den svenska rätten och i barnkonventionen. Förhoppningen är att läsaren genom en sådan disponering ska få en tydligare överblick och röd tråd, för att sedan skapa sig en uppfattning om barnrättens möte med den eskalerade tekniska utvecklingen. Kapitlet behandlar de rättigheter ur barnkonventionen som kan beröras vid en diskussion kring barnet och dennes passiva medverkan på sociala medier. Till hjälp studeras FN:s barnrättskommittés allmänna kommentarer. Några av de berörda myndigheterna benämns och deras uppdrag förtydligas.

3.2 Barnets rättigheter genom historien – en tillbakablick

Barnrätten innan 1900-talet beskrivs som fragmentarisk.¹¹⁰ Fadern hade under en lång tid en ”utsättningsrätt”- barn som av någon anledning inte ansågs välkomna sattes ut i vildmarken för att dö. Så småningom begränsades utsättningsrätten genom landskapslagarna som uppstod under 1200-talet, förmodligen som resultat av de kristna influenser som cirkulerade.¹¹¹ Faderns ansågs vara hela familjens förmyndare, således omyndigförklarades både kvinnor och barn.¹¹² Till en början var kristendomen positiv för barnet, då de började betraktas som en egen individ. Så småningom började kyrkan lägga allt mer vikt vid om barnet var fött inom eller utom äktenskap.¹¹³ Barnets ställning och föräldrarnas ansvar kom att bero på huruvida barnet kunde klassas som ”äkta” eller ”oäkta”.¹¹⁴ Ansvar för vårdnaden stadgas i landskapslagarna under 1300- och 1400-talet. Modern var ansvarig för barnet de första tre levnadsåren, då hon ammade. Därefter övergick ansvaret om vårdnaden över till fadern fram tills barnet fyllde sju år, då den blev gemensam. Om fadern var okänd fick modern ensam ansvara för sitt barn.¹¹⁵ År 1734 stadgades en lag där ansvaret ålades föräldrar gemensamt. Förmyndarskapet var dock fortsättningsvis endast faderns.¹¹⁶ Under den här tiden ansågs barn vara onda och oberäkneliga

¹¹⁰ Schiratzki, ”Barnrättens grunder” s.11

¹¹¹ Sjösten, ”Vårdnad, boende och umgänge” s.23

¹¹² Sjösten, ”Vårdnad, boende och umgänge” s.21

¹¹³ Singer, ”Barnets bästa - Om barns rättsliga ställning i familj och samhälle” s.19

¹¹⁴ Ibid.

¹¹⁵ Sjösten, ”Vårdnad, boende och umgänge” s.21

¹¹⁶ Schiratzki, ”Barnrättens grunder” s.11 samt Sjösten, ”Vårdnad, boende och umgänge” s.25

och aga var det enda alternativet som stod till buds för att hantera dessa bristande karaktärsdrag. Det var för barnets egna bästa som de skulle kuvas.¹¹⁷ Den hårda synen på barn kom att förändras under 1700-talet och upplysningstidens idé om människans förnuft. Istället började barnet ses som formbart och förbätterligt. Barndomen var inte längre ett förstadium till vuxenlivet, utan uppfattades som en tid med ett eget värde.¹¹⁸ Med industrialiseringen, som pågick under 1800-talet, blåste ännu starkare vindar av förändring. Fler människor drogs in till städerna och familjekonstellationerna förändrades då fler barn föddes utom äktenskap. Det var många barn som for illa under den här perioden vilket banade väg för en politisk enighet- något måste göras åt situationen.¹¹⁹ Barn slutade ingå i föräldrarnas egendom som ett rättighetslöst objekt och började alltmer klassificeras som en individ, förvisso fortfarande ett objekt med behov av stöd från föräldrar och samhället. Visserligen anser man att barnuppfostran innebar att barnet skulle lära sig lydnad, med aga som ett medel. Dock började det höjas röster i samhället som förespråkade att barn skulle behandlas med respekt för sin egenart.¹²⁰ Det var således först i början på 1900-talet som barnet erkändes som rättssubjekt och bärare av rättigheter. Några av de förändringar som skedde under 1900-talet exemplifieras härmed. 1915 reglerades i ”lag om äktenskaps ingående och upplösning”¹²¹ föräldrars rätt till delad vårdnad vid hemskillnad eller äktenskapsskillnad och ett år senare stadgades att den av föräldrarna som fick vårdnaden skulle även anses vara förmyndaren.¹²² Undantag för oäkta barn – ansvaret fortsatte enligt naturens ordning tillfalla modern.¹²³ Det var under perioden 1917-1920 som de första riktiga barnlagstiftningarna infördes i den svenska rätten, vilka de alla syftade till att förbättra de utomäktenskapliga barnen och mödrarnas situation. Utgångspunkten skulle dessutom vara ”barnets bästa”- ett uttryck som används flitigt inom barnrätten än idag.¹²⁴ Uttryckets innebörd har förändrats avsevärt sedan dess – då aga nämligen motiverades med att det var barnets bästa, något som är långt ifrån dagens synsätt.¹²⁵

Den första januari 1950 trädde FB i kraft. Balken har genomgått flertalet förändringar sedan dess, ofta med syfte att stärka barnets rättigheter. Det är först genom FB förmyndarskapet blir gemensamt för föräldrar inom äktenskapet.¹²⁶ 1957 upphävdes en bestämmelse i lagen som sa att

¹¹⁷ Singer, ”Barnets bästa - Om barns rättsliga ställning i familj och samhälle” s.19

¹¹⁸ Singer, ”Barnets bästa - Om barns rättsliga ställning i familj och samhälle” s.20

¹¹⁹ Ibid.

¹²⁰ Ibid.

¹²¹ 6 kap, 23

¹²² Sjösten, ”Vårdnad, boende och umgänge” s.26

¹²³ Sjösten, ”Vårdnad, boende och umgänge” s.25

¹²⁴ Sjösten, ”Vårdnad, boende och umgänge” s.27-28

¹²⁵ SOU 1997:116 del 2 s.75

¹²⁶ Saldeen, ”Barn- och föräldrarätt” s.11f

en person som hade barn under lydnad, fick tillfoga ringa skada. Det innebar att rätten att aga barn i exempelvis skolan försvann. Nästan ett decennium senare, 1966, upphävdes den paragraf som stadgade vårdnadshavarens rätt att i uppfostringssyfte ta till de medel som var lämpliga i förhållande till barnets ålder och övriga omständigheter. Våld mot barn skulle således bedömas enligt misshandelsreglerna i BrB. Eftersom det dock inte fanns något uttryckligt förbud för handgriplig bestraffning var rättsläget oklart. Det dröjde till 1979 innan ett sådant uttryckligt förbud infördes i föräldrabalken. Sverige var det första landet i världen som förbjöd barnaga.¹²⁷

3.3 Barnets rättigheter i svensk lagstiftning

Regeringsformens bestämmelser i 2 kap. RF är utformat så att de grundläggande fri- och rättigheterna gäller oavsett individens ålder. Barn och vuxna ska således behandlas på samma sätt. I 1 kap. 5§ 5.st RF stadgas att *"det allmänna ska verka för att alla människor ska kunna uppnå delaktighet och jämlikhet och för att barns rätt tas till vara."*¹²⁸ Formuleringen är relativt ny, den tillkom 2010. Motiven till ändringen var att förtydliga det allmännas ansvar gentemot barn på ett betydelsefullt sätt.¹²⁹ Syftet med ett målsättningsstadgande av denna karaktär är att påverka samhället till att aktivt arbeta för att skydda, främja och förverkliga barnens rätt i så stor utsträckning som möjligt. Det tydliga ställningstagandet i regeringsformen ligger väl i linje med de skyldigheter Sverige har enligt barnkonventionen.¹³⁰

Vidare stadgar svensk lag att barnet har rätt till omvårdnad, trygghet och god fostran.¹³¹ Barn ska behandlas med aktning för sin person och egenart och får inte utsättas för kroppslig bestraffning eller annan kränkande behandling, 6 kap.1§ FB. Mer om vad detta innebär finns att läsa under kapitel 4.4 – om vårdnadshavarens roll och ansvar. Under 2010 antog riksdagen en strategi för att stärka barnets rättigheter.¹³² Där framgår att all lagstiftning som berör barn ska överensstämma med barnkonventionen. Barnets fysiska och psykiska integritet ska respekteras i alla sammanhang.¹³³ Barnet ska även få kunskap om sina rättigheter, men även föräldrar ska få kunskap om barnets rättigheter och erbjudas stöd i sitt föräldraskap. Vidare bestäms att beslut och åtgärder som rör barn ska följas upp och utvärderas utifrån ett barnrättsperspektiv.¹³⁴

¹²⁷ Janson, Jernbro, Långberg "Kroppslig bestraffning och annan kränkning av barn i Sverige" s.26

¹²⁸ Lag 2010:1408

¹²⁹ Prop. 2009/10:80 s.186

¹³⁰ Prop. 2009/10:80 s.186-188

¹³¹ 6 kap.1§ FB

¹³² Prop. 2009/10:232 s.12f

¹³³ Prop. 2009/10:232 s.12

¹³⁴ Prop. 09/10:232 s.10

Strategin vänder sig till alla offentliga aktörer på statlig och kommunal nivå så att de säkerställer beaktandet av barnets rättigheter i sin verksamhet. För att säkerställa barnens rättigheter i alla arbets- och beslutsprocesser krävs tydlig styrningen. Det ställer krav på att lagstiftning och andra författningar är eniga med budskapet i barnkonventionen och att kunskapen om barnets rättigheter sprids till både barnet och föräldrarna, men även berörda yrkesgrupper.¹³⁵

3.4 Barnets integritet i den svenska lagstiftningen

Skyddet för den personliga integriteten är i princip densamma oavsett barn eller vuxen. Något uttryckligt skydd för barnets integritet finns inte i svensk lagtext.¹³⁶ Dock förekommer uttrycket vid upprepade tillfällen i olika förarbeten till barnrättslagstiftning. Exempelvis nämns det i förarbetet till införandet av barnkonventionen att barnet har en rätt till integritet. Integriteten omnämns även i prop. Prop. 1978/79:67, läs mer om detta i avsnitt 4.4.

Integritetsskyddskommittén reflekterar över barnet och dess rätt till integritet i olika sammanhang i SOU 2007:22 del 1. De konstaterar bl.a. att det skydd som omfattar den personliga integriteten i princip också omfattar barnen.¹³⁷ Utredningen visar att det finns ett behov av vidare utredningar kring barnens situation. Integritetsskyddskommittén menar att de begränsningar som det innebär att vara under förmyndarskap förvisso är nödvändiga. Trots det kan vissa situationer innebära att begränsningarna blir allt för omfattande och därmed integritetskränkande.¹³⁸ Vidare utreder Barnrättskommittén barns integritetsskydd gentemot vårdnadshavaren. Diskussionen förs under ett avsnitt om skolverksamhetens skyldigheter, men Barnrättskommittén betonar att frågeställningen inte är specifik för skolverksamhetens område. Däremot har de stor praktisk betydelse, då det handlar om barnets respektive vårdnadshavarens rätt att besluta i frågor som rör barnets personliga angelägenheter, samt vårdnadshavarens rätt till information om barnet i skolmiljön. Eftersom vårdnadshavaren är förpliktigad att ansvara för barnet krävs insyn för att kunna fullgöra det. Dock finns det enligt lagstiftning krav på att ta hänsyn till barnets egna åsikter och önskemål, allt eftersom barnet blir äldre och mer moget. Vårdnadshavarens beslutsrätt minskar således med tiden. Det innebär att vårdnadshavaren inte alltid har rätt att ta del av sekretesskyddade uppgifter. Barnets självbestämmanderätt påverkas inte bara av dennes ålder och mognad, utan även av de specifika omständigheter som den aktuella åtgärden innebär.

¹³⁵ Prop. 09/10:232 s.11

¹³⁶ SOU 2007:22 s.466

¹³⁷ Ibid.

¹³⁸ SOU 2007:22 s.467

Barnrättskommittén avslutar stycket med följande citat: *”Det har i olika sammanhang diskuterats om tydligare regler bör införas som reglerar förhållandet mellan barns rättigheter och föräldrarnas bestämmanderätt. Idag anses i princip föräldrarnas bestämmanderätt alltid övertrumpfa även principen om barnets bästa, vilket kan leda till otillbörliga intrång i barnets personliga integritet.”*¹³⁹

Integritetsskyddskommittén kommenterar även förhållandet mellan vårdnadshavarens självbestämmanderätt och barnets bästa-principen. Utredaren menar att vårdnadshavarens bestämmanderätt nästan alltid går före principen om barnets bästa i de fall vårdnadshavarens och barnets intressen är motstridiga varandra. Som exempel tar utredaren upp en situation då vårdnadshavaren samtycker att annan ska få ta del av sekretessbelagda uppgifter som vårdnadshavaren i sin tur fått från en myndighet.¹⁴⁰ Myndigheten har ingen rätt att vägra att lämna ut uppgiften även ifall de tror att en vidareutlämning innebär en skada för barnet och därmed inte är förenligt med barnets bästa-principen. Barns integritet får då ta ett steg undan och föräldrarnas bestämmanderätt går före. De har dock fortfarande rätt att under vissa omständigheter vägra lämna ut sekretessbelagda uppgifter till föräldern om de tror att det finns en risk att barnet far illa om uppgifterna röjs för vårdnadshavaren.¹⁴¹ Utredaren fortsätter att resonera kring föräldrarnas självbestämmanderätt i konflikt med barnets bästa och barnets rätt till skydd för sin personliga integritet, för att sedan dra slutsatsen att det i konfliktsituationer finns en risk att barnets integritet inte värderas lika högt som den vuxnas integritet hade gjort i samma situation. Barn blir således utlämnade till den vuxnes uppfattning. Som exempel kan tas upp det faktum att trots att principen om att låta barn komma till tals har införts i socialtjänstlagen så krävs samtycke av föräldrarna om barn under 15 år ska höras. Genom att förskriva barnets rätt att behandlas med aktning för sin person och egenart syftade regeringen att markera barnets behov av förståelse och skydd för sin integritet för att kunna utveckla sin personlighet.¹⁴² Barnets rätt till ett allt starkare integritetsskydd ökar med barnets stigande ålder.¹⁴³ I förarbetet uttrycker sig departementschefen på följande vis: *”Barnets rätt till ett privatliv och skydd mot insyn kan dock av naturliga skäl inte vara absolut. Inskränkningar måste tålas och accepteras för att vårdnadshavaren ska kunna fullgöra sin tillsynsskyldighet.”*¹⁴⁴

¹³⁹ SOU 2007:22 s.375

¹⁴⁰ SOU 2007:22 s.467

¹⁴¹ SOU 2007:22 s.468

¹⁴² Prop. 1981/82:168 s.22

¹⁴³ Prop. 1981/82:168 s.60

¹⁴⁴ Ibid.

3.5 Principen om barnets bästa i svensk lagstiftning

Principen om barnets bästa är barnrättens viktigaste princip och begreppet barnets bästa har förekommit i lagtextsammanhang sedan 1910.¹⁴⁵ I den svenska rätten finner man principen 6 kap. 2a§ FB: ”Barnets bästa skall vara avgörande för alla beslut om vårdnad, boende och umgänge.” Lagregelns tillkomst förändrade inte gällande rätt, däremot preciserades rättsläget för vissa situationer.¹⁴⁶ Vidare skapade regeln en önskvärd och tydligare koppling till barnkonventionens 3:e artikel.¹⁴⁷ Trots att principen är så viktig saknas en närmare definition. Vem som är bäst lämpad för att bedöma vad som är bäst för barnet vet vi inte heller, enligt Johanna Schiratzki.¹⁴⁸ Inom juridiken har man enats om att beskriva principen som ett ”öppet koncept”.¹⁴⁹ En sådan princip kan inte tydligt preciseras utan att den förlorar sitt syfte, nämligen att bedömningen ska utgå från varje enskilt fall och ta hänsyn till de individuella förhållanden som föreligger.¹⁵⁰ Allt som berör barnets fysiska och psykiska utveckling och välbefinnande ska visas hänsyn för vid en bedömning.¹⁵¹ Enligt Schiratzki finns både fördelar och nackdelar med en princip utan definition. En fördel är just möjligheterna att anpassa innehållet efter barnets situation, men en sådan flexibilitet medför också en risk för rättssäkerhetskriteriernas uppfyllande, så som likheten inför lagen och förutsägbarhet.¹⁵² Principens karaktär innebär således att det finns en motsättning mot traditionell rättstillämpning där rättsregler ska tillämpas objektivt och sträva efter att lika frågor ska föranleda en likartad utgång.

Det finns en tydlig skillnad mellan principen om barnets bästa i svensk rätt och principen i barnkonventionen, nämligen dess räckvidd. I den svenska rätten ska principen vara ledande i beslut kring vårdnad, boende och umgänge. Enligt barnkonventionen ska principen vara ledande i alla beslut som berör barn. Denna skillnad är lagstiftaren medveten om, men uttalar sig som följer: *”Den bestämmelse som här föreslås skall inte för den skull inte tolkas så att andra intressen kan gå före barnets. Men när det gäller vårdnad boende och umgänge så finns det inga andra intressen som kan ta över.”*¹⁵³

¹⁴⁵ Schiratzki, ”Barnets bästa i ett mångkulturellt Sverige” s.52-53

¹⁴⁶ Prop. 1997/98:7 s.105

¹⁴⁷ Prop. 1997/98:7 s.104

¹⁴⁸ Schiratzki, ”Barnets bästa i ett mångkulturellt Sverige” s.52

¹⁴⁹ Prop. 1989/90:107 s.28 samt Prop. 1997/98:7 s.104

¹⁵⁰ Prop. 1997/98:7 s.104

¹⁵¹ Ibid.

¹⁵² Schiratzki, ”Barnets bästa i ett mångkulturellt Sverige” s.53

¹⁵³ Prop. 1997/98:7 s.104

3.6 Berörda myndigheter

3.6.1 Barnombudsmannen

Barnombudsmannen är en statlig myndighet som arbetar med att upprätthålla barnkonventionen.¹⁵⁴ Barnombudsmannen uttalade i samband med SOU 2007:22 att barns möjligheter att hävda sin rätt till integritetsskydd är begränsad, då de menar att det finns en risk att barns rätt till integritet får ge vika för vårdnadshavarens bestämmanderätt.

Barnombudsmannen anser att det krävs ytterligare arbete med att förstärka barnets integritetsskydd i enlighet med principen om barnets bästa.¹⁵⁵

3.6.2 Socialtjänsten

I 1 kap. 1§ SoL stadgas målen för socialtjänsten. Socialtjänsten ska grundas på demokrati, solidaritet och ska främja människors ekonomiska och sociala trygghet. Vidare ska den främja jämlikhet i levnadsvillkor och aktiva deltagande i samhällslivet. Det framgår i tredje stycket att verksamheten ska bygga på respekten för människornas självbestämmanderätt och integritet.

I 1 kap. 2§ SoL framgår att socialtjänsten ska förhålla sig till principen om barnets bästa i alla åtgärder som rör barn. Det är kommunen som ansvarar för socialtjänsten inom sitt område och har det yttersta ansvaret för att boende inom kommunen får det stöd och den hjälp de behöver, se 2 kap. 1§ SoL. Socialnämnden har en skyldighet att utan dröjsmål inleda en utredning av vad som genom ansökan, anmälan eller på något annat sätt kommit till nämndens kännedom och som kan föranleda någon åtgärd av nämnden, 11 kap. 1§ SoL. Det föreligger en anmälningsplikt för myndigheter och deras anställda vars verksamhet berör barn och ungdom. Även andra myndigheter inom hälso- och sjukvården, rättspsykiatrisk undersökningsverksamhet, socialtjänst och kriminalvården, samt de som är verksamma inom yrkesmässigt bedriven enskild verksamhet och fullgör uppgifter som berör barn och unga, har anmälningsplikt. Även barnombudsmannen kan vara skyldig att i vissa fall anmäla till socialnämnden.¹⁵⁶ Dessutom uppmuntras var och en som får kännedom eller misstanke om att barn far illa att göra en anmälan, 11 kap. 1c§ SoL. Anmälan ska ske om de får kännedom eller misstänker att ett barn far illa. Enligt socialstyrelsens utbildningsmaterial ”Anmäla oro för barn” finns det olika situationer som kan vara skadliga. Några exempel är barn som i hemmet utsätts för fysisk eller psykiskt våld, sexuella övergrep, kränkningar, fysisk eller psykisk försummelse m.m. Det kan vara svårt att veta om situationen är

¹⁵⁴ www.barnombudsmannen.se

¹⁵⁵ <http://www.barnombudsmannen.se/vart-arbete/nya-remissvar/2007/8/skyddet-for-den-personliga-integriteten-SOU-200722/>

¹⁵⁶ Lag om Barnombudsman, 7§

så allvarlig att en anmälning till socialtjänsten är nödvändig, men det är upp till socialtjänsten att utreda och avgöra allvaret och risken att barnet far illa.¹⁵⁷ I prop.2002/03:53 diskuteras risken att barn far illa. Det konstateras att det finns flera skäl att exemplifiera situationer när ett barn far illa, framförallt för att förtydliga den syn samhället de olika situationer som kan innebära risker, men också för att berörda aktörer ska ha en gemensam plattform och på så vis underlätta samverkan aktörer emellan. Regeringen betonar att propositionen inte innehåller en fullständig beskrivning då kunskaper förändras ständigt.¹⁵⁸ Fördjupningen av de exempel på när barn far illa redogörs närmare under kapitel 4.4.

3.7 Barnkonventionen

FN:s konvention om barnets rättigheter, så som den ser ut idag, antogs 1989. Konventionen erkänner barnet som en individ - ett rättssubjekt med egna rättigheter. Dessa rättigheter är utformade efter barnets livssituation, behov och intressen. Sverige skrev under barnkonventionen redan 1990 och åtog sig därmed en folkrättslig förpliktelse att följa konventionen.¹⁵⁹ Delar av barnkonventionen har transformerats in i svensk rätt.¹⁶⁰ Barnkonventionen är ett verktyg avsett att förändra attityder, förhållningssätt och arbetssätt genom olika nivåer i samhället.¹⁶¹ Det bör tilläggas att avtalsländerna har hanterat barnkonventionens förhållande till nationell rätt olika, exempelvis Norge som redan 2003 inkorporerade konventionen till norsk rätt med företräde framför andra norska lagar.¹⁶² Den 27 mars 2013 beslutade den dåvarande regeringen att utreda hur tillämningen av lagar och andra föreskrifter överensstämmer mellan barnkonventionens innehåll.¹⁶³ Den 19 februari i år (2015) publicerade regeringen ett tilläggsdirektiv till denna s.k. Barnrättighetsutredningen där utredaren nu ska lämna förslag till en lag om inkorporering av barnkonventionen. Utredningen ska redovisas senast den 28 februari 2016.¹⁶⁴

Barnkonventionen vilar på övertygelsen att barnet är utsatt och skyddsvärt. Det föreligger en skyldighet för konventionsstaterna att vidta de åtgärder som är nödvändiga, övervägda och konkreta för att garantera rättigheternas fullständiga implementering.¹⁶⁵ Konventionen baseras på

¹⁵⁷ Socialstyrelsen, ”Anmäla oro för barn – Stöd för anmälningsskyldiga och andra anmälare” s.18

¹⁵⁸ Prop. 2002/03:53 s.47

¹⁵⁹ Prop. 1989/90:107

¹⁶⁰ Åhman, ”Rättsutlåtande om inkorporation av Barnkonventionen” s.4, vidare hänvisning SOU 1997:116

¹⁶¹ Prop. 1997/98:182 ”Strategi för att förverkliga FN:s konvention om barnets rättigheter i Sverige” s.1

¹⁶² Norska regeringens officiella hemsida, länk i källförteckning

¹⁶³ Dir.2013:08

¹⁶⁴ Dir.2015:17

¹⁶⁵ Barnrättskommitténs allmänna kommentar nr.14 s.6

fyra grundläggande principer: förbud mot diskriminering (artikel 2), rätten till liv (artikel 6), barnets bästa i främsta rummet (artikel 3) och slutligen rätten att uttrycka sina åsikter (artikel 12)¹⁶⁶ Konventions syfte är att tillgodose det enskilda barnets rättigheter och behov på alla plan. Ett sätt att identifiera barnets behov är att säga att det vid varje åtgärd och beslut är att använda sig av ett barnperspektiv.¹⁶⁷ Utgångspunkten för barnperspektivet är respekten för barnets fulla människovärde och integritet.¹⁶⁸ De vuxna i barnets omgivning ska sträva efter att i alla lägen se barnet, förstå barnet och vidta de åtgärder som bedöms vara förenligt barnets bästa. Vuxna ska även respektera att barn är individer med egna rättigheter och uppfattningar.¹⁶⁹ Barnets intresse innebär att det är nödvändigt att tala med barnet om dennes egen uppfattning av situationen. Barnets egen vilja är en viktig del av beslutsunderlaget. Att tala med barnet innebär dessutom ett erkännande och respektera barnet som ett rättsligt subjekt.¹⁷⁰

Flertalet av artiklarna i barnkonventionen syftar till att ge barnet ett förstärkt skydd mot övergrepp och utnyttjande. Det skyddet behövs vid de situationer när vuxenvärlden genom sitt beteende agerar integritetskränkande och respektlöst mot barnet. Barnkonventionens kärna - att barn också är människor med rättigheter och att de ska respekteras- innebär att samhället åläggs ett ansvar att skydda de barn vars rättigheter inte tillgodoses inom familjen. Den rätten är absolut, liksom de medborgerliga och politiska fri-och rättigheterna. Det slås fast att barn ska skyddas mot alla former av missförhållanden, vanvård, skada eller våld medan de är under föräldrarnas eller annans vård. I den svenska rätten är det socialtjänsten som får det reella ansvaret, vilket innebär att de förvaltar en stor makt och därmed har ett stort ansvar. Barn har rätt till sina föräldrar, men föräldrar har ingen äganderätt till sitt barn. Dock ska de insatser som samhället vidtar i så lång utsträckning som möjligt ske i familjen.¹⁷¹

I Prop. 1997/98:182 framgår att barnkonventionens bestämmelser om de olika fri och rättigheterna, däribland rätt till integritet, anses återspeglas väl i svensk lagstiftning.¹⁷²

Barnombudsmannen uppmanade regeringen 2009 att tillsätta en utredning för att utreda barnkonventionens ställning i svensk rätt och praxis. Under 2011 genomfördes undersökningen, vars slutsats blev att svensk rätt överlag överensstämde med barnkonventionen. Slutsatserna delades inte fullt ut av barnombudsmannen, som påpekade att kartläggningen brister då den

¹⁶⁶ Singer, "Barnets bästa - Om barns rättsliga ställning i familj och samhälle" s.39

¹⁶⁷ Singer, "Barnets bästa - Om barns rättsliga ställning i familj och samhälle" s.39

¹⁶⁸ SOU 1997:116 s.53

¹⁶⁹ Prop. 1997/98:182 s.8

¹⁷⁰ Singer, "Barnets bästa - Om barns rättsliga ställning i familj och samhälle" s.35

¹⁷¹ Prop. 1997/98:182 s.35

¹⁷² Prop. 1997/98:182 s.74

saknar genomgång av praxis och därmed undersöks inte hur barnets rättigheter tillvaratas i praktiken.¹⁷³

3.8 Barnets integritet i barnkonventionen

Barnkonventionens 16:e artikel lyder:

”Inget barn får utsättas för godtycklig eller olagliga ingripanden i sitt privat- och familjeliv, sitt hem eller sin korrespondens och inte heller för olagliga angrepp på sin heder och sitt anseende. Barnet har rätt till lagens skydd mot sådana ingripanden eller angrepp.”

Denna rättighet ska respekteras i alla situationer, inom alla institutioner, tjänster och inrättningar. Den ska även respekteras inom familjen.¹⁷⁴ Enligt Barnrättskommittén är familjen den grundläggande enheten i samhället och den naturliga miljön för dess medlemmar. I artikel 9:1 framgår att en viktig del i skyddssystemet kring barn är att förhindra familjesplittring och hålla samman familjer. Således bör samhället endast som sista utväg använda åtgärder som splittrar familjen. Endast åtskiljande som motiveras med barnets bästa är acceptabla. Exempelvis i de fall när barnet riskerar omedelbar skada. Staten bör i första ledet söka mindre ingripande åtgärder, däribland stötta familjen och vårdnadshavarna i sitt föräldraansvar.¹⁷⁵ Staten har även en skyldighet att respektera och främja vårdnadshavarens rättigheter och skyldigheter i sitt lagstiftningsarbete.¹⁷⁶

Barnkonventionens 12:e artikel lyder:

”Konventionsstaterna skall tillförsäkra det barn som är i stånd att bilda egna åsikter rätten att fritt uttrycka dessa i alla frågor som rör barnet, varvid barnets åsikter skall tillmätas betydelse i förhållande till barnets ålder och mognad. För detta ändamål skall barnet särskilt beredas möjlighet att höras, antingen direkt eller via företrädare eller ett lämpligt organ och på ett sätt som är förenligt med den nationella lagstiftningens procedurregler, i alla domstols- och administrativa förfaranden som rör barnet.”

Barnrättskommittén har kontinuerligt betonat att samhället måste se barnen som aktiva medborgare vilka också omfattas av de mänskliga rättigheterna.¹⁷⁷ Genom artikel 12 understryks detta budskap ännu en gång. De barn som är i stånd att bilda egna åsikter ska också få möjlighet att göra det. Det är således ingen skyldighet för barnet att uttrycka sig, utan en rättighet, vilket innebär att den vuxne ställs framför en utmaning – att bemöta barnet med den frihet att handla som barnet är moget för. Det är nödvändigt att föra en dialog med barnet, så att denne får

¹⁷³ <http://www.barnombudsmannen.se/nyheter/2012/10/utredning-om-Barnkonventionen-ska-bli-lag/>

¹⁷⁴ Unicef Sverige 2008, Handbok om Barnkonventionen, bl.a. Karin Juré s.157

¹⁷⁵ Barnrättskommitténs allmänna kommentar nr.14 s.15f

¹⁷⁶ Prop. 2009/10:232 s.12 + Barnrättskommitténs allmänna kommentar nr.5

¹⁷⁷ Unicef Sverige 2008, Handbok om barnkonventionen, bl.a. Karin Juré s.123

möjlighet att utveckla sin självkänsla och identitetskänsla.¹⁷⁸ I artikel 13 fastslås barns rätt till yttrandefrihet, en rätt som innefattar frihet att oberoende av territoriella gränser söka, motta och sprida information och tankar av alla dess slag. Internet är ett av de verktyg som finns.¹⁷⁹

3.9 Barnets rätt till skydd mot övergrepp i barnkonventionen

Artikel 19 lyder:

”Konventionsstaterna skall vidta alla lämpliga lagstiftnings-administrativa och sociala åtgärder samt åtgärder i utbildningssyfte för att skydda barnet mot alla former av fysiskt eller psykiskt våld, skada eller övergrepp, vanvård eller försurmlig behandling, misshandel eller utnyttjande, innefattande sexuella övergrepp, medan barnet är i föräldrarnas eller den ena förälderns, vårdnadshavarens eller annan persons vård. Sådana skyddsåtgärder bör, på det sätt som kan vara lämpligt, innefatta effektiva förfaranden för såväl upprättandet av sociala program som syftar till att ge barnet och dem som har band om barnet nödvändigt stöd, som för andra former av förebyggande och för identifiering, rapportering, remittering, undersökning, behandling och uppföljning av fall av ovan beskrivna sätt att behandla barn illa samt, om så är lämpligt, förfaranden för rättsligt ingripande.”

Barnrättskommittén allmänna kommentar nr.13 syftar till att vägleda konventionsstaterna att förstå deras skyldigheter enligt artikel 19.¹⁸⁰ Inledningsvis presenteras de grundläggande antaganden och observationer som barnrättskommittén baserar sin kommentar på. Det första antagandet är våld mot barn inte kan motiveras och allt våld kan förebyggas.¹⁸¹ Därefter stadgas att ett barnrättsbaserat synsätt på barnets vård och skydd är essentiellt och det kräver ett paradigmskifte mot respekten för barnets mänskliga värdighet, fysiska och psykiska integritet som en rättighetsbärande individ. Vidare behöver man överge uppfattningen om barnet är ett offer. Med uttrycket ”mänskligt värde” menas att varje enskilt barn erkänns som en unik och värdefull människa med en egen personlighet, egna behov och intressen, samt en egen integritet.¹⁸² Ett tredje grundläggande antagande är att principen om rättssäkerhet ska vara densamma för barnet som den vuxna. Vidare konstateras att principen om barnets bästa är en rätt som måste respekteras. Det är framförallt av stor vikt när barnet är utsatt för våldsbrott. Fast principen ska även speglas i förebyggande åtgärder.¹⁸³ Förebyggande arbete mot våld ska finnas i alla institutioner som bemöter barn; sjukvården, skolan, socialtjänsten m.fl.

¹⁷⁸ Bartley, ”FNs Konvention om barnets rättigheter” artikel i Utbildning och Demokrati 2001 Vol 10, Nr 2, s.33

¹⁷⁹ Unicef Sverige 2008, Handbok om barnkonventionen, bl.a. Karin Juré s.140

¹⁸⁰ Barnrättskommitténs allmänna kommentar nr.13 s.7

¹⁸¹ Barnrättskommitténs allmänna kommentar nr.13 s.4

¹⁸² Ibid.

¹⁸³ Barnrättskommitténs allmänna kommentar nr.13 s.5

Barnrättskommittén framför att de är medvetna om familjens väldigt centrala roll för barnets omvårdnad och beskydd. Dock menar de även att majoriteten av våldshandlingar mot barn sker i familjen. Således krävs att de allmänna gör ingripanden och ger stöd till barn som upplever svårigheter i familjen. Barnrättskommittén är också medveten om att våld förekommer även inom de olika statliga institutionerna. Definitionen av begreppet våld är alla former av fysisk eller psykisk våldsamhet, skada eller missbruk, misskötsamhet eller underlåtenhet, vanvård eller exploatering (samma som i art.19.1). Dock betonar barnrättskommittén, med kraft, att deras val av definiering för begreppet våld inte får leda till en förringande tolkning av den påverkan som icke-fysiska och/eller icke avsiktliga former av skada har på barnet. Det får inte heller det behov som finns av att åtgärda dessa skador. Som exempel tar de upp vanvård och psykisk misshandel.¹⁸⁴

Därefter ägnas större delen av den allmänna kommentaren till att identifiera betydelsen av de olika rekvisiten i artikel 19. Genom formuleringen ”alla former av..” menas att inga undantag är acceptabla. Om våldet är lindrigt, hur frekvent det skett eller om uppsåt till våldshandlingen saknas, påverkar inte och är inte en förutsättning för definitionen av våld.¹⁸⁵ Som exempel för psykiskt våld nämner barnrättskommittén bl.a. alla former av varaktiga skadliga interaktioner med barnet, som att berätta för barnet att de är värdelösa, oälskade, oönskade eller liknande. Även förolämpningar, förödmjukelser, nedvärderingar och förlöjliganden som sårar barnets känslor är psykiskt våld. Av intresse är att barnrättskommittén även exemplifierar psykiskt våld som psykisk mobbning med hjälp av IKT.¹⁸⁶ Även längre ner i kommentaren diskuteras IKT:s påverkan på barn, dock mer med sexuell exploatering i åtanke. I en fotnot i den svenska översättningen betonas internets stora potential som ett positivt redskap för att skydda barnen från faror och fungera som kommunikationsmedel när misstanke om att någon far illa uppstår. Vidare står i fotnoten *”En skyddande miljö måste skapas genom reglering och övervakning av informationsteknik, där det bör ingå att förstärka barns förmåga att använda denna teknik på ett säkert sätt.”*¹⁸⁷ Intressant är vem som författat dessa fotnoter, då de inte finns att hitta i den engelska originalversionen. Uttalandet riktar sig mer mot barns eget bruk av internet, men detsamma bör gälla deras vårdnadshavare.

Barnrättskommittén ägnar även utrymme åt att definiera statens skyldigheter.¹⁸⁸

Konventionsstaterna har ett ansvar gentemot barnen – genom att garantera dem de rättigheter

¹⁸⁴ Barnrättskommitténs allmänna kommentar nr.13 s.4

¹⁸⁵ Barnrättskommitténs allmänna kommentar nr.13 s.9

¹⁸⁶ Barnrättskommitténs allmänna kommentar nr.13 s.11

¹⁸⁷ Barnrättskommitténs allmänna kommentar nr.13 s.14

¹⁸⁸ Barnrättskommitténs allmänna kommentar nr.13 s.16f

som de erkänts genom konventionen. Det är en skyldighet som inte endast gäller på nationell nivå, utan även på regional och kommunal nivå.¹⁸⁹ Vidare har staten särskilda skyldigheter, vilka är tillbehörlig aktsamhet och skyldigheten att förhindra våld och brott mot de mänskliga rättigheterna. Staten har även skyldigheter gentemot offer och vittnen till sådana brott, exempelvis genom att erbjuda skydd, samt att utreda och straffa ansvariga. Därtill kommer en skyldighet möjliggöra till upprättelse i samband med kränkningar av de mänskliga rättigheterna. Barnrättskommittén bidrar med en omfattande lista på hur de anser att de allmänna ska agera genom sociala åtgärder. Däribland tas upp att samhället bör fokusera på utbildningsåtgärder, för att öka kunskapen hos de som står i kontakt med barn, således både vårdnadshavare och yrkesutövare.¹⁹⁰ Dessutom ska staten se till att alla personer som arbetar med barn har ett ansvar att förebygga, skydda och reagera på våld mot barn. Detta gäller även alla personer inom rättsväsendet. Samtliga ska respektera barnens rättigheter och tillgodose deras behov. Vidare ska de genomföra lag och rättsprocesser anpassat efter barn, detta inkluderar att säkerställa att barn har tillgång till rättsmedel när deras rättigheter kränks. Avslutningsvis, barnrättskommittén betonar i kommentaren att de konventionsstaterna som ännu inte genom relevant lagstiftning tillförser barnet med tillräcklighet skydd i förhållande till media och IKT måste göra det snarast.¹⁹¹ Det förespråkas även sociala åtgärder, däribland ett samarbete med massmedia och IKT för att genomdriva globala standarder för skydd och omvårdnad för barnet.¹⁹²

3.10 Principen om Barnets bästa i Barnkonventionen

Barnkonventionen artikel 3 lyder:

”Vid alla åtgärder som rör barn, vare sig de vidtas av offentliga eller privata sociala välfärdsinstitutioner, domstolar, administrativa myndigheter eller lagstiftande organ, skall barnets bästa komma i främsta rummet. Konventionsstaterna åtar sig att tillförsäkra barnet sådant skydd och sådan omvårdnad som behövs för dess välfärd, med hänsyn tagen till de rättigheter och skyldigheter som tillkommer dess föräldrar, vårdnadshavare eller andra personer som har lagligt ansvar för barnet, och skall för detta ändamål vidta alla lämpliga lagstiftnings- och administrativa åtgärder. Konventionsstaterna skall säkerställa att institutioner, tjänster och inrättningar som ansvarar för vård eller skydd av barn uppfyller av behöriga myndigheter fastställda normer, särskilt vad gäller säkerhet, hälsa, personalens antal, och lämplighet samt behörig tillsyn.”

¹⁸⁹ Barnrättskommitténs allmänna kommentar nr.13 s.16f

¹⁹⁰ Barnrättskommitténs allmänna kommentar nr.13 s.20

¹⁹¹ Barnrättskommitténs allmänna kommentar nr.13 s.17

¹⁹² Ibid.

I Barnrättskommitténs 14:e kommentar undersöker de innehållet i artikel 3. Principen beskrivs som dynamiskt begrepp med tre olika dimensioner.¹⁹³ Principen är dels en materiell rättighet för barnet, vid en intressekollision ska barnets bästa bedömas och sättas i främsta rummet. Vidare är barnets bästa en grundläggande rättslig tolkningsprincip. I det fall en rättsregel har flera olika tolkningsmöjligheter ska hänsyn till barnets bästa ha företräde. Begreppets tredje funktion är ett tillvägagångssätt. Om ett beslut påverkar ett enskilt barn, en identifierad grupp med barn eller barn i allmänhet måste det i beslutsprocessen förekomma en utvärdering. I utvärderingen ska de positiva och negativa konsekvenserna redogöras och motiveras, så att det framgår att hänsyn till barnets bästa har tagit. Konventionsstaterna har alltså en skyldighet att förklara hur man tagit hänsyn, motivera det ställningstagandet och redogöra för hur barnets bästa vägts mot andra hänsynstaganden.¹⁹⁴ Det breda skydd som artikel 3 stadgar återfinns inte i något annat internationellt avtal.¹⁹⁵ Skyddet innebär alltså att principen ska gälla inom alla samhällsområden, i alla former av beslutsfattanden som påverkar barn. Dessutom ställer barnkonventionen ett krav på att beslutande myndighet ska redogöra för den avvägning som skett i det enskilda fallet, något som är av särskild vikt om barnets bästa får ge vika för det motstående intresset. Det ska finnas underlag som visar att hänsyn till barnets bästa har beaktats genom hela beslutsprocessen.¹⁹⁶ Det är av vikt att förtydliga att barnkonventionen inte är ett rättsligt bindande dokument för enskilda. Därför riktar sig kravet på hänsyn till barnets bästa främst åtgärder som det offentliga vidtar. Vårdnadshavaren är således inte skyldig att beakta barnets bästa genom barnkonventionen, även om det finns ett starkt intresse för att vårdnadshavaren ska göra så. Trots detta framgår av artikel 18 1.st. att barnets bästa skall komma i främsta rum för vårdnadshavaren, vilken ansvarar för barnets uppfostran och utveckling.

¹⁹³ Barnrättskommitténs allmänna kommentar nr.14 s.6

¹⁹⁴ Barnrättskommitténs allmänna kommentar nr.14 s.5

¹⁹⁵ SOU 1997:116 kap 6.1

¹⁹⁶ Ibid.

4. Vårdnadshavaren

4.1 Inledning

Vårdnadshavaren har dels sina egna mänskliga rättigheter att förhålla sig till, dels sitt barns rättigheter. Kapitlet inleder med att förtydliga vårdnadshavarens rättigheter och vårdnadshavarens förhållande till sociala medier. Kapitlet fortsätter sedan med att studera vårdnadshavarens ansvar och omfattning. Därefter studeras agaförbudet i 6 kap 1§ FB för att utröna dess tillkomst, innebörd och omfattning. Avslutningsvis undersöks vilka åtgärder det allmänna kan vidta i de fall då vårdnadshavaren brister i sin omsorg.

4.2 Vårdnadshavaren, rättigheterna och de sociala medierna

Vårdnadshavaren har samma rätt till integritet och privatliv som barnet har, mer om det finns att läsa under kapitel 2.5. Ansvaret att säkerställa barnets primära behov av omsorg, trygghet och fostran åligger oftast föräldrarna, om inte rätten överlåtit vårdnaden till annan. Detta är utgångspunkten i svensk rätt och barnkonventionen. Barnet bör växa upp i en familjemiljö omgiven av lycka, kärlek och förståelse för att kunna utveckla sin person fullständigt och harmoniskt, vilket erkänns i barnkonventionens ingress.¹⁹⁷ Barnet har rätt till föräldrar, inte tvärtom. Regleringen i svensk rätt har de senaste decennierna hanterat föräldrars ansvar på ett sådant sätt att det är barnets intresse som står i centrum. Det föreligger således både rättigheter och skyldigheter för föräldrarna i förhållande till barnet. Dock är dessa två ofta sammankopplade, då rätten ofta är en följd av en uttryckt skyldighet. Som exempel kan nämnas vårdnadshavarens skyldighet enligt 6 kap. 2§ FB att se till att barnet får en tillfredställande utbildning, en skyldighet som ger föräldern rätten att välja vilken skola barnet ska gå i.¹⁹⁸ Det kan mycket väl vara så att vårdnadshavaren som vuxen har starkare skydd för sin integritet och sitt privatliv, då vuxna har förmågan att kräva sin rätt. När man talar om vårdnadshavarens integritet i förarbeten så sker det oftast i förhållande till staten, eller andra individer då de anses kränkt integriteten på ett sådant brottsligt vis som avses i BrB 5 kap. 1§.

Genom att studera vårdnadshavarens integritet utifrån den doktrin som redogörs i kapitel 2 blir resultatet mer inriktat på självbestämmanderätten och rätten att kontrollera utflödet av information. När vårdnadshavaren väljer att publicera privat information om familjen på internet

¹⁹⁷ Singer, "Barnets bästa - Om barns rättsliga ställning i familj och samhälle" s.91f

¹⁹⁸ Singer, "Barnets bästa - Om barns rättsliga ställning i familj och samhälle" s.92

är det ett uttryck för självbestämmanderätten. Det är först när det uppstår en intressekonflikt med barnets rätt till integritet som vårdnadshavaren kan ha överskridit självbestämmanderätten. Individens självbestämmanderätt inskränks av alla möjliga sorters lagstiftningar. När en individs agerande skadar en annan individ klassas det i vissa situationer som brottsligt.

4.3 Vårdnadsansvarets innebörd och omfattning

Den rättsliga vårdnaden innebär en rätt och en skyldighet att sörja för barnets personliga omvårdnad och angelägenheter i övrigt, samt uppfostran. Det vanligaste är att den som innehar den rättsliga vårdnaden även har hand om den faktiska vårdnaden, det vill säga, den dagliga omsorgen om barnet. Det finns dock situationer när den som har den rättsliga vårdnaden lämnar över den faktiska vårdnaden till en annan person.¹⁹⁹ Barnets bästa ska vara vägledande för vårdnad, boende och umgänge enligt 6 kap. 2a§ FB. Barnets grundläggande rättigheter stadgas i 6 kap. 1§ FB, vilken fördjupas mer i nedan.

Ansvaret för barnets personliga förhållanden, tillsyn, försörjning och utbildning åligger således vårdnadshavaren, vilket framgår av 6 kap. 2§ 2st. Bestämmelsen kompletteras i 6 kap. 11§ FB, där det stadgas att vårdnadshavaren har rätt och skyldighet att bestämma i frågor som rör barnets personliga angelägenheter. Om barnet har två vårdnadshavare ska de gemensamt utöva denna rättighet och skyldighet. Besluten rör sig främst om den dagliga omsorgen. Vad som ingår i den dagliga omsorgen har medvetet utredaren i SOU 2005:43 valt att lämna odefinierat, eftersom de ifrågasätter och tar avstånd från att det föreligger ett reellt behov av en sådan precisering.²⁰⁰

Utredaren uttalar därefter *"Vidare är det tveksamt om bestämmelser som syftar till att försöka precisera vad som ingår i den dagliga omsorgen lika gärna kan komma att skapa och förstärka tvister som att lösa dom. Men ytterst handlar det om att gemensam vårdnad bygger på att föräldrarna tillsammans och i samförstånd skall organisera utövandet av vårdnaden och samarbeta till barnets bästa. Ett sådant samarbete låter sig inte detaljregleras."*²⁰¹ Regeln innebär enligt propositionen att *"barnet i princip ska följa vad vårdnadshavaren beslutar om"*. Vårdnadshavaren ska dock i takt med barnets stigande ålder och utveckling ta allt större hänsyn till barnets synpunkter och önskemål.²⁰²

¹⁹⁹ Saldeen, "Barn- och föräldrarätt" s.145

²⁰⁰ SOU 2005:43 s.136

²⁰¹ Ibid.

²⁰² Prop. 1981/82:168 s.72

I 6 kap. 14§ FB erinras om att det finns lagregler i SoL som ger både vårdnadshavaren och barnet möjligheter att få stöd och hjälp av socialnämnden. Det är upp till varje kommun att utforma stödet.²⁰³ Socialnämnden ska bland annat verka för att barn och ungdom växer upp under trygga och goda förhållanden, samarbeta med hemmet för att främja en allsidig personlighetsutveckling och en gynnsam fysisk och social utveckling. De ska bedriva en uppsökande verksamhet och annat förebyggande arbete för att förhindra att barn far illa.²⁰⁴ Det är kommunen som ska sörja för att erbjuda föräldrar samtal under sakkunnig ledning i syfte att nå enighet i frågor gällande vårdnad, boende, umgänge och barnets försörjning.²⁰⁵

I de fall vårdnaden är gemensam ska beslut om barnets angelägenheter fattas tillsammans, enligt 6 kap. 13§ FB. Om oenighet uppstår innebär det att en åtgärd inte kan ske.²⁰⁶ Någon möjlighet att pröva meningsskiljaktigheten i rätten är inte möjligt.²⁰⁷ I sista hand kan vårdnadshavarna begära att rätten överflyttas till endast en av dem, om situationen är så konfliktfylld att beslut ej kan fattas.

I SOU 2005:43 diskuteras vilka behov barnet har. De mest elementära behoven är omvårdnad och skydd för att kunna överleva och utvecklas. Barnet har även behov av ett varaktigt och stabilt förhållande till sina föräldrar, så att de kan tillgodose barnets behov av kärlek, trygghet och känsla av att behövas. Vårdnadshavaren ska också ge barnet den hjälp barnet behöver genom gränssättning och utforska sin tolkning av världen.²⁰⁸ Vidare behöver ett barn också respekt för sin integritet. Genom att visa respekt för barnet lägger man grunden för barnets egen förmåga att visa respekt och empati för sina medmänniskor. Barnet måste tillåtas påverka sin situation. Utredaren betonar att förälder inte har någon rätt till sitt barn, utan föräldraskapet innebär ett ansvar att fullt ut tillgodose och tillvarata barnets intressen och behov. Vårdnadshavarens ansvar innebär att vara lyhörd för sitt barns åsikter och signaler, samt att ordna barnets tillvaro så att den ur ett barnperspektiv blir det bästa för barnet.²⁰⁹

Barnrättskommittén uppmanar konventionsstaterna att vidta alla åtgärder för att säkerställa synen på barnet som en rättighetsbärare. Små barns åsikt förbises ofta, eller avfärdas, på grund av barnets ålder eller omognad. De har betraktats som underutvecklade och i avsaknad av en

²⁰³ Saldeen, ”Barn- och föräldrarätt” s.148

²⁰⁴ 5 kap.1§ SoL

²⁰⁵ 5 kap.3§ SoL

²⁰⁶ Saldeen, ”Barn- och föräldrarätt” s.149

²⁰⁷ Ibid.

²⁰⁸ SOU 2005:43 s.102

²⁰⁹ SOU 2005:43 s.104

grundläggande förmåga att förstå, kommunicera och göra val. På så vis har de blivit maktlösa, både i sina familjer och i samhället.²¹⁰ Spädbarn och små barn är visserligen beroende av andra för att överleva. De är dock inte att betrakta som passiva mottagare av omvårdnad och vägledning. Istället är de aktiva sociala aktörer som för att överleva, växa och må bra söker sin vårdnadshavares skydd, omsorg och förståelse.²¹¹ Det är under den tidiga barndomen föräldraansvaret är som störst och mest intensivt. Barnrättskommittén är oroad över att det inte tas tillräcklig hänsyn till vilka resurser, färdigheter och vilket personligt engagemang som vårdnadshavaren har under den tidiga barndomen. Därför är tillvaratagandet av barns rättigheter beroende både av välfärden samt vårdnadshavarens resurser. Det åligger staten att ge föräldrarna det bistånd som är lämpligt för att fullgöra sitt föräldraansvar.²¹² Att ge föräldrarna kunskap om sitt barns rättigheter är därför av essentiell vikt.²¹³ Utefter detta borde medlemsstaten planera sitt bistånd och tjänster för föräldrar i olika former. Med detta syftar man dels på planering av föräldraförmåner, hälsosjukvårdsförmåner, omsorg och utbildning. Barnrättskommittén betonar även vikten av att erbjuda föräldrautbildning och föräldrarådgivning.²¹⁴ Mödravården och barnhälsovården har ett stort ansvar att axla, då nyblivna föräldrar har stort behov av kunskap. Enligt artikel 5 i barnkonventionen är en del av föräldrarnas ansvar är att ge sitt barn ledning och råd när barnet utövar de rättigheter som konventionen erkänner. Detta är något konventionsstaterna ska respektera. Det är först när vårdnadshavaren brister i sitt ansvar och barnets rättigheter inte kan tillgodoses i hemmet som de offentliga aktörernas ansvar blir aktuellt.²¹⁵

4.4 Agaförbudet 6 kap. 1§ FB

6 kap. 1§ FB stadgas det agaförbud som infördes 1979: *"Barn har rätt till omvårdnad, trygghet och god fostran. Barn ska behandlas med aktning för sin person och egenart och får inte utsättas för kroppslig bestraffning eller annan kränkande behandling."* Agaförbudet syftar att tydligt markera att barn har rätt till mänskliga rättigheter liksom de vuxna och att barn inte är ett undantag. Vuxna har ingen legitim rätt att utöva våld mot sina barn, enbart p.g.a. deras ställning som barnets fostrare.²¹⁶ Barn får aldrig utsättas för våld, särskilt inte i bestraffnings eller uppfostringsyfte.²¹⁷ I propositionen

²¹⁰ Barnrättskommitténs allmänna kommentar nr.7 s.8

²¹¹ Barnrättskommitténs allmänna kommentar nr.7 s.9

²¹² Artikel 18, Barnkonventionen

²¹³ Barnrättskommitténs allmänna kommentar nr.7 s.10

²¹⁴ Barnrättskommitténs allmänna kommentar nr.7 s.11

²¹⁵ Artikel 19, Barnkonventionen

²¹⁶ Janson, Jernbro, Långberg "Kroppslig bestraffning och annan kränkning av barn i Sverige" s.49

²¹⁷ Prop. 1978/79:67 s.7-8

framgår att med kroppslig bestraffning avses handling som medför att barnet tillfogas kroppsskada eller smärta för något den gjort eller underlåtit.²¹⁸ De betonar att föräldrar ibland kan behöva använda fysiskt motstånd för att fullgöra sin skyldighet att ha uppsikt över barnet, exempelvis genom att lyfta eller rycka undan barnet och därmed förhindra att barnet skadar sig eller andra. Även våld som inte är i bestraffningssyfte faller också under 6 kap. 1§ FB och aktualiserar även påföljder enligt BrB bestämmelser om fysiskt våld.²¹⁹ Genom att förbjuda annan kränkning behandling uttryckte man hänsyn till barnets integritet och egenvärde.²²⁰ Som exempel på annan kränkande behandling nämns det i propositionen rumsarrest, vilken är en åtgärd som kan skapa ångest hos barnet. Även åtgärder som att öppna barnets brev eller liknande integritetskränkande handlingar kan klassificeras som sådan kränkning som är förbjuden. Förbudet har i första hand tillkommit för att förhindra skadlig psykisk behandling av barn, oavsett om det sker i syfte att straffa eller om beteendet härleds till andra skäl. Till skillnad från förbudet mot kroppslig bestraffning, vilken har en mycket tydligare innebörd, så förespråkas det att man vid en bedömning om kränkande behandling faller tillbaka på allmänna värderingar om vad som är förenligt med en god och kärleksfull uppfostran och respekt för barnets person.²²¹ Enligt 6 kap. 2§ 2.st. FB är det vårdnadshavarens ansvar att tillgodose de behov som erkänns enligt 1§.

I Prop. 2002/03:53 betonar regeringen vikten av en rådande samsyn kring vilka situationer och förhållanden som kan påverka barn och ungas livsvillkor negativt. Rekviritet ”annan kränkande behandling” exemplifieras som en risk för att barnets psykiska hälsa skadas, eller äventyras. Detta sker oftast under en längre tid, genom att en annan person, med ord eller handling, behandlat barnet på ett nedlåtande sätt eller angriper barnets personlighet. Exempel kan vara att på ett förnedrande sätt kommentera på barnets utseende, språk, begåvning, eller förolämpa barnet fysiskt eller verbalt inför andra.²²²

Enligt Titti Mattsson motsvaras den så kallade rättighetskatalogen i 6 kap. 1§ FB inte nödvändigtvis av rättigheter.²²³ Barn har ingen legal möjlighet att utkräva dessa behovs tillgodoseende, utan uppräknings ska, enligt förarbete, i första hand vara en vägledning för

²¹⁸ Prop. 1978/79:67 s.7

²¹⁹ Prop. 1978/79:67 s.7-8

²²⁰ Prop. 1978/79:67 s.6

²²¹ Prop. 1978/79:67 s.8

²²² Prop. 2002/03:53 s.47

²²³ Mattsson, ”Rätten till familj inom barn-och ungdomsvården” s.43

vårdnadshavaren.²²⁴ Uppräkningen kan dock leda till att domstolen vid tvister om vårdnad eller umgänge tar hänsyn till de rättigheter som stadgas i paragrafen vid beslutsfattandet.²²⁵

Barn ska skyddas mot alla former av psykiskt eller fysiskt våld. De ska även skyddas mot utnyttjande, varnvård eller försumlig behandling.²²⁶ Barn kan utsättas för våld i all de miljöer de vistas, så som hemmet, skolan, fritiden och genom olika sociala medier. Det innebär att det är många aktörer som ansvarar för att skydda barnet och tillvarata hans rättigheter. För att bekämpa våld mot barn krävs ett samarbete mellan de ansvariga aktörerna med ledning av barnets bästa-principen. Av stor vikt är också förmågan att upptäcka och erbjuda stöd både till barnet och familjen. Barn som utsatts för våld behöver stöd, rehabilitering och ibland även skydd. Även förövaren kan behöva samhällets stödinsatser.²²⁷

4.5 Konsekvenser från det allmänna när vårdnadshavare brister i omsorgen av barnet

Om en vårdnadshavare vid utövandet av barnets omvårdnad gör sig skyldig till missbruk, försummelse eller i övrigt brister i omsorgen om barnet på ett sådant sätt som medför bestående fara för barnets hälsa eller utveckling, ska domstolen besluta om ändring i vårdnaden. Detta stadgas i 6 kap. 7§ FB. Rekviritet bestående fara innebär att olämpligheten hos föräldern ska vara bestående och därmed innebära en bestående fara för barnet.²²⁸ Regeringsrätten (numera Högsta förvaltningsdomstolen) har i sin prövning av bestämmelserna i FB och LVU varit väldigt restriktiva i sin bedömning och sällan godtagit påståenden om påtaglig risk.²²⁹ I rättsfallet RÅ 2009 ref.64 betonade Regeringsrätten att en så allvarlig åtgärd som tvångsomhändertagning kräver tungt vägande skäl. Risker måste anses som påtagliga, att argumentera för att risker som är avlägsna eller hypotetiska skulle vara skadliga för barnet är inte tillräckligt för att ett beslut om tvångsomhändertagning. I praktiken sker en tvångsomhändertagning enligt LVU före en prövning av 7§ sker i domstol, oavsett om det är en sådan omhändertagning är felaktig eller nödvändig. I 2 § LVU ”ska vård beslutas om det på grund av fysisk eller psykisk misshandel, otillbörligt utnyttjande, brister i omsorgen eller något annat förhållande i hemmet finns en påtaglig risk för att den unges hälsa eller utveckling skadas”. Dessa vårdnadsöverflyttningar ter sig vara väldigt sällsynta, enligt Mattsson rör det sig

²²⁴ Prop. 1981/82:168 s.22

²²⁵ Mattsson, ”Rätten till familj inom barn-och ungdomsvården” s.43

²²⁶ Barnrättskommitténs allmänna kommentar nr.6

²²⁷ Prop. 09/10:232 s.12

²²⁸ Mattsson, ”Rätten till familj inom barn-och ungdomsvården” s.95

²²⁹ Se ex rättsfall RÅ1992 ref.6, 1995 ref.38, 39, 46 och 64.

om fyra fall eller färre om året.²³⁰ En kränkning av ett barns rätt till integritet via sociala medier är med största sannolikhet aldrig så grov att den föranleder en överflyttning av vårdanden. Dels för att de är svårt att motivera en klassificering som ”missbruk, försummelse eller övrigt brister i omsorgen”. Men framförallt är ett sådant långvarigt, bestående riskmoment troligen inte är aktuellt. Innan ett sådant här ingripande sker krävs stora ansträngningar för att försöka finna lämpliga lösningar när det uppkommer problem i en familj. I första hand ska socialtjänsten erbjuda det stöd och alla de behandlingsåtgärder som finns inom myndigheten för att försöka avhjälpa problemet.²³¹ Enligt 6 kap. 19§ FB har domstolen ett utredningsansvar i frågor som rör vårdnad, boende eller umgänge och ska se till att de blir tillbörligt utredda. Det innebär att all nödvändig information ska vara tillgänglig inför en bedömning. Socialnämnden ska ha möjlighet att lämna information.²³²

²³⁰ Mattsson, ”Rätten till familj inom barn-och ungdomsvården” s.94

²³¹ Sjösten, ”Vårdnad, boende, umgänge” s.77

²³² Singer, ”Barnets bästa - Om barns rättsliga ställning i familj och samhälle” s.153f

5. Analys

5.1 En återkoppling till frågeställningarna

Uppsatsen har som syfte att undersöka den kollision som kan uppstå mellan barnets och vårdnadshavarens rätt till privat- och familjeliv, eller annorlunda uttryckt: rätt till integritet och privat sfär, när vårdnadshavaren beslutat bruka sociala medier. För att möjliggöra ett tillfredställande svar på den frågan tillkom delfrågor vars syfte var att klarlägga rättsläget för integritetsskyddet i svensk och internationell rätt, samt förtydliga vårdnadshavaransvar och det allmännas ansvar. Detta kapitel disponeras utefter frågeställningarna och avslutar med att besvara uppsatsens huvudfråga.

5.2 Frågeställning 1: Vilket integritetsskydd finns i svensk rätt?

Integritetsskyddet i regeringsformen avser skydda individen från ingrepp av det allmänna, det vill säga åtgärder och handlingar som utförs av stat eller kommun, eller de offentlighetsrättsliga organ som agerar under stat och kommun. I 2 kap. 6§ 2.st RF stadgas individens skydd mot integritetsintrång från det allmänna, om ett sådant intrång sker genom övervakning och kartläggning, vilka behandlas i kapitel 2.6.1. Individens integritetsskydd gentemot det allmänna har diskuterats mycket flitigt under de senaste åren, exempelvis i förhållande till PuL och FRA-lagstiftningarna och deras hantering av personliga uppgifter. Min uppfattning är, likt många andras, att internet har inneburit en fundamental förändring av samhället och människans sätt att kommunicera. Den möjlighet till masskommunikation som internet innebär är tillsammans med individens, möjligtvis ökade, behov av bekräftelse ett nytt hot mot den personliga integriteten. Den information som finns tillgänglig på internet kan nyttjas i många syften, däribland kartläggning och övervakning av en enskild individ, men kan även tjäna syften som exempelvis marknadsföringssyfte eller för att underlätta brottsbekämpning. Det finns en anledning att jämföra internet och de intrång som avses i 2 kap.6§ 2.st RF. Den största gemensamma nämnaren bör vara just möjligheten att bruka informationen i syfte att kartlägga/övervaka. Den avgörande skillnaden är att en del av informationen härleds från de sociala medierna, där det är de enskilda individerna själva som bidrar med informationen. Det som åsyftas i 2 kap.6§ 2.st RF är ageranden som företas av det allmänna för att övervaka och kartlägga en persons individ. Dock kan en av internets många baksidor innebära att privatinformation vilken individen själv inte önskar sprida kan tillgängliggöras på internet. Några förhållningsregler för information på

internet, så som exempelvis sekretesslagar, finns ej. I dagsläget saknar både individen och det allmänna verktyg för att hantera denna problematik.

I 1 kap. 2§ 4.st RF finns ett annat målsättningsstadgande som berör integriteten, nämligen att det allmänna ska verka för den enskildes privat- och familjeliv, se avsnitt 2.6.1. Det framgår av propositionen att införandet av målsättningsstadgandet syftar till politisk innebörd. Lagreglernas existens tyder på en strävan att den personliga integriteten ska fortsätta att påverka politiken. Det är därmed inte orimligt att med stöd av denna regel argumentera för ett mer aktivt integritetsskydd då internet har kommit att förändra spelreglerna. Vidare framgår av fri-och rättighetsutredningen att stadgandet medför en positiv skyldighet att verka för att rättigheten ska skyddas och så långt som möjligt även förverkligas. Om denna positiva skyldighet som åsyftas är densamma som den positiva skyldigheten som åligger medlemsstaterna till EKMR rör det sig om en relativt omfattande skyldighet (läs mer om den positiva skyldigheten enligt EKMR nedan). Rättighetskatalogens funktion som politiska styrmedel, se avsnitt 2.2.1, är något som Schultz beskriver som tandlösa verktyg. Schultz menar dock att det är ett synsätt som förändrats de senaste åren, förmodligen genom influenser från Europadomstolens praxis angående rättigheterna i EKMR. I ”Blake Pettersson”-domen, NJA 2014 s.323, konstaterar HD att staten kan vara skadeståndsskyldig för ideell skada om den kränker en medborgares rättigheter enligt grundlagen. Domen är mycket intressant i sig, då den visar på ett nytt sätt att hantera individernas rättigheter enligt RF. Man kan därmed hoppas att HD i framtiden får möjlighet att pröva om staten uppfyller det krav på positiv skyldighet att förverkliga skyddet för den enskildes privat- och familjeliv enligt 1 kap. 2§ 4.st RF.

I avsnitt 4.3 redogörs för det målsättningsstadgande i 1 kap. 2§ 5.st RF, vilken fastslår att det allmänna skall verka för att barns rätt tas till vara. Det framgår dock att eftersom det är just ett målsättningsstadgande är det inget som barn kan kräva. Målsättningsstadgandet infördes istället som ett led i att se över svensk lagstiftnings samstämmighet med barnkonventionen. Det är dock möjligt att ”Blake Peterson”-domen påverkat även detta målsättningsstadgande.

Trots att problemet med barns passiva medverkan på sociala medier inte aktualiserar de ovan nämnda reglerna i RF, antyder uttalanden och exemplifieringarna i förarbetena att integritet är för individen ett väldigt viktigt intresse. Likaså barnen och deras välbefinnande.

Målsättningsstadganden ter sig för mig, liksom de gör för Schultz, vara tandlösa i praktiken. De tyder på att den svenska konstitutionen inte har en särskilt hög ställning inom den svenska rätten, trots att det utgör vår grundlag. Att införa målsättningsstadganden som ett led för att förverkliga

statens skyldigheter enligt barnkonventionen framstår snarare som ett spel för galleriet än ett faktiskt verktyg vilket barnet kan åberopa som skydd för sina fri-och rättigheter.

Den förändring som Blake Petterson domen antyder är i görning samspelar bättre med hur EKMR behandlas, och är enligt mig en välkommen förändring av den svenska rätten.

Förhoppningsvis innebär detta ett starkare förankrat integritetsskydd som kan krävas i praktiken.

Ett av de få verktyg som finns tillhands för individer som känner att deras integritet har blivit kränkt av andra individer är i dagsläget reglerna om ärekränkning i BrB 5 kap 1§ och kränkande fotografering enligt 4 kap. 6a§. Eftersom uppsatsen behandlar publiceringar på sociala medier är det förtal enligt 5 kap. 1§ BrB som blir aktuell, då internet innebär en spridning och därmed utesluts reglerna om förolämpning i 5 kap. 2§ BrB. I avsnitt 2.2.2 behandlas brottet och dess rekvisit. I rättsfallet NJA 1992 s.594 har domstolen försökt förhindra smygfilmning genom att ta fasta på det faktum att filmen ger intryck om att samtycke till spridningen förelåg, något som ej var fallet. Det innebär att rekvisiten för förtal var uppfyllda och mannen dömdes. Förtalsregeln syftar inte att skydda den personliga integriteten, utan snarare individers goda namn och ära. Det faktum att filmen gav intryck om att samtycke till spridningen förelåg var således något domstolen la stor vikt vid.

I 4 kap. 6a§ BrB kan en typ av integritetskränkning straffbeläggas, nämligen brottet kränkande fotografering, se avsnitt 2.2.3. Det faktum att lagstiftaren relativt nyligen lagstiftat om ett brott mot den personliga integriteten indikerar på att integritetsintresset i samhället håller på att förändra lagstiftningen. Behovet av denna typ av lagstiftning härleds enligt propositionen till all den nya teknik som är en del av samhället. Det finns härmed skäl att tro att fler former av integritetskränkningar kan komma att straffbeläggas i framtiden, då den kränkingsform som lagregeln behandlar endast är ett av många internetrelaterade problem.

I avsnitt 2.4 redogörs för EKMR och dess ställning i svenska rätten. Rätten till integritet utläses ur rätten till privat- och familjeliv, artikel 8 EKMR. Privatlivets breda omfång exemplifieras genom ett citat från resolution 428, se avsnitt 2.6. s.17. Essensen av rätten till privatliv är individens rätt att leva sitt liv med minimalt störningar. Det framgår i undersökningen att rätten till privat-och familjeliv enligt artikel 8 EKMR ska ha praktiskt och effektivt innehåll och inte endast ett teoretiskt eller exemplifierande. Det uppstår förvisso konflikter mellan stat och individ mer frekvent, men emellanåt uppstår det även konflikter där en persons rättigheter måste vägas emot en annan persons rättigheter. De rättsfall som nämns i kapitel 3.3 syftar till att belysa

de fall där Europadomstolen funnit en positiv skyldighet att skydda artikel 8. Rättsfallen är i största utsträckning inte jämförliga med uppsatsens problem, då brotten är av mycket allvarligare art. Dock tyder rättsfallen på att domstolen har högra krav på att medlemsstaten ska säkerställa medborgarnas skydd för privat- och familjeliv. Rättsfallen exemplifierar många olika angreppssätt som är möjliga skydd. I ”Z m.fl. mot Förenade konungariket” förtydligas det allmännas skyldigheter att förhindra övergrepp och vanvård inom familjen. ”Von Hannover mot Förbundsrepubliken Tyskland” är framförallt intressant på grund av domstolens argument för att avsaknaden av skydd mot närgångna fotografier innebar ett brott mot rätten till privatliv. I rättsfallet ”Osman mot Förenade konungariket” är lagstiftningsåtgärder otillräckliga och Europadomstolen menar att staten ska vidta andra rimliga åtgärder. I ”Scordino mot Italien” tydliggör domstolen staternas skyldighet att just förhindra uppkomsten av kränkningar. Genom att studera rättsfallen kan konstateras att staternas positiva skyldighet att tillgodose skydd är relativt långtgående. I ljuset av rättsfallet blir det väldigt tydligt att allmänheten inte uppmärksammat barnets rätt till integritet vid dennes passiva medverkan på sociala medier. Bristen på uppmärksamhet kanske i sig är ett åsidosättande av statens positiva skyldighet.

Därmed konstateras att den rätt till integritet som individen har genom EKMR artikel 8 inte har det reella skydd i lagstiftning som behövs för att rättigheten ska få praktisk betydelse för enskilda individer. Individen är de facto i dagsläget utlämnad till regeln om förtal i 5 kap. 1 § BrB samt regeln om kränkande fotografering i 4 kap. 6a § BrB, eftersom de är de enda rättsreglerna i den svenska rätten som straffar integritetskränkningar individer emellan. Rättsregeln om förtal syftar dock inte till att skydda den personliga integriteten och tar ingen hänsyn till offrets egen uppfattning om en integritetskränkning skett. Syftet är istället att skydda offrets ära, goda namn och rykte. Rättsregeln om kränkande fotografering är genom sitt snäva tillämpningsområde sällan användbart, utan lämpar sig endast för de fall det förekommer just en kränkande fotografering. Det förekommer långt fler integritetskränkningar i samhället än så.

I kapitel 2.4 diskuteras Widebäcks åsikter om problemen med integritet och internet. Widebäck anser att *”individen kan uppleva att integriteten angrips från två håll”*. Widebäcks uttalande uttrycker enligt mig samma uppfattning som Märten Schultz citat i avsnitt 2.2.1, som menar att de stora integritetskränkande hoten inte längre kommer endast från ”storebror”, utan numera från ”lillasyster”, nämligen individerna själva. Internet har medfört ett större behov av integritet, då risken för intrång i integriteten ökat avsevärt. Så som lagstiftningen ser ut idag finns det stora brister i det svenska integritetsskyddet. För den som, liksom jag, har den personliga integriteten

varm om hjärtat tyder dock det ovan nämnda rättsfallet NJA 2014 s.323 tillsammans med det direktiv som presenterades strax innan julen 2014 om en utredning kring en myndighet med uppdrag att skydda den personliga integriteten på en förändring. Det kommer bli mycket intressant att läsa utredningen i början av 2016. Framförallt kommer det vara intressant att se hur utredaren ser på barnet och dess integritet, om dessa reflektioner ens förs...

Genom undersökningen kan det konstateras att det integritetsskydd som återfinns i den svenska rätten är någorlunda sporadiskt, relativt omständligt och, åtminstone än så länge, till större delen tandlöst.

5.3 Frågeställning 2: Har barn rätt till integritet?

Barnrättens historia diskuteras i avsnitt 3.2 och syftet med en sådan historisk tillbakablick var att möjliggöra ett vidare perspektiv. Betraktar man barnrättens utveckling som en horisontell linje upptar synen på barnen som faderns ägodel en relativt stor del av linjen. På samma tidslinje upplevs de förändringar som skett inom barnrätten under 1900-talet skett i en rasande fart. Ändrar man sedan tidslinjens till att betrakta barnrätten från början av 1900-talet fram tills idag framträder en helt annan syn på barnrättens karaktär. Det blir istället tydligt att föräldrabalken snart är 60 år gammal. De tekniska framsteg som skett under dessa 60 år har förändrat samhället otroligt. Ur det perspektivet så ter sig barnrätten snarare vara ett trögflytande område som inte följt med utvecklingen. Barnkonventionen ratificerades för 25 år sen 2015 men den utgör inte svensk lag, vilket innebär att barnen i Sverige inte har några rättigheter att åberopa, utöver de som återfinns i RF och EKMR. Även genom detta perspektiv framstår rättsområdet istället som relativt stagnerat och trögflytande område. I den svenska rätten finns, som konstaterats ovan i 5.3, inget allmänt skydd för den personliga integriteten. Något särskilt skydd för barnets integritet finns inte heller i den svenska rätten. I 6 kap. 1§ FB uttrycks dock att barn ska behandlas med aktning för sin person och egenart, något som enligt förarbetena ger uttryck för barnets rätt till att få sin integritet respekterad, läs mer 3.3 samt 4.4.

Den personliga integriteten skyddas genom rätten till privat- och familjeliv EKMR artikel 8, vilken redogörs för i avsnitt 2.6 och diskuteras ovan i avsnitt 5.3. De mänskliga rättigheterna och friheterna gäller alla individer i Sverige, oavsett ålder. Barnet har således samma rätt till integritet som vuxna, åtminstone teoretiskt. Artikel 8 är ingen absolut rättighet, utan den får inskränkas om det behövs för att tillgodose speciella intressen. Vilka dessa intressen är framgår av artikel 8:2, se

avsnitt 2.6. Inget av dessa intressen är aktuella i frågan om barnets rätt till integritet. Sverige har dock genom att ratificera barnkonventionen en internationell förpliktelse att säkerställa att barnen i Sverige får skydd för de rättigheter som konventionen erkänner. Barnkonventionen artikel 16 erkänner barnets rätt till privat- och familjeliv, se kapitel 3.7. Barnets rätt till integritet följer även av barnets mänskliga värde, enligt Barnrättskommitténs allmänna kommentar nr 13 vilken diskuterar artikel 19, se avsnitt 3.9. Undersökningen visar att barnet har samma rätt till integritet genom EKMR som vuxna och dessutom erkänns genom barnkonventionen, men likväl är svår för omyndiga att kräva i praktiken. Det är en naturlig följd av det faktum att det är vårdnadshavaren som har rätt att bestämma i barnets personliga angelägenheter.

Barnkonventionen kan dock i dagsläget inte åberopas av enskilda individer, men bör påverka Sveriges val av lagstiftning och andra myndighetsutövningar. Undersökningen visar att barnkonventionen och dess efterlevnad är ett ämne som diskuteras frekvent i förarbeten, se ex. prop. 1989/90:107, prop. 1997/98:182, prop. 2002/03:53, prop. 1997/98:7, prop. 2009/10:232 m.fl. I dessa förarbeten och i olika utredningar presenteras en bild att Sveriges lagstiftning överensstämmer med barnkonventionen. I frågan om barnets rätt till integritet visar dock undersökningen en annan bild, en mer kall och karg sådan. Bristen på utförliga diskussioner om just barnets integritet är tydlig och undersökningen visar att barnets integritet så som den presenteras i barnkonventionen inte respekteras så som den bör i den svenska rätten. Barnets rätt till integritet hade onekligen förstärkts om Sverige, liksom Norge, inkorporerade även barnkonventionen till svensk lag. Den 27 mars 2013 beslutade den dåvarande regeringen att utreda hur tillämningen av lagar och andra föreskrifter överensstämelsen mellan barnkonventionens innehåll. Den 19 februari i år (2015) publicerade regeringen ett tilläggsdirektiv till denna s.k. barnrättighetsutredningen där utredaren nu ska lämna förslag till en lag om inkorporering av barnkonventionen. Utredningen ska redovisas senast den 28 februari 2016. Det finns därmed anledning att hoppas att barnkonventionen inom några år är svensk lag, vilket kommer att innebära stora förändringar för juridiken.

5.4 Frågeställning 3: Kan en publicering på sociala medier utgöra en integritetskränkning?

För att kunna besvara frågan tar jag inledningsvis avstamp i begreppsdiskussionen som förs i avsnitt 2.4. Westin, Altman, Strömholm och Bylund har alla olika åsikter. Westins bild av människan är karg och hans sätt att se relationer är på gränsen till tragisk. Han menar att ett intrång i individens kärna sätter självbestämmanderätten ur spel. Altman beskriver istället integritet som ett resultat av en dynamisk process mellan människor, en process som eftersträvar

balans. För att uppnå den balansen krävs inflytelseförmåga över vilken information som finns tillgänglig. Altman menar dessutom att respekten för en individs integritet kan vara beroende av social ställning, där bl.a. barns integritet inte aktiverar integritetsmekanismer i samma utsträckning som individer med en högre social rang. Ett sådant uttalande ter sig för mig oklart. Antingen ger Altman en förklaring till varför respekten för barnets integritet är sämre, eller så rättfärdigar han ett sådant beteende. Oavsett så är det en intressant syn på barnets integritet, vilket skulle kunna vara en bakomliggande orsak till att vårdnadshavarens integritet värderas högre än barnets. Strömholm avstår från att definiera integritet närmare, utan väljer istället att göra en negativ bestämning genom sin förteckning över potentiella integritetskränkande handlingar. Gemensamt för samtliga författare är att de i olika utsträckning erkänner vikten av individens förmåga att påverka spridningen av privat information. Anledningen är att vi människor vill kunna välja vilken bild av oss själva som vi presenterar beroende på socialt sammanhang vi befinner oss i. Sociala masker är en förutsättning för en välmående individ och ett fungerande samhälle.

Sociala medier möjliggör spridning av information i olika former: genom bilder, filmer eller text, och kan innebära en kränkning enligt Strömholms förteckning. I undersökningen presenteras de delar ur Strömholms förteckning som kan bli aktuella vid publicering på sociala medier, nämligen olovlig ljudupptagning, fotografering eller filmupptagning; spridande av förtroliga uppgifter; avslöjande inför offentlighet om annans privata förhållande; olika former av utnyttjande av annans namn, bild eller liknande identifieringsmedel; missbruk av annans ord eller meddelande; angrepp på annans heder och ära. Brukaren av det sociala mediet har möjlighet att begränsa spridningskretsen genom inställningar på det specifika sociala mediet. Beroende på graden av sammanblandning mellan information om barnet och om vårdnadshavaren kan det enligt mig röra sig om tre olika typer av personlig information. I den första situationen publiceras information som endast berör barnet, vilket förenklar en bedömning om en integritetskränkning föreligger. Situationen blir mer komplex om informationen berör både barnet och vårdnadshavaren. Här uppstår det en krock mellan barnet och vårdnadshavarens respektive rätt till integritet och självbestämmande. Det kommer därför bli nödvändigt att göra en avvägning för att bestämma vems rätt enligt artikel 8 som ska ges företräde. Avvägningen bör påverkas av det faktum att beslutet fattas av vårdnadshavaren och det ligger i vårdnadshavaren rollen att beakta barnets bästa. Diskussionen kring den avvägningen förs närmare i avsnitt 5.9. I den tredje situationen publiceras information som berör vårdnadshavaren. Även i den situationen menar jag att det beroende av innehållet ändå kan röra sig om information som är barnets privata angelägenhet, trots att det vid första anblick kan vara svårare att se. Eftersom föräldern utgör en

del av barnets familjeliv menar jag att informationen naturligtvis kan utgöra barnets privata angelägenhet. För att exemplifiera den sista formen av publicering tittar vi närmare på ett tv-koncept som finns i ett aktuellt svenskt tv-program. I den svenska tv-serien ”Lyxfällan” får vi möta olika privatpersoner som har problem med sin ekonomi. I programmet redogörs för deltagarnas inkomster, utgifter och skulder. Här har diskussioner förts om barnets integritet.²³³ Den här informationen berör i allra högsta grad barnet, då det handlar om barnets familjesituation och därmed kan påverka barnet när denne rör sig i sina sociala sammanhang. Om det förekommer någon reflektion kring barnets inställning och barnets förhållande till den information som sprids framgår inte. Således menar jag att publicering som innehåller information om exempelvis vårdnadshavarens föräldraskap, sjukdomsförlopp, ekonomiska situation, skilsmässa, missbruk e.d. kan påverka barnet i dennes möten med omvärlden och som kan vara känsligt för barnet. Ett sådant agerande bör falla under ” avslöjande inför offentlighet om annans privata förhållande” och därmed utgöra en integritetskränkning.

Gemensamt för alla tre situationer är att beslutet att sprida information på sociala medier fattas av vårdnadshavaren. Barnet berövas i samma tidpunkt möjligheten att själv kontrollera utflödet av sin privata information. Vid en teoretisk bedömning om integritetskränkning föreligger är barnets eventuella åsikt i frågan är oväsentligt, det bör räcka med att självbestämmanderätten satts ur spel. Detta resonemang utgår från den begrepps innebörd som presenteras i litteraturen. Barn har under många år, till följd av sin unga ålder, en oförmåga att förstå innebörden av hela problematiken med de sociala medier och integritet. Informationen som publiceras på internet kan spridas och lagras under en väldigt lång tid. Den konsekvensanalys som krävs för att inse att effekterna av spridningen kan komma påverka även i framtiden är något som även vuxna har svårt att greppa, än mindre barnen. En möjlig förklaring till denna, nästan vårdslösa, inställning till internet och sociala medier kan vara det faktum att det fortfarande är väldigt nytt.

Genom att applicera det integritetsbegrepp som undersökningen identifierar på brukandet av sociala medier kan konstateras att en publicering på sociala medier med information om annan än individen själv och som sker utan uttryckligt samtycke utgör en integritetskränkande handling.

²³³ Läs gärna Cornelia Edblads artikel ”Barnet utan skydd i det offentliga rummet” som för en djupare och intressant diskussion kring barns medverkan i tv-serier.

5.5 Frågeställning 4: Hur förhåller sig principen om barnets bästa till vårdnadshavarens publiceringar på sociala medier innehållande privat information om barnet?

Principen om att sätta barnets bästa i främsta rummet berörs både i kapitel 3.5 och 3.8, då principen kommer till uttryck både i den svenska rätten, 6 kap. 2a§ FB och barnkonventionen, artikel 3. Dock skiljer sig de olika lagrummen väsentligt från varandra. Enligt barnkonventionen ska barnets bästa sättas i främsta rummet vid varje åtgärd som påverkar barnet, oavsett vilket samhällsområde beslutet berör. I den svenska rätten ska barnets bästa vara avgörande för beslut om vårdnad, boende och umgänge. Med vårdnad avses både den faktiska och den rättsliga vårdnaden. Den svenska principen skiljer sig markant från barnkonventionens mycket bredare tillämpningsområde, där hänsyn till principen ska tas vid alla åtgärder som berör barnet. Barnkonventionen är inte rättsligt bindande för individer, eftersom det är ett internationellt avtal som berör stater. Men konventionen innebär att det allmänna har skyldighet att förse vårdnadshavare med information och vägledning kring sitt föräldraansvar. Genom att staten förverkligar denna skyldighet kan den påverka vårdnadshavaren att fatta ett beslut som är förenligt med principen om barnets bästa och därmed värna om barnets mänskliga rättigheter.

En fördjupning av innebörden av vårdnadshavarens ansvar sker i kapitel 4.3. Enligt 6 kap. 11§ FB har vårdnadshavaren rätt och skyldighet att fatta beslut i frågor som rör barnets personliga angelägenheter. Lagregeln tillkom 1983, det vill säga före internet och sociala medier. Trots det borde ett beslut att publicera information om barnets privatliv på sociala medier falla under vårdnadshavarens rätt att fatta beslut enligt 6 kap. 11§ FB. Därmed visar uppsatsen att vårdnadshavaren har en skyldighet att ta hänsyn till principen om barnets bästa, 6 kap. 2a§ FB, när denne fattar sitt beslut om publicering i enlighet med 6 kap. 11§ FB.

Undersökningen visar att principen om barnets bästa inte har en tydlig definition eftersom syftet med principen är att den ska utgå från varje enskilt fall och ta hänsyn till de individuella förhållandena. Således kan följande endast vara generella spekulationer, eftersom det inte handlar om ett specifikt fall utan berör barnens passiva medverkan till vårdnadshavarens publiceringar på sociala medier i sin helhet. Vårdnadshavaren ska alltså, i enlighet med 6 kap. 2a§ FB, inför varje beslut om en eventuell publicering reflektera över vad som är barnets bästa. Jag bedömer att ett vanligt misstag som en förälder begår inför en publicering är att reflektera över om det kan vara skadligt eller kränkande. Det är förvisso en mycket viktig fråga, som vårdnadshavaren bör ställa sig själv, men en felaktig användning av principen om barnets bästa. Genom att besvara frågan

om det kan vara skadligt eller kränkande väljer man liknande angreppssätt som Strömholm gjorde genom att negativt identifiera begreppet integritet genom sin kränkingsförteckning. Att negativt bestämma innehållet av vad som är barnets bästa är inte syftet med principen. Bedömningen bör istället ta utgångspunkt i just vad som är bäst för barnet, det vill säga vilka är de positiva effekter för barnet om en publicering sker? Den bedömningen blir naturligtvis beroende av omständigheterna i det enskilda fallet, precis så som det ska vara. Det kan finnas situationer där barnets bästa är förenligt med en publicering. Ett exempel är om barnet utsatts för mobbing kan ett uttalande om detta leda till kontakter med människor som delar sådana erfarenheter och barnet kan därmed få stöd och hjälp. Sådan spridning kan å andra sidan få motsatt effekt, och mobbingen kan fortsätta över internet och därmed leda till negativa konsekvenser för barnet. En annan vanlig företeelse på sociala medier är spridning av information om vardagliga händelser, som kan verka harmlösa eftersom få kan missbruka information om, låt säga, barnets middagsintag eller växande tänder. Men vid närmare eftertanke kan dessa publiceringar med information om barnets vardag – däribland barnets rutiner, upplevelser, humör eller beteende, ifrågasättas i ljuset av principen om barnets bästa.

En annan risk med en bedömning om informationen kan vara skadligt eller kränkande är att en sådan bedömning är högst individuell. Vad som är okej för den ena är sårande för den andre. Barnet blir då utlämnad till vårdnadshavarens egna tankar och åsikter, liksom i många andra situationer inom föräldraskapet. Skillnaden här är att det inte finns så mycket allmänna riktlinjer och specialkunskaper som kan ge vårdnadshavaren stöd. Baserat på mina egna reflektioner och efterforskningar på sociala medier finns en hög tolerans för vilken typ av privat information som är acceptabelt att sprida. Det allmänna har genom barnkonventionen ett mycket långtgående ansvar att skydda barnens rättigheter. En del av det ansvaret bör vara att förse vårdnadshavare med vägledning kring både brukande av sociala medier, men även andra delar av internetanvändningen.

Lagstiftarens resonemang kring 4 kap. 6a§ BrB och straffbeläggandet av ”kränkande fotografering” antyder hur tankarna kan gå om riktlinjer för barnet och sociala medierna skulle skapas. Fotografier tagna i typiskt sett utsatta eller högst privata områden bör anses som olämpliga. Andra situationer än de som omfattas i 4 kap. 6a§ BrB kan vara information/bild där barnet är naken, sjuk, arg, sovandes, eller liknande situationer då individer ofta känner ett behov av att få vara ifred eller i en trygg omgivning med valda människor. Det är till och med tänkbart att bilder tagna i högst privat miljö kan hamna i gränslandet mot barnpornografi vilket är

straffbelagt enligt 16 kap. 10a§ BrB. Lagregeln i 4 kap. 6a§ BrB kan eventuellt aktualiseras mellan vårdnadshavare och barn, om domstolen behandlar den på liknande sätt som de gjorde i rättsfallet NJA 1992 s.594, vill säga, tänja lite på regeln. Fotograferingen enligt 4 kap. 6a§ BrB måste ha skett i hemlighet, vill säga att offret ska varit omedveten att det sker och att det ska vara dolt. Barn är omedvetna om konsekvenserna av spridningen, så trots att fotograferingen kan ske helt öppet är rekvisitet hemligt svårtolkat. Det kan argumenteras för att fotografering av barnet kan jämföras med hemligt, eftersom barnet inte har förmågan att inse innebörden eller effekten. Med det sagt är det dock osannolikt att 4 kap. 6a§ BrB aktualiseras genom problemet med barns passiva medverkan på sociala men tillkomsten av brottet tjänar ett annan poäng i det här sammanhanget. Det är nämligen en rättsregel vars syfte är att skydda den personliga integriteten. Det i sig tyder på att den personliga integriteten är ett skyddsvärt intresse hos medborgarna vilka kräver verktyg för att skydda den.

Genom att vårdnadshavaren kritiskt granskat innehållet och beslutat efter med vad den anser är barnets bästa har den använt sin beslutanderätt i 6 kap. 11§ FB utan klander. Som ett led i att säkra barnets rättigheter anser jag att det kan finnas motiv till att specificera beslutsrätten i 6 kap. 11§ FB och eventuellt införa begränsningar i beslutanderätten.

5.6 Frågeställning 5: Kan en publicering på sociala medier innebära en sådan kränkning som avses i 6 kap. 1§ FB eller en sådan psykisk skada som avses i artikel 19 barnkonventionen?

Agaförbudet kommer till uttryck i 6 kap. 1§ FB och diskuteras i avsnitt. 4.4. Barn har rätt till omvårdnad, trygghet och god fostran och ska behandlas med aktning för sin person och egenart. Barnet får inte utsättas för kroppslig bestraffning eller annan kränkande behandling. Syftet med lagregeln var bl.a. att tydligt markera att barnet har lika stor rätt till mänskliga rättigheter som vuxna. Undersökningen visar att publicering av privat information kan, beroende av innehållet, innebära en sådan kränkning som agaförbudet förbjuder. I förarbetena till lagregeln framgår att ”annan kränkande behandling” uttrycker hänsyn till barnets integritet och egenvärde. Som exempel nämns att åtgärder som att öppna barnets brev eller liknande integritetskränkande handlingar kan klassificeras som sådan kränkning som är förbjuden. Lagen tillkom 1979, varför internet inte omnämns, men ett sådant uttalande bör enligt min mening antyda att integritetskränkande handlingar omfattas av rekvisitet kränkande behandling.

Agaförbudet syftar även på att förhindra skadlig psykisk behandling. Det är oväsentligt om agerandet sker i bestraffningssyfte eller motiveras av andra skäl. Vid en bedömning om kränkande behandling förespråkas att man faller tillbaka på allmänna värderingar om vad som är förenligt med en god och kärleksfull uppfostran och respekt för barnets person. Undersökningen har tydligt visat att det är integritetskränkande att publicera barnets privata angelägenheter och en sådan integritetskränkning innebär att respekten för barnets rätt till integritet enligt EKMR 8 artikel, barnkonventionen 16 artikel inte respekterats. I prop. 2002/03:53 nämns en icke uttömmande lista för att exemplifiera vad en annan kränkande behandling kan innebära, nämligen en risk för att barnets psykiska hälsa skadas eller äventyras. Detta sker oftast under en längre tid genom att en annan person med ord eller handling behandlat barnet på ett nedlåtande sätt eller angriper barnets personlighet. Exempel kan vara att på ett förnedrande sätt kommentera på barnets utseende, språk, begåvning, eller förolämpa barnet fysiskt eller verbalt inför andra. Det är tydligt att man i propositionen syftar till mer klassiska fall av psykisk misshandel och inte reflekterat över uppsatsens problematik, då detta är ett relativt nytt fenomen vilken internetns utveckling har fört med sig. Eftersom sociala medier kan se så olika ut och tillåter olika former av informationsspridning är det utan tvekan möjligt att publicera information som inte är förenligt med 6 kap. 1§ FB. Vad konsekvenserna av integritetskränkande handlingar på sociala medier har på barn är ännu oklart. Det är dock högst sannolikt att det kan påverka barnet och dennes syn på sig själv. En långvarig kränkande behandling bör, beroende på omständigheterna i det enskilda fallet, medföra en risk för barnets psykiska hälsa. Enligt Westin, se avsnitt 2.4, är vi beroende av de sociala maskerna. Förlorar vi självbestämmanderätten kan det leda till en stor risk för självmord eller nervösa sammanbrott.

Ett motargument för en sådan tolkning av 6 kap. 1§ FB är att agaförbudet riktar sig till att förbjuda en uppfostringsattityd, där man använder våld eller kränkning som medel för att fostra. I det här fallet är vårdnadshavaren inte medveten om att det kan vara negativt för barnet, utan är förmodligen i tron om att det uteslutande är gott och positivt för barnet. Alternativt reflekterar de inte alls över hur detta påverkar barnet utan endast på vad det innebär för dem själva. I avsnitt 3.9 framgår dock att det vid en bedömning av barnkonventionens 19:e artikel inte krävs uppsåt till handlingen. Det kan därmed finnas anledning att föra samma resonemang vid bedömningen om kränkande behandling enligt 6 kap. 1§ FB. Ett annat motargument för ovanstående bedömning är att rättigheterna i 6 kap. 1§ FB, enligt Titti Mattson är endast en rättighetskatalog, vilken barnet inte har möjlighet att kräva. Rättighetskatalogen ska istället vara vägledande för vårdnadshavaren samt domstolen när de prövar frågor som rör vårdnaden.

I barnkonventionens 19:e artikel stadgas barnets rätt till skydd mot övergrepp, läs mer i avsnitt 4.4. Samhället har en skyldighet att skydda barnet mot alla former av missförhållande, vanvård, skada eller våld. Barnrättskommittén är noga med att understryka att deras definition av våld inte är uttömmande, vilket innebär att trots att integritetskränkningar på sociala medier inte är uttryckt i klartext, kan argument för en sådan bedömning läggas fram. Eftersom de olika sociala medierna skiljer sig mycket åt, i syfte och utformning, är detta en bedömning som kommer bli beroende av vad det är för information som publiceras. Som exempel kan nämnas den stora uppsjö av s.k. ”familje-blogger” där användarens publiceringar i stor utsträckning handlar om barnen och vardagen. I de fall där vårdnadshavaren berättar om barnet och dess handlingar i negativa ordalag är det mycket möjligt att det går att jämföra med det psykiska våld som barnrättskommittén menar är förbjudet. Ett annat exempel är trenden att fotografera eller videofilma sitt barn när denne gråter, är arg eller har en annan stark känslomässig reaktion och sedan publicera på sociala medier. Att en sådan film sprids till främmande människor kan för barnet säkerligen upplevas som förolämpande, förödmjukande, nedvärderande eller förlöjligande och därmed sår barnets känslor. Barnrättskommittén berör internet i väldigt korta ordalag, då i samband med IKT. De menar att nätmobbing kan vara en sådan psykisk skada som artikel 19 förbjuder. Således drar jag slutsatsen att vårdnadshavaren genom sitt användande av sociala medier kan skada barnet psykiskt och därmed begå ett brott mot barnets rättighet i artikel 19. Det avgörande är informationens innehåll. Huruvida vårdnadshavaren haft uppsåt är oväsentligt, vilket uttrycks i Barnrättskommitténs kommentar nr.13.

Genom att klassificera vissa publiceringar som ett övergrepp på barnet ökar statens skyldigheter att förhindra övergreppet. Barnrättskommittén förtydligar att konventionsstaternas ansvar att vidta åtgärder är mycket långtgående. Åtgärder kan ske genom olika lagstiftning-, administrativa-, sociala- och utbildningsåtgärder, allt för att förse barnet ett fullvärdigt skydd. Möjligheterna att vidta åtgärder för att skydda barn mot dessa integritetskränkningar är enligt min mening väldigt stora. I första ledet förespråkar jag utbildningsåtgärder. Undersökningen har visat att diskussionen kring barnets integritet inte sker i särskilt stor omfattning, varken i litteraturen eller förarbetena. Bristen av denna diskussion antyder att det råder en stor kunskapsbrist. För att kunna ta fram lämpligt utbildningsmaterial anser jag att det krävs mer undersökningar kring barnets integritet och de konsekvenser de sociala medierna kan ha på barn. I andra ledet förespråkar jag lagstiftningsåtgärder för att stärka barnens rättigheter och säkerställa barnkonventionen efterlevnad. Liksom barnrättskommittén, anser jag att ett samarbete mellan

staten och massmedia tillsammans med ansvariga för IKT är av stor vikt, framförallt för att framställa riktlinjer för användningen av sociala medier. Genom internet och sociala medier kan denna information spridas med enkelhet, en av internets många fördelar.

5.7 Frågeställning 6: Har det allmänna någon skyldighet att förhindra att barn utsätts för integritetskränkningar på sociala medier?

En del av vårdnadshavansansvaret är se till att barnet ska behandlas med respekt för sin person och egenart, se 6 kap. 1-2§§ FB. Att respektera barnets person och egenart innebär att visa respekt för barnets rättigheter, däribland barnets rätt till integritet, något som konstateras i avsnitt 4.4. Vårdnadshavaren har rätt och skyldighet att fatta beslut enligt 6 kap. 11§ FB, se avsnitt 4.3. Uppsatsen behandlar den problematik som uppstår när vårdnadshavaren använder sin bestämmanderätt och gör det på ett sådant sätt att en integritetskränkning uppstår. Har vårdnadshavaren gemensam vårdnad med barnets andra förälder ska det beslut att publicera information ske tillsammans, 6 kap. 13§ FB. I den situation när ena vårdnadshavaren publicerar information om barnet som kan vara integritetskränkande, eller till och med att anse som en ”annan kränkning” enligt 6 kap. 1§ FB, bör den andra vårdnadshavaren vara skyldig att agera mot det beslutet och försöka stoppa spridningen av materialet samt förhindra att det händer igen. Det finns dock inga möjligheter att rättsligt pröva oenighet, se avsnitt 4.3. I sista hand kan vårdnadshavarna begära att rätten överflyttar vårdnaden till en av dem. Om det blir aktuellt anser jag att den omständigheten att den ena vårdnadshavaren kontinuerligt nyttjar sin bestämmanderätt så att integritetskränkningar uppstår, bör vara en omständighet som rätten beaktar vid en bedömning om vem som är lämplig förälder.

I 6 kap. 7§ FB stadgas rättens möjlighet att ändra vårdnaden om vårdnadshavaren vid utövandet av barnets omvårdnad gör sig skyldig till missbruk, försummelse eller i övrigt brister i omsorgen om barnet. Det krävs att det föreligger en bestående fara för barnets hälsa eller utveckling. I praktiken genomförs det oftast ett tvångsomhändertagande enligt LVU innan en vårdnadsöverflyttning är aktuell. Enligt rättsfallet RÅ 2009 ref.64 räcker det inte med en hypotetisk risk för bestående fara, utan risken måste vara påtaglig. I de allra flesta fall av publiceringar på sociala medier är det endast barnet själv som kommer kunna svara på hur allvarlig kränkningen upplevs, det är således en högst subjektiv bedömning. Att argumentera för att en integritetskränkning innebär en sådan påtaglig risk som rättsregeln avser blir svårt. Min åsikt är att den aktuella problematiken aldrig kan föranleda en överflyttning av vårdnaden, oavsett

hur allvarlig en publicering än må vara. Integritetskränkningen är således inte av sådan allvarlig karaktär att den motiverar ett sådant stort ingrepp i familjeenheten. Det saknas andra regler i FB som reglerar de situationer när vårdnaden brister än den i 6 kap. 7§ FB. Min åsikt är att den avsaknaden innebär ett avsevärt glapp i lagstiftningen. Resultatet blir att barnets reella möjligheter att få sina rättigheter enligt barnkonventionen förverkligade minskar avsevärt. Brottet mot barnets integritet, som jag nu väljer att rubricera det, är inte så pass allvarligt att det skydds nät lagstiftningen erbjuder aktiveras. Det faktum att befintlig lagstiftning inte aktualiseras påverkar inte min åsikt att det fortfarande bör anses som ett brott, utan talar istället för en förändring av lagstiftningen som fångar upp barn som far illa genom vårdnadshavarens beteende på sociala medier.

I kapitel 3.5.2 framgår att det är kommunen som ansvarar för socialtjänsten, vilket är det samhällsorgan som har det yttersta ansvaret för att de boende inom kommunen ska få det stöd och hjälp de behöver. Det är således socialtjänsten som har ansvaret för de barn som far illa inom kommunen. Socialtjänsten har en skyldighet att starta en utredning om det kommer någonting till deras kännedom som kan föranleda någon åtgärd av nämnden. Vissa myndigheter, samt BO, har en anmälningsplikt. Vidare uppmanas var och en som misstänker att barn far illa anmäla detta till socialnämnden för vidare utredning. Anmälan ska enligt Sol 14:1 göras vid kännedom eller misstanke om att ett barn far illa. Det finns olika situationer där barn kan fara illa, däribland om det förekommer kränkningar. Det kan vara svårt för enskild att avgöra om situationen är så allvarlig att en anmälan till socialtjänsten är nödvändig, men det är upp till socialtjänsten att utreda och avgöra allvaret och risken att barnet far illa. Socialtjänstens eventuella möjligheter att vidta åtgärder blir således beroende av bedömningen om en integritetskränkning på sociala medier innebär en sådan kränkning i 6 kap. 1§ FB eller ej. Vidare ska socialtjänsten ha möjlighet att lämna uppgifter till domstolen vid en eventuell prövning av gemensam, delad eller ensam vårdnad. I de fall en vårdnadshavarens beteende på sociala medier är oförenligt med 6 kap. 1§ FB eller artikel 19 barnkonventionen är det i första hand på socialtjänstens bord ärendet hamnar. I det fall en domstol prövar vårdnaden bör socialtjänsten lämna uppgifter till domstolen, om de har kännedom om att barnet frekvent medverkar på en eller båda föräldrarnas sociala medier.

Det allmännas skyldigheter att garantera individernas rättigheter enligt EKMR sträcker sig relativt långt, vilket rättsfallen från Europadomstolen i avsnitt 2.2.5 exemplifierar. I fallet ”X och Y mot Nederländerna” förtydligade domstolen statens positiva skyldigheter att skydda rättigheter även om det handlar om respekt av rättigheten mellan två individer. ”von Hannover mot

Förbundsrepubliken Tyskland” framgår att kravet på hur högt skyddet för privatlivet ska vara är beroende av vilken aspekt av privatlivet som kränks och hur allvarligt den kränkningen kan vara. I det fallet så var bristen på fungerande skydd mellan två individer att anse som ett brott mot privatlivet. ”Z m.fl. mot Förenade konungariket” är ett av de rättsfall där domstolen menat att statens underlåtenhet att förhindra övergrepp och vanvård av barn kränkt artikel 3 samt artikel 8. Rättsfallet ”Scordino mot Italien” visar statens skyldighet att inte endast är att skydda rättigheterna genom ett rättskydd av reparativ art, utan statens positiva skyldighet även kan kräva agerande för att förhindra uppkomsten av kränkningar. Även om dessa rättsfall inte förtäljer hur Europadomstolen skulle hantera de integritetskränkningar mellan vårdnadshavare och barn som uppsatsen identifierar, så skapar domstolens praxis en bild om privatlivets tyngd och omfång. Rättsfallen kan också ha en vägledande funktion vid diskussionen kring det allmännas potentiella skyddsåtgärder.

Det är nödvändigt att det allmänna skapar verktyg och ett fungerande skyddsnät för att kunna hantera alla de situationer som internet fört med sig, däribland integritetskränkningar mot barn. Ett sätt att angripa problemet är att tillämpa en liknande lista som Strömholms kränkningsförteckning, se avsnitt 2.4. Även om Strömholms val att negativt identifiera integritet utsatts för kritik, däribland Bylund, så anser jag det är en effektiv metod som är mycket väl lämpad för relationen mellan vårdnadshavare och barn. Huruvida förteckningen är ett bra verktyg mellan övriga individer är en annan diskussion, men eftersom barnet inte är förmögen att resonera kring sin åsikt och därmed inte kan bidra med subjektivt innehåll, är det avgörande att identifiera vad som kan utgöra en kränkning objektivt. Då är Strömholms kränkningsförteckning är en bra utgångspunkt, men behöver naturligtvis anpassas efter internet och sociala mediers funktion idag.

5.8 Uppsatsens huvudfråga: Hur förhåller sig vårdnadshavarens rätt till - och familjeliv till barnets motsvarande rätt till privat- och familjeliv, när vårdnadshavarens använder sociala medier?

Vårdnadshavaren har givetvis också en rätt till integritet, vilken stadgas i artikel 8 EKMR, se avsnitt kapitel 2.2.4 samt 4.2. Artikel 8 får endast inskränkas om det sker genom lag och om ingripandet kan motiveras som skydd för hälsa och moral, eller skydd för andra personers fri och rättigheter. När vårdnadshavaren beslutar att bruka sociala medier är det ett uttryck för dennes självbestämmanderätt. Likaså är vårdnadshavarens beslut att dela med sig av information om sitt barn ett uttryck som borde falla inom dennes rätt till familjeliv. Vad vårdnadshavaren anser vara

lämpligt eller ej är en del av uppfostran och något som det allmänna endast ska beblanda sig med om det innebär fara för barnet. Vårdnadshavarens roll är att företräda barnet och fatta beslut åt barnet, eftersom barnet anses vara rättsligt oförmögen att fatta sina egna beslut.

Genom att publicera information på sociala medier skapas en konflikt mellan två individer och deras rätt till privat- och familjeliv, mer specifikt rätt till integritet. Båda individerna har lika stor rätt till sin integritet, men i den här situationen är de både rättigheterna oförenliga med varandra. En intresseavvägning blir då nödvändig. Barnet ses som ett rättssubjekt med egna rättigheter enligt barnkonventionen, vilken vilar på övertygelsen att barnet är utsatt och skyddsvärt. Hur dessa integritetskränkningar påverkar barnet är i nuläget oklart. Den integritetsdebatten som förts i litteraturen, se avsnitt 2.4, menar dock att integritetskränkningar kan leda till att individen förlorar sin självbestämmanderätt och riskerar därmed att stå i det offentliga rummet utan den sociala masken. Det i sin tur kan innebära nervösa sammanbrott och tragiska självmord. Integritetskränkningar kan vidare innebära en störning i den dynamiska processen, vars syfte är balans. Således finns en risk att dessa integritetskränkningar i barndomen dels kan påverka barnets egen självbild och inre utveckling, men även påverka barnets sociala roll i samhället eftersom informationen kan ligga till grund för andra människors åsikter och handlingar gentemot barnet. Det krävs ytterligare utredning och forskning för att skapa sig en tydligare bild om hur detta påverkas dagens och framtiden barn.

Vårdnadshavarens intresse av att få uppfostra och besluta i frågor om sitt barn utan ingripande från staten är en mycket stark motvikt till barnets rätt till integritet. Det är nog många vårdnadshavares mardröm att bli ifrågasatt som förälder och om dennes uppfostring och val är olämpliga eller till och med skadliga, särskilt om det är statens som uttrycker dessa tvivel. Familjen och dess hårt förankrade roll i samhället skulle kunna luckras upp, något som är ett mycket starkt argument mot en skyddsåtgärd för barnets integritet. Familjen utgör en nästan helig enhet, det är den naturliga miljön för dess medlemmar uttrycker barnkonventionen, se avsnitt 3.8. Ett ingrepp i familjen ska ske ytterst sällan. Tvärtom ska samhället göra allt för att bevara och främja familjen, se avsnitt 4.3 och 3.7. Ett exempel på hur stark roll familjen har framgår i avsnitt 4.5 där det diskuteras hur ofta överflyttning av vårdnaden enligt 6 kap. 7§ FB sker. Även om integritet är ett skyddsvärt intresse kanske ett ingrepp i familjen inte är proportionerligt i förhållande till syftet att skydda barnet. Min åsikt är att en vanlig åsikt kring problemet med barns passiva medverkan på sociala medier är att det är en fråga för föräldern själv, det är en privat angelägenhet som inte berör någon och som inte ska ifrågasättas av staten. Valet att sprida

information om barnet är en del av uppfostran, vilket är vårdnadshavarens uppdrag. Dessutom är användning av sociala medier ”något alla gör” – det kan inte vara så farligt. Den som går mot strömmen och tar ett aktivt ställningstagande mot en spridning ses förmodligen som pretentiös och bakåtsträvande. En stor del av bedömningen om integritetskränkning sker är beroende på individens egen åsikt. Vem säger att nutidens barn kommer uppleva deras föräldrars agerande som integritetskränkande? De växer upp med dessa förutsättningar för kommunikation och samspel. Sociala medier kan bli ett naturligt och självklart inslag i vardagen och inget som ifrågasätts som skadligt.

Vidare kan en skyddsåtgärd innebära någon form av censur. Ordet censur kommer med en unken eftersmak. Tanken på att staten ska censurera sina medborgare är inget som förknippas med en demokrati. Vid en avvägning är det möjligt att censurering av vårdnadshavare inte är en proportionerlig åtgärd i förhållande till den skada som riskerar åsamkas barnet genom en integritetskränkning. Det kanske är mer rimligt att upprätta rättsliga verktyg för integritetskränkningar som barn kan använda när de nått vuxen ålder och på så sätt erkänna och kompensera barnet för den integritetskränkning de blivit utsatta för i efterhand.

Om det allmänna ändå väljer att skydda barnets integritet kan det faktum att båda individer har rätt till integritet påverka valet av åtgärd. Den åtgärden som det allmänna väljer kan nämligen innebära en kränkning av den vuxnes rätt till privat- och familjeliv enligt artikel 8. I kapitel 2.2.4 framgår att rätten i artikel 8 ej är en absolut rättighet. Det innebär att inskränkningar i rätten endast är acceptabla om det sker genom stöd i lag och motiveras med bl.a. skydd för andra personers fri och rättigheter. Att skydda barnets integritet bör rimligtvis falla under detta undantag, och kan därmed vara en rimlig inskränkning av vårdnadshavarens rätt till privat- och familjeliv. Konsekvensen blir att det allmännas potentiella skyddsåtgärder gentemot barnets integritet måste ske genom lagstiftning för att vara förenliga med EKMR. Situationen blir än mer komplex. En sådan potentiell lagstiftningsåtgärd aktualiserar de integritetskyddsregler som stadgas i 2 kap. 6§ 2.st RF, eftersom det då rör sig om relationen mellan individ och stat. Fördjupning av integritetsskyddet mellan stat och individ sker i kapitel 2.2.1. I 1 kap. 2§ 4.st RF finns målsättningsstadgande i vilken det framgår att individens privat- och familjeliv ska värnas av det allmänna. Av 8 kap. 2§ RF framgår krav på lagstiftning vid åtgärder som innebär intrång i den enskildes personliga förhållanden. Intrånget i vårdnadshavarens integritet ska således vara proportionerlig i förhållande till målet att skydda barnet och dess rättigheter, samt uppfylla sedvanliga krav på rättsäkerhet såsom förutsägbarhetsprincipen. Frågan är om det allmänna

genom generella regler som skyddar barnet kan uppfylla dessa krav, när det kommer uppstå gränsdragningsproblematik och situationer där avvägning är nödvändig.

Det material som presenteras i undersökningen visar att barnets rättigheter tillsammans med principen om barnets bästa är så viktiga intressen att det är orimligt att avstå från att skydda barnets rätt till integritet med motiveringen att åtgärderna i sig kan innebära en kränkning av vårdnadshavarens rätt till privat- och familjeliv samt kan inskränka dennes självbestämmanderätt samt beslutsrätt enligt 6 kap. 11§ FB. Vårdnadshavarens behov av bekräftelse och sätt att interagera med sin omvärld är orsaken till att barnet får sin rätt till integritet kränkt. Enligt artikel 8 EKMR kan rättigheterna inskränkas om det sker för att skydda andra individers rättigheter. Vårdnadshavaren ska fatta beslut för både sig själv och sitt barn, men har skyldighet att beakta vad som är barnets bästa. Den makt som kommer med vårdnadshavaransvaret bör rimligtvis medföra skyldigheter att respektera barnets rättigheter.

6. Slutsats och egna reflektioner

Genom undersökningen kan konstateras att vårdnadshavaren kan kränka barnets rätt till integritet genom att publicera information om barnets privatliv eller annan information som kan klassas som barnets privata angelägenhet. Rätten till integritet utläses ur EKMR artikel 8 samt barnkonventionens 16:e artikel. Problemet som uppsatsen identifierar behöver uppmärksammas eftersom barns passiva medverkan på sociala medier är en vanlig företeelse och samhället i dagsläget inte tillgodoser barnet med något rättsligt skydd för sin integritet. Barnets rätt till integritet har dock en stark motståndare, nämligen den vuxnes rätt till privat- och familjeliv. Det är inte omöjligt att den som går ur denna kollision är vårdnadshavaren. Tiden får utvisa hur en sådan avvägning kommer att ske.

I det fall vårdnadshavaren strävar efter att skydda barnets integritet bör denne avstå från att publicera någon information överhuvudtaget. Detta följer av resonemanget i avsnittet 5.5 ovan, då det som utgör integritetskränkningen är åsidosättandet av barnets självbestämmanderätt. Vidare innebär ett sådant förhållningssätt att vårdnadshavaren bör avstå att publicera vissa former av information om sig själv, då även det kan utgöra en integritetskränkning för barnet. Ett sådant angreppssätt kan dock anklagas för att vara teoretiskt och konservativt. Det är därmed något som individerna själva får ta ställning till. Uppsatsen konstaterar dock att publiceringen kan beroende på innehåll utgöra en sådan kränkning som är förbjuden enligt "agaförbudet" i 6 kap. 1§ FB. Konsekvensen av att konstatera att barnet far illa blir även att socialtjänstens skyldigheter att skydda barnen boende i kommunen ökar. Vårdnadshavarens agerande kan även klassas som det psykiska våld som menas i barnkonventionens 19:e artikel, då det för barnet kan upplevas som förolämpningar, förödmjukelser, nedvärderingar eller förlöjligande. Konsekvensen av att jämställa vissa former av vårdnadshavarens publicering med psykisk skada i artikel 19 är framförallt att konventionsstaternas skyldigheter enligt barnkonventionen ökar. Barnkonventionen kräver nämligen att staten ska vidta alla lämpliga åtgärder för att skydda barnet.

Om lagstiftaren fullgör sin skyldighet enligt barnkonventionen och genom någon form av åtgärd försöker reglera och förhindra övergrepp mot barn, kan åtgärden innebära ett brott mot vårdnadshavarens rätt till privat- och familjeliv. Rättigheten är inte absolut, begränsningar av rätten är accepterade om de sker genom lag och syftar att skydda bl.a. andra människors rättigheter. Det innebär att trots statens skyldigheter att vidta olika former av åtgärder för att skydda barnet enligt 19 artikeln barnkonventionen medför krocken med vårdnadshavarens rätt

till privat-och familjeliv en begränsning i valet av åtgärder. Det enda som kan bli aktuellt är en lagstiftningsåtgärd.

Samhället har stadgat många regler som förhindrar människor från att agera på ett sådant sätt att andra individer kommer till skada, exempelvis brott mot liv och hälsa. När det handlar om kränkningar av den fysiska integriteten finns det fler rättsregler att falla tillbaks på, men den psykiska integriteten skyddas genom ytterst få. En aspekt av integriteten kan skyddas genom förtal, 5 kap.1§ BrB, en annan genom kränkande fotografering BrB 4 kap. 6a§. I NJA 1992 s.594 berörs förtal, där hade gärningsmannen publicerat en film med sexuellt innehåll utan offrets vetskap, något som domstolen lyckades klämma in i lagregeln genom att resonemanget att den felaktiga uppfattningen att offret godkänt spridningen. De flesta rättsfall som försökt förhindra olika former av smygfilmning/foto inom nära relationer har ett sexuellt innehåll. Bortsett från den uppenbara skillnaden kan samma resonemang hypotetiskt föras även i det här fallet. Informationen som vårdnadshavaren publicerar kan ge ett felaktigt intryck att det äldre barnet godkänt och granskat informationen, något som inte alltid är fallet. Teoretiskt kan det uppstå situationer när en vårdnadshavare ställs till ansvar för ett sådant brott, men då det inte är rättsregelns syfte är lämpligt skydd att åberopa för barnets integritet. Det framgår också att vid bedömningen om en uppgift är att anse som nedsättande utifrån den kontext det potentiella offret befinner sig. Beroende på barnets ålder kan den bedömningen säkerligen bli lika individuell som den blir om det är en vuxen som är utsatt. Det faktum att barnet ännu inte ”valt” sin kontext – vill säga, ännu inte skapat sig den identitet som den ska leva med – torde försvåra en sådan bedömning. Som ett exempel: En vårdnadshavare bloggar om familjens liv och vardag, där uppgifter om deras ekonomiska situation/starka politiska eller religiösa övertygelser. Barnet nämns i dessa sammanhang. När barnet sedan blivit vuxen och valt att leva ett liv där denne tar avstånd från detta, kanske sådana uppgifter kan anses nedsättande i den kontext han då befinner sig i. Den relativt nya regeln i 4 kap. 6a§, brottet kränkande fotografering, har ett uttalat huvudsyfte att skydda den personliga integriteten. Det finns rekvisit i lagregeln, däribland att fotograferingen ska ske i ”hemlighet” som gör det svårt att se att den kan bli aktuell i situationen mellan vårdnadshavare och barn. Det återstår att se om det kan komma prövas av domstol i framtiden. Rättsregelns tillkomst indikerar dock, tillsammans med direktiv 2014:164, att den personliga integriteten är så pass viktig att samhället skapat och håller på att skapa instrument för att ge individens integritet ett bättre skydd än det som finns i lagstiftningen idag.

Undersökningar har väckt flera tankar som uppsatsen inte kunnat besvara. Här tillåter jag att avsluta med att reflektera kring några av dessa frågor, i hopp om att väcka läsarens fortsatta intresse och föra vidare diskussionen. Om barnet i framtiden känner att dennes vårdnadshavare behandlat barnet illa genom att publicera information som barnet upplever innebära en integritetskränkning, hur stor är sannolikheten att barnet väljer att starta en rättslig process? Hur påverkas den generation som kontinuerligt får personlig information publicerad till en obestämd krets och vilket därmed påverkar individens egen förmåga att själv få välja sin sociala ”mask”? Hur skulle en prövning gå till? Ska barnet tilldelas ett målsägandebiträde? Det borde vara rimligast eftersom den annars återigen blir utlämnad till sin vårdnadshavares företrädande.

Med dessa förvirrade frågor avslutas denna uppsats med en önskan att lyfta debatten kring barnets integritet på sociala medier.

Käll- och litteraturförteckning

Offentligt tryck:

Propositioner

- Prop. 1951:165 ”Sveriges anslutning till Europakonventionen”
- Prop. 1975/76:160 ”Om nya grundlagsbestämmelser ang. allmänna handlingars offentlighet”
- Prop. 1978/79:67 ” Om förbud mot aga.”
- Prop. 1979/80:2 ”Med förslag till sekretesslag m.m.”
- Prop. 1987/88:57 ”Om grundlagsfäst integritetsskydd”
- Prop. 1989/90:107 ”Om godkännande av FN-konventionen om barnets rättigheter”
- Prop. 1993/94:117 ”Inkorporering av Europakonventionen och andra fri-och rättighetsfrågor”
- Prop. 1997/98:182 ”Strategi för att förverkliga FN:s konvention om barnets rättigheter i Sverige”
- Prop. 1997/98:7 ” Vårdnad, boende och umgänge”
- Prop. 2002/03:53 ”Stärkt skydda för barn i utsatta situationer”
- Prop. 2007/08:168 ”Lissabonfördraget”
- Prop. 2009/10:80 ”En reformerad grundlag”
- Prop. 2009/10:81 ”Grundlagsskydd för digital bio och andra yttrandefrihetsrättsliga frågor”
- Prop. 2009/10:232 ”Strategi för att stärka barnets rättigheter i Sverige”
- Prop. 2012/13:69 ”Kränkande fotografering”

Statens offentliga utredningar

- SOU 1975:75 ”Medborgliga fri-och rättigheter”
- SOU 1979:63 ”Barnets rätt”
- SOU 1984:54 ”Tvångsmedel – anonymitet – integritet”
- SOU 1997:116 ”Barnets bästa i främsta rummet”
- SOU 2004:6 ”Översyn av personuppgiftslagen”
- SOU 2007:22 ”Skyddet för den personliga integriteten – kartläggning och analys”
- SOU 2008:3 ”Skyddet för den personliga integriteten- bedömningar och förslag”

Departementsserien och Kommittédirektiv

- Ds 2011:37 ”Hur svensk lagstiftning överensstämmer med rättigheterna i Barnkonventionen – en kartläggning”
- Kommittédirektiv 2014:65 ”Den personliga integriteten”

Kommittédirektiv 2013:35 ”Översyn av barnets rättigheter i svensk rätt”

Kommittédirektiv 2015:17 ”Tilläggsdirektiv till barnrättighetsutredningen (S 2013:08)”

Rättsfall:

Svenska rättsfall:

NJA 1992 s.594

NJA 2005 s.462

NJA 2007:584

NJA 2014 s.323

RÅ1992 ref.6

RÅ 1995 ref.38

RÅ 2009 ref.64

Rättsfall från Europadomstolen:

Case of Sporrang and Lönnroth v. Sweden, Application no. 7151/75

Case of X and Y v. The Netherlands, Application no. 8978/80 26, Mars 1985

Case of Von Hannover v. Germany, I och II, Applications no 40660/08 and 60641/08, juni 2004 samt februari 2012

Case of Osman v. The United Kingdom, Application no. 87/1997/871/1083, oktober 1998

Case of Z and others v. The United Kingdom, Application no. 29392/95, Maj 2001

Case of Scordino v. Italy, Application no.36813/97, mars 2006

Litteratur:

- Altman, Irwin, *"The environment and social behavior"*, Brooks/Cole Pub Co, California, 1975, upplaga 1.
- Bylund, Markus *"Personlig integritet på nätet"* Fores, Stockholm, 2013, upplaga 1.
- Holmberg, Erik, Stjernquist, Nils, Isberg, Magnus, Eliason, Marianne, Regner, Göran *"Grundlagarna"*, Norstedts Juridik, 2012, upplaga 3.
- Holmqvist, Lena, Leijonhufvud, Madeleine, Träskman, Per Ole, Wennberg, Suzanne, *"Brottsbalken – en kommentar. Del 1"* Norstedts Juridik, 2009, upplaga 6:1.
- Harris, David J, O'Boyle, Michael, Bates, Edward, Buckley, Carla , *"Law of the European convention in human rights"*, Oxford University Press, Oxford, 2009, upplaga 2.
- Juré, Karin, *"Handbok om Barnkonventionen"*, UNICEF Sverige, Stockholm, 2008, upplaga 1:1.
- Kleinman, Jan, *"Rättsdogmatisk metod"*, i Korling, Fredric, Zamboni, Mauro, *"Juridisk metodlära"* Studentlitteratur, 2013
- Mattsson, Titti *"Rätten till familj inom barn-och ungdomsvården"* Liber, Malmö, 2010, upplaga 1.
- Om våra rättigheter I – antologi. Rättsfondens skriftserie, 5, Stockholm : Natur och Kultur cop 1980
- Om våra rättigheter III – antologi- 1:a upplagan, Stockholm: Kundtjänst Allmänna förl.1987
- Saldeen, Åke, *"Barn- och föräldrarätt"*, Iustus Förlag, Uppsala 2009, upplaga 5.
- Schiratzki, Johanna, *"Barnrättens grunder"*, Studentlitteratur, Lund, 2010, upplaga 4.
- Schiratzki, Johanna, *"Barnets bästa i ett mångkulturellt Sverige"* Iustus Förlag, Uppsala 2005, upplaga 2.
- Singer, Anna, *"Barnets bästa – om barns rättsliga ställning i familj och samhälle"*, Norstedts juridik, Stockholm, 2012, upplaga 6:2.
- Smith, Lucy, *"Om barne og menneskerettigheter"*, Juridisk Tidsskrift, Artikel Nr 3 2005/06 s.503.
- Sjösten, *"Vårdnad, boende och umgänge – samt verkställigheten av sådana avgöranden och överenskommelser"*, Norstedts Juridik, Stockholm, 2009 upplaga 3.
- Strömholm, Stig, *"Right of privacy and rights of the personality: a comparative survey"*, Norstedt, Stockholm, 1967.
- Turkle, Sherry, *"Alone together: Why we expect more from technology and less from each other"* Basic Books, New York, 2011, upplaga 1
- Strömholm, Stig, *"Individens skyddade personlighetsfär"* Utdrag ur *Om våra rättigheter: Antologi* utgiven av Rättsfonden, 1980.

Van Dijk, Pieter, van Hoof, Godefridus J.H , ”*Theory and practice of the European Convention on Human Rights*” The Hauge: Kluwer, 1998, upplaga 3.

Våra Rättigheter V. Rättighetsperspektiv till minne av Gustaf Petrén. Stockholm, Rättsfonden 2007

Walín, Gösta, Vångby, Staffan, ”*Föräldrabalken, en kommentar. Del 1.*” Nordstedts Juridik, Stockholm, 2001, upplaga 6.

Westin, Alan F., ”*Privacy and freedom*”, The Bodley Head Ltd, New York, 1967, upplaga 1.

Widebäck, Ulf, ”*Något om integritetskydd och internet.*”- Utdrag ur ”*Vänbok till Per Anclow*”, Redaktör; Gäverth, Leif, Lindgren, Per Anders, Iustus Förlag, 2004, upplaga 1.

White, Robin C. A., Ovey, Clare, Jacobs, Francis Geoffrey, *Jacobs, White and Ovey the European Convention on human rights*, Oxford Univ. Press, 2010, upplaga 5.

Westregård, Annamaria J. ”*Integritetsfrågor i arbetslivet*” Juristförlaget i Lund, Lund, 2002, upplaga 1.

Zetterberg, Hans L. ”*En diskussion om rättigheter*” utdrag ur ”*Våra rättigheter V*”, Rättsfonden, Stockholm, 2007.

Åhman, Karin ”*Rättsutlåtande om inkorporation av Barnkonventionen*”, Uppsala Faculty of Law, Working Paper 2011:4.

Artiklar:

Lindberg, Tor, ”Föräldrars kränkande nätbilder av sina barn kan jämföras med aga” Dagens Nyheter, 2 december 2014

Edblad, Cornelia, ”Barnet – utan skydd i det offentliga rummet” Juridisk Publikation, nummer 1 2012

Internet:

Alla länkar senast besökta 19/2-2015

Weibull, Lennart, Eriksson, Magnus ”Sociala medier” Nationalencyklopedin
<http://www.ne.se.ezproxy.ub.gu.se/uppslagsverk/encyklopedi/lång/sociala-medier>

Bartley, Kristina ”FN’s Konvention om barnets rättigheter” artikel i Utbildning och Demokrati 2001 Vol 10, Nr 2.
<http://www.oru.se/PageFiles/15299/Kristina%20Bartley.pdf>

Schultz, Mårten ”Skadestånd som medel för ersättning vid kränkningar av mänskliga rättigheter”,
<http://jura.ku.dk/njm/39/217-236-skadestaand-som-medel-for-ersattning-vid-krankningar-av-manskliga-rattigheter-red3.pdf>

Kommentar nr.7 Barnrättskommittén, svensk

<http://www.barnombudsmannen.se/Global/Publikationer/Allmänna%20kommentarer/AK%2007genomförandet%20av%20barnets%20rättigheter%20under%20tidig%20barndom.pdf>

Kommentar nr.13 Barnrättskommittén, svensk

<http://barnombudsmannen.se/Global/Publikationer/Allmänna%20kommentarer/AK%2013%20Barnets%20rätt%20till%20frihet%20från%20alla%20former%20av%20våld.pdf>

Kommentar nr.14 Barnrättskommittén svensk:

<http://barnombudsmannen.se/Global/Publikationer/Allmänna%20kommentarer/AK%2014%20barnets%20rätt%20att%20få%20sitt%20bästa%20satt%20i%20främsta%20rummet.pdf>

Olsen, Lena *"Rättsvetenskapligt perspektiv"*,

<http://svjt.se/svjt/2004/105>

Jonas Malmberg om Internt komparativ metod

<http://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:76552/FULLTEXT01.pdf>

BO om Barnkonventionen till lag

<http://www.barnombudsmannen.se/nyheter/2012/10/utredning-om-Barnkonventionen-ska-bli-lag/>

Socialstyrelsen, ” Anmäla oro för barn – Stöd för anmälningsskyldiga och andra anmälare”

<http://www.socialstyrelsen.se/Lists/Artikelkatalog/Attachments/19456/2014-6-5.pdf>

Författaren till denna uppsats, Moa Berglund, registrerades på kursen Examensarbete första gången höstterminen 2014. Författaren har inte varit omregistrerad på kursen och har inte deltagit i några tidigare examinationstillfällen.